colloquium-journal
ISSN 2520-6990
Międzynarodowe czasopismo naukowe
Jurisprudence
Medical sciences
Economic sciences
Chemical Sciences
Historical sciences
Philological sciences
Agricultural sciences
Pedagogical sciences
Psychological sciences
№12(171) 2023
Część 1

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №12 (171), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz -** profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu -** doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agroinżynierii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukrainy „Politechnika w Kijowie"
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Taszkent

«Colloquium-journal»
Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa
Annopol 4, 03-236
E-mail: info@colloquium-journal.org
http://www.colloquium-journal.org/

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

Хрящевська Л.М.
УКРАЇНСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ НИЖНЬОГО ПОДНІПРОВ'Я І ПІВНІЧНОГО ПРИЧИРНОМОР'Я 4
Hryashchevskaya L. M.
UKRAINIAN COLONIZATION OF THE NYZHNOHO PODNIPROVIA AND PIVNICHNOHO PRYCHYRNOMORIA 4

MEDICAL SCIENCES

Каньовська Л.В., Ляхович О.Д.
МІКРОЕЛЕМЕНТ СЕЛЕН ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ПАТОЛОГІЇ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ 9
Kaniovska L.V., Liakhovych O.D.
SELENIUM, A TRACE ELEMENT, AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION IN PATHOLOGY OF INTERNAL ORGANS 9

John Elorm Dzemekey, Dudka T., Dudka I.
EARLY DIAGNOSIS OF CHANGES IN THE GALLBLADDER IN PATIENTS WITH COPD 13

Mandryk O.Y., Cherniievych B.O., Nykoliuk M.V.
SILICOSIS. STRUCTURED ABOUT THE MAIN THING. 15

Cherniievych B.O., Marynchyna I.M., Nykoliuk M.V.
THE BIRTH TRAUMA. A LIST OF COMMON TRAUMATIC CLINICAL CONDITIONS. 18

PEDAGOGICAL SCIENCES

Кальченко Т. М., Горбач Н. Л., Савченко О. О.
ЗАНУРЕННЯ, ЯК НАЙПРИРОДНІШИЙ СПОСІБ ВИВЧЕННЯ МОВИ 22
Kalchenko T., Horbach N., Savchenko O.
IMMERSION AS THE MOST NATURAL WAY OF LEARNING A LANGUAGE 22

Каньовська Л.В., Ляхович О.Д.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ «КЛІНІКО-ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА В ПРАКТИЦІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ» 25
Kaniovska L.V., Liakhovych O.D.
FEATURES OF TEACHING THE ELECTIVE COURSE "CLINICAL AND LABORATORY DIAGNOSTICS IN THE PRACTICE OF INTERNAL MEDICINE" 25

Михальченко Н.В., Шапочка К.А., Михальченко І.В.
РОЛЬ СІМ'Ї В РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 30
Mykhalchenko N.V., Shapochka K.A., Mykhalchenko I.V.
THE ROLE OF THE FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF REFLECTION OF PERSONALITY 30

Уста-Азизова Д.А., Саидганиева Н.Ш.
ВНЕАУДИТОРНАЯ РАБОТА КАК ОДНА ИЗ ФОРМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ 34
Usta-Azizova D.A., Saidganieva N.Sh.
EXTRACURRICULAR WORK AS ONE OF THE FORMS OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS 34

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Derevyanko S. P.
BASIC PROVISIONS OF MODERN COGNITIVE-BEHAVIORAL THERAPY 36

AGRICULTURAL SCIENCES

Kalayda K., Tokar A., Voitsekhivskyi V., Riapov R., Kirichenko D., Horbatiuk S., Melnik O., Ilchenko Ya., Tagantsova M., Grigorian L., Grigorian K.
THE CONTENT OF VITAL NUTRIENTS IN ACTINIDIA FRUITS 38

PHILOLOGICAL SCIENCES

Aghayeva N.A.
UTOPIA AND DYSTOPIA IN ARTHUR CLARKE'S NOVEL "THE CITY AND THE STARS" 41

Абдуллаева С.А., Худавердиева М.Г., Гасымова М.И.
КЛАССИФИКАЦИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИХ СЕМАНТИЧЕСКОГО ЕДИНСТВА 45
Abdullayeva S.A., Khudaverdiyeva M.G., Gasimova M.I.
CLASSIFICATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN TERMS OF THEIR SEMANTIC UNITY 45

Муслюмова О.С.
СОБЫТИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ И НЕМЕЦКОЙ ЭМИГРАЦИОННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ - ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И ИХ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ 48
Muslumova O.S.
EVENTS IN AZERBAIJANI AND GERMAN EMIGRATION LITERATURE- INDIVIDUAL APPROACHES AND THEIR COMPARATIVE ANALYSIS 48

ECONOMIC SCIENCES

Chernikova N.V., Savelyev M.A.,
THE HISTORY OF THE EMERGENCE OF JOINT-STOCK COMPANIES AND THE SPECIFICS OF THEIR ACTIVITIES IN THE RUSSIAN FEDERATION. 51
Черникова Н.В., Савельев М.А.
ИСТОРИЯ ПОЯВЛЕНИЯ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ И ОСОБЕННОСТЬ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. 51

CHEMICAL SCIENCES

Lebedev V.V., Miroshnichenko D.V., Lebedeva K.O., Cherkashina A.M., Kariev A.I.
BROWN COAL HUMIC SUBSTANCES HYBRID MODIFIED BIOLOGICALLY ACTIVE POLYMERIC HYDROGEL MATERIALS RESEARCH 54

JURISPRUDENCE

Олійник А.О., Толпеко О.О., Копилов Е.В.
ЩОДО ПИТАНЬ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 58
Oleinyk A.O., Tolpeko O.O., Kopylov E.V.
REGARDING ISSUES OF WARNING AND DISCLOSURE OF CRIMINAL OFFENSES BY CRIMINAL POLICE UNITS 58

Свистунова О.В.
РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПОЛІТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ 63
Svistunova O.V.
THE ROLE AND PLACE OF SOCIAL PROTECTION IN THE POLICY OF THE WELFARE STATE 63

HISTORICAL SCIENCES

УДК 94(477)

Хрящевська Л.М.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2611-0817
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-4-8

УКРАЇНСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ НИЖНЬОГО ПОДНІПРОВ'Я І ПІВНІЧНОГО ПРИЧИРНОМОР'Я

Hryashchevskaya L. M.,
candidate of historical sciences, associate professor of department to history,
Mykolaiv national university to the name of V. O. Sukhomlynskoho,
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2611-0817

UKRAINIAN COLONIZATION OF THE NYZHNOHO PODNIPROVIA AND PIVNICHNOHO PRYCHYRNOMORIA

Анотація:
Досліджено українську колонізацію Нижнього Подніпров'я і Північного Причорномор'я; з'ясовано причина виникнення та існування Запорозької Січі, нової Січі (нинішня територія Херсонської області); проаналізована військово-соціальна структура запорозького козацтва, їх участь у чумацькому промислі та міжнародній торгівлі; з'ясовано причини адміністративно-управлінських змін та їх наслідки; причини переселення населення в південні райони України. Доведено, що етнічна територія українського народу склалася до кінця XVIII ст..; велика кількість українського населення мешкала на території Кубані задовго до переселення козаків Нижнього Подніпров'я та Північного Причорномор'я у кубанські простори.

Summary:
The Ukrainian colonization of the Nyzhnoho Podniprovia and the Pivnichnoho Prychyrnomoria was investigated; The cause of Zaporizhzhya Sich, New Sich (present territory of Kherson region) was clarified; the military-social structure of the zaporozhye cossacks, their participation in the milky fisheries and international trade is analyzed; The causes of administrative and management changes and their consequences were clarified; The reasons for the resettlement of the population to the southern regions of Ukraine. It is proved that the ethnic territory of the Ukrainian people was formed by the end of the eighteenth century; a large number of Ukrainian population lived in the Kuban long before the cossacks of the Nyzhnoho Podniprovia and the Pivnichnoho Prychyrnomoria in the Kuban spaces.

Ключові слова*: колонізація, козаки, причини, зміни, наслідки, етнічна територія, Україна, населення, переселення*

Key words: *colonization, cossacks, causes, changes, consequences, ethnic territory, Ukraine, population, resettlement*

Лівобережне Подніпров'я у великій своїй частині було колонізоване українськими і частково російськими поселенцями в процесі заселення Слобідської України, до якої в широкому розумінні слова входила також значна територія сучасних Луганської (до р. Айдар) і Донецької областей. Вздовж р. Айдар сотенними містами на сучасній Луганщині були Білолуцьк, Осиновка, Закотне, а також Старобєжськ. До складу Ізюмського полку входили Троїцьке, Сватово, Боровське та інші поселення сучасної Луганщини, чимало поселень сучасної Донецької області. Паралельно відбувалася колонізація цих територій донськими козаками, які в 40-х роках XVII ст. заснували при впаданні в Північний Дінець річок Айдара і Борової свої опорні пункти - Боровський городок і Старий Айдар. Освоєння південних частин згаданих областей відбувалося в руслі українського колоніального просування вниз по Наддніпров'ю в XVI-XVIII ст. і колонізацією, пов'язаною з російським державним просуванням до Чорного моря у XVIII - на початку XIX ст.

Національне відвоювання нижньодніпровських просторів і Причорномор'я, їх господарське освоєння пов'язане з виникненням та існуванням Запорозької Січі. Перші успішні дії козаків проти татарських набігів, за хроніками М. Бєльського і А. Гваньїні, припадали на кінець XV - початок XVI ст. М. Бєльський перший успішний виступ козаків проти татар відносив до 1489 р. Менглі-Гірей І скаржився московському князеві Івану III на литовських підданих, які на човнах регулярно нападали на околиці Очакова. Черкаські козаки влаштували 1500 р. засідку московському послу, але невдалу. Збереглися повідомлення про дії козаків у 1502-1503 рр., 1504, 1510, 1516 рр. [1, с. 58].

Приблизно впродовж півстоліття козацтво розвивалось як військово-соціальний і водночас служилий стан українського суспільства. У складі військових загонів, що їх формували окремі князі та

вельможі, козаки відбивали ординські напади, переслідували їх під час відступу, нападали на татарські й турецькі укріплення. Вже у першій половині XVI ст. козаки зробили кілька великих успішних походів: у 1524 р. - аж до гирла Дніпра під Тамань, у 1538 р. і в 1541 р. - до Очакова. На цьому етапі особливо прославились козацькі ватажки Криштофор Кмітич, Остап Дашкевич, Яків Претфич та ін.

Однак попри козацькі дружини військового характеру, які організовували отамани з числа князівських відомих родин, велике значення у формуванні запорозького козацтва мали селяни-втікачі від кріпацької неволі, інші категорії людей, що опинялися тут, переховуючись від різних покарань або помсти. У певних місцях нижньодніпровського побережжя, на дніпровських островах ці люди робили «січі» - так звані укріплення-житла, обнесені дерев'яними розсіченими палями, які спочатку мали тимчасовий характер. Як писав М. Грушевський, «під зверхньою поволокою дрібної війни й розбійничого степового добичишукання залягала надзвичайно цінна й конструктивна економічна сільськогосподарська робота (закладання пасік і рибальство, далі скотарство, хліборобство і т. д.). Починаючи з кінця XVI в. і далі протягом всього XVII ст., українська людність воєнна і хліборобська, не рахуючись ні з якими політичними кордонами, з заборонами урядів, репресіями урядовців і поміщиків, тікаючи від поміщицької експлуатації, з лещат феодального ладу ... від репресій по програних повстаннях, густою лавою суне все далі на схід і полудень» [7, с. 23-25].

У 40-х роках XVI ст. на о. Томаківка (60 км південніше о. Хортиці) вже виникла постійна центральна козацька організація Січ, що об'єднувала окремі розкидані по краю «січі». У 1554-1555 рр. славетний козацький отаман, черкаський і канівський староста, український князь Дмитро Вишневецький на о. Мала Хортиця вибудував велику фортецю. Вона проіснувала близько двох років і була зруйнована татарами. Під проводом Д. Вишневецького козаки здійснили багато переможних походів до Перекопу, під Очаків, до гирла Дніпра. У другій половині XVI-XVIII ст. основні козацькі «січі» були побудовані у тих місцях, де в Дніпро впадає р. Самара. Високі пороги у цих місцях робили ріку несудноплавною. В річкових заплавах водилася велика кількість риби, диких птахів. Буйна трава давала змогу ховатися у них кожному, хто в цьому був зацікавлений. Однак центром усіх «січей» майже до кінця XVI ст. продовжувала залишатися Томаківська Січ, зруйнована татарами 1593 р. Після цього запорозькі козаки вибудували Січ на о. Базавлук навпроти впадання у Дніпро р. Чортомлик (поблизу теперішнього с. Капулівки Нікопольського району Дніпропетровської області, над Каховським водосховищем, за 30 км на південний захід від о. Томаківки). Базавлуцька, або Чортомлицька, Стара Січ проіснувала понад 110 років, поки її не зруйнував у травні 1709 р. після переходу І. Мазепи на бік Карла XII петровський воєвода Яковлєв.

Нижче нинішнього Запоріжжя у межах сучасних Запорізького, Камінсько-Дніпровського, Ореховського та Василівського районів розташовувався буйний низинний простір, що мав назву Великого Лугу, який козаки називали своїм батьком. Уже з другої половини XVI ст. у запорозьких просторах появились сотні зимівників. Вони належали багатшим козакам, у них зимувала також козацька голота. У мирний час зимівники влітку і взимку ставали базою господарської діяльності - ловлі й заготівлі риби для власного вжитку і на продаж, з часом - бджільництва, розведення коней і худоби, а відтак - городництва та землеробства. Зимівники виростали в окремі хутори і поселення, в яких все більше залишалися жити селянські сім'ї. Сюди їх вербували козацькі отамани та багаті козаки у подніпровській Україні, на Волині, Поділлі, Поліссі й Сіверi, в Галицькій землі. З часом ці селянські сім'ї Запоріжжя стали важливим демографічним джерелом поповнення запорозького козацтва.

Польський уряд, який після Люблінської унії намагався поширити свою юрисдикцію і на територію Запорозької Січі, вишукував способи здійснення контролю над козаками. Для цього вище порогів будували державні замки й укріплення, щоби контролювати зв'язки Запорозької Січі з територією Київського, Брацлавського, Подільського та інших воєводств. До таких укріплень належала фортеця Кодак навпроти Кодацького порогу, яку запорожці неодноразово руйнували.

Військові урядові залоги розміщалися на о. Хортиця. «Ординація Війська Запорозького реєстрового», прийнята Польським сеймом 1638 р., висувала завдання контролювати політичне життя на Запоріжжі, ізолювати Січ від усієї України [2, с. 15]. Подібним стало ставлення до Запорозької Січі й російського уряду, коли після Андрусівського перемир'я 1667 р. Запоріжжя мало бути під спільною владою Польщі та Росії, а після «вічного миру» 1686 р. - лише Росії. У 1703 р. Петро І побудував за 30 км вище о. Базавлук кам'яну фортецю (нині Кам'янка-Дніпровська).

До засобів господарського освоєння Нижнього Подніпров'я належав чумацький промисел, у функціонуванні якого запорожці брали дуже активну участь. Ранньою весною кожного року через запорозькі місця проходили численні чумацькі валки на південь до Перекопу та на Дон. Ті, хто прямував на Дон, повертали на схід Дніпра біля гирла Самари; на Перекоп ішли аж від о. Базавлук. Запоріжжя радісно і щиро вітало чумацькі валки. Відбувалася жвава торгівля в шинках. Чумаки поповнювали провіант, воду і пашу для волів. Для валок виділявся за оплату козацький конвой. Січова канцелярія забезпечувала чумаків відповідними паперами як купців. Однак подорожі були небезпечними, зокрема на «дикому» просторі між запорозькими землями і Перекопом. На Перекопі чумаки вже користувалися правами купців і могли почувати себе безпечніше. На зворотному шляху все повторювалось. Були татарські мита і грабунки, захоплення волів або коней тощо. Однак, незважаючи на всю напруженість українсько-татарських стосунків, існувала постійно й українсько-татарська торгівля, зокрема у формі чумацтва.

З середини XVII ст. запорожці брали безпосередню участь у міжнародній торгівлі.

Як зазначає польський дослідник історії Війська Запорозького Владислав Серчик, «практично не було товару, який би не потрапляв у їх руки» [9, с. 228]. Запоріжжя з'єднувало торгівлю між Україною, Литвою, Польщею, Росією, Кримським ханством, Туреччиною, з краями Далекого Сходу. Головними торговельними центрами були Січ, Перекоп, Кафа. Торгували запорожці товарами власного виробництва, рибою, хутром, сіллю, а також полотном, залізом, зброєю, тютюном. Купували і перепродували саф'ян, саф'янове взуття, шовкові тканини, волоські горіхи, червоне вино та ін. Торгівля відбувалась водними шляхами, а також сухопутними - Чорним і Муравським. У 1649 р. великі торговельні привілеї надала запорожцям Туреччина. Запорожці одержали право судноплавства Чорним і Мармуровим морями, постою без обмеження в часі у всіх портах цих морів, спорудження власних торговельних магазинів, звільнення від податків. Запоріжжю було дозволено мати в Константинополі власне торговельне представництво будувати фортечні станиці вздовж торговельного шляху від дніпрових порогів до гирла Бугу для захисту запорозьких купців. Купці отримали право викупу своїх побратимів з турецької неволі. Запорожці були посередниками у торгівлі між Туреччиною і Кримом, з одного боку, і Польщею - з іншого. Важливим був російський напрямок Запорозької торгівлі.

На час укладення союзу України з Росією в 1654 р. Запоріжжя аж до о. Базавлук було достатньо освоєним у господарському сенсі краєм, зокрема вздовж Дніпра.

З переходом Запоріжжя під повну зверхність Росії 1775 р. у дальшому господарському освоєнні нижнього Подніпров'я все більша роль почала належати зовнішній політиці російських царів. Після 1709 р. запорожці, яким вдалося уникнути розправи російських військ, спробували заснувати нову Січ у гирлі р. Кам'янки біля с. Милового, що тепер у Херсонській області. Однак царський уряд змусив козаків залишити зону російського впливу. З дозволу кримського хана козаки оселилися на нижньому лівому березі Дніпра в районі поселення Олешки (нині Цюрупинськ) і заснували там Олешківську Січ. Був перерваний зв'язок з Україною, великою і принизливою стала залежність від кримських татар. Козаки постійно думали про те, як повернутися на свої давні місця.

Вже до часу зруйнування Петром І Старої Січі у 1709 р. запорозьке козацтво сформувалось як складна військово-соціальна структура. Воно складалось не лише з центрального коша на Базавлуку, а й мала простору освоєну територію, що продовжувала жити в господарському відношенні. Ще в 1604 р. на р. Орелі запорожці заклали фортецю Царичанка, з 1704 р. розвивалося засноване запорожцями м. Торомське, з 1707 р. - Сурсько-Клевцове й ін. Тому, коли через 24 роки після погрому Січі в 1733 р. царський уряд дозволив Олешківським козакам вернутися на старі місця, вони це зробили і за 5 км від гирла р. Чортомлика, на р. Підпільній, притоці Дніпра, у 1734 р. заснували Нову Січ.

Значна освоєність великої території зумовила потребу її адміністративного поділу на паланки. На Правобережжі це були: Кодацька, Інгульська, Бугогардівська. На Лівобережжі - Самарська, Кальміуська, Орельська, Протовчанська, Прогнойська. Середина і друга половина XVIII ст. позначилися подальшим освоєнням краю. В 1737 р. недалеко від о. Хортиці, в гирлі балки Канцерки було споруджено корабельну верф, що дістала назву Запорозької. В 1740 р. засноване м. Томаківка, 1750 р. - м. Каменське (нинішній Дніпродзержинськ), 1775 р. - Славенськ, Микитин, Перевіз-Нікополь. На території сучасного Дніпропетровська виникли поселення Лоцманська Камінка (1750 р.), Дієвка (1755 р.), Сухачівка (1770 р.). У 1770 р. на місці сучасного Запоріжжя засновано Олександрівську фортецю. В 1788 р. у гирлі Інгула розпочалося будівництво Миколаєва як центру військового суднобудівництва. В 1794 р. - на місці поселення Хаджибей - розпочалося будівництво порту з трьома гаванями. В 1795 р. порт отримав назву Одеса на честь давнього грецького поселення на лівому березі Тілігульського лиману. Порт виявився надзвичайно перспективним і вже в 40-х роках XIX ст. вийшов за кількістю населення на перше місце серед міст України (60,1 тис. осіб). У Києві тоді проживало 47,4 тис., Севастополі - 41,2, Бердичеві - 35,6, Харкові - 29,4, Миколаєві - 28,7, Херсоні - 22,6 тис. населення [4, с. 53].

На території Самарської паланки на початку 60-х років XVIII ст. проживало 13 050 козаків і близько 5 тис. селян чоловічої статі [3, с. 17 (Запорізька обл.)]. На рік ліквідації Запорозької Січі (1775 р.) на території запорозьких земель налічувалось 70 поселень і 1600 зимівників. У них проживало 72 тис. осіб [3, с. 17 (Дніпропетровська обл.)]. З-поміж більших і менших козацьких господарств виділялось чимало дуже великих. Наприклад, у зимівнику Орельського полковника А. Ковпака у гирлі р. Багатої утримувалось 1200 овець, 127 коней, 240 волів, 54 корови [3, с. 18 (Запорізька обл.)]. Кошовому отаману Петрові Калнишевському, який мав кілька хуторів у Самарській паланці, в 1775 р. належало 639 коней, 1076 голів великої рогатої худоби, понад 14 тис. овець і кіз, 106 свиней [3, с. 18 (Дніпропетровська обл.)]. Військовий писар А. Глоба на Великому Лузі утримував 14 тис. голів худоби. Окрім занять господарством, запорозькі козаки завжди звертали велику увагу на розвиток освіти. При 16 церквах Запорозької Січі з 44 наприкінці XVII ст. діяли школи. Дані про освіту козаків з окремих куренів засвідчують, що майже половина з них були грамотними.

Після ліквідації Запорозької Січі її землі, розташовані на Лівобережжі Дніпра, ввійшли до складу Азовської губернії, правобережні - введені до складу створеної після ліквідації українського гетьманату 1764 р. Новоросійської губернії. Після реорганізації адміністративного поділу в 1783 р. було створено Єкатеринославське намісництво, що практично управляло землями всього колишнього Запоріжжя. У зв'язку з підготовкою до війни з Туреччиною, що почалася 1787 р., царський уряд вирішив знову використати запорозьке козацтво і в 1788 р. видав указ про заснування Війська вірних козаків, формування якого було доручено О. Суворову. В тому ж році формування отримало назву

Чорноморського козацького війська. Під час війни козаків поселяли на землях між Бугом і Дністром, але 1792 р. їх було вирішено переселяти на Кубань, де вони становили основну частину Кубанського козацького війська. В 1796 р. відбулась ще одна адміністративна реорганізація. Більшість земель намісництва ввійшла до складу Новоросійської губернії, яка, в свою чергу, 1802 р. була поділена на три губернії: Єкатеринославську, Таврійську та Миколаївську. Через рік Миколаївська була перейменована на Херсонську.

Всі ці адміністративно-управлінські зміни стали наслідком військово-політичних перемог Росії над Туреччиною в останній чверті XVIII ст., приєднання Криму до Росії, воєн початку XIX ст., що супроводжувалось інтенсивним заселенням краю не лише поселенцями з України, а й іншоетнічним елементом. Ще 1752 р. російський уряд дав згоду на поселення на Правобережжі Дніпра аж до Синюхи на заході, Тясмина на півночі та верхів'ям Інгулу й Інгульця на півдні сербських військових поселенців на чолі з генералом Іваном Хорватом. Заселені землі названо Новою Сербією, яка, проте, як адміністративна одиниця через 10 років була ліквідована. У 1762 р. Катерина II видала Маніфест із закликом до іноземців поселятися в Росії. До сербів долучилися поселення болгар, молдаван, греків, німців, угорців, албанців. Після Кючук-Кайнарджійського миру, підписаного за результатами російсько-турецької війни 1768-1774 р., були знову видані укази про комплектування гусарських і пікінерських полків на новопридбаних землях (1776 р.) і Маніфест до іноземців із закликами переселятися на південь Російської держави (1785 р.).

Новим поштовхом до переселення в південні райони України стало приєднання в 1783 р. Криму до Росії, земель у Межиріччі Бугу і Дніпра (1791 р.), Бессарабії (1812 р.) і гирла Дунаю (1829 р.).

Загалом основну масу поселенців становили українці. Так, з 67 730 осіб населення Новоросії у 1763-1764 рр. на українців припадало 50 672 (74,8%), на росіян - 8164 (12,05%), на «волохів» — 6220 (9,19%), на сербів — 1410 осіб (2,08%). Поляків, болгар, мадярів, німців було від 0,89 до 0,09%. Цей стан дещо змінився до 1782 р., коли з 202 449 осіб українців було 144 754, або 71,50%, росіян - 18 426 (9,10%), «волохів» - 18 199 (8,99%), а сербів - усього 0,65%, поляків - 0,52%, інших національностей - від кількох десятків до кількох сотень осіб [5, с. 21]. У 50-х роках XIX ст. південні українські губернії продовжували розвиватися як переважно українські. На цей час у Єкатеринославській і Херсонській губерніях частка українців становила 73,52%. Причому найвищий відсоток українців був у Верхньодніпровському (98,85%), Новомосковському (94,77%), Олександрійському (91,07%) і Павлоградському (86,09%) повітах, найнижчий - у Тираспольському (54,11%). На материковій частині Таврійської губернії у Дніпровському повіті українців налічувалося 55,82%, Мелітопольському - 42,35%. Тобто, лише в одному повіті українці не мали абсолютної більшості, а лише відносну [5, с. 20].

Приєднання Північного Причорномор'я до Росії відкривало більші можливості його заселення, що тривало впродовж усієї першої половини XIX ст. Населення тут зростало інтенсивно. Достатньо сказати, що 1745 р. населення півдня України у межах майбутніх Катеринославської та Херсонської губерній налічувало 43 тис. осіб чоловічої статі. У 1795 р. цей показник зріс уже до 554,3 тис. [2, с. 516]. У 1778 р. в Олександрійському (нині Запоріжжя) повіті проживало 1920 осіб чоловічої статі, а вже через 15 років, 1793 р. - 17 244 особи [3, с. 21 (Запорізька обл.)]. На початку XIX ст. населення території між Південним Бугом і Дністром разом з Буджаком налічувало всього 30-40 тисяч осіб, а станом на 1858 р. досягло 700 тисяч.

Одним із засобів заселення причорноморських губерній були державні пожалування земель вищим придворним чинам, дворянам військової служби, козацькій старшині. На пожалувані землі поміщики спроваджували кріпосних селян зі своїх північних маєтків, у тому числі з Росії. На землях, що управлялися казною, поселялися державні селяни. Це витворило ще до скасування кріпосного права в 1861 р. на південних землях соціальну структуру населення, яка за категоріями населення була подібною до загальноукраїнської у межах Російської держави і складалася з козаків, державних селян, духовенства, міщан та інших груп населення. Загалом же за співвідношенням соціальних груп ця структура, особливо сільського населення, була дуже відмінною від структури Правобережжя та Волині, що аж до другого, а Західної Волині - до третього поділу Польщі перебувала у складі Польщі, де сільське населення було закріпачене майже поголовно. У Новоросійській губернії станом на 1801 р. витворилась інша соціальна структура. В ній найчисельнішу групу серед селян становили різні категорії державних селян: військові поселенці, козаки, одновірці, колоністи - на них припадало 57%, «поміщицькі піддані», тобто незакріпачені селяни, що жили на поміщицьких землях, становили 36,7%, на кріпаків припадало всього 6,3% [2, с. 516]. Для порівняння наведемо дані про різні соціальні категорії населення у повітах Київського намісництва за описом намісництва 1787 р. Так, в Остерському повіті було священно- і церковнослужителів - 213, дворянських прізвищ - 81, різночинців - 81, козаків - 10 458 осіб, селян казенного відомства - 10 821, селян у володінні - 7583, різночинських і козацьких підсусідків - 910, циган - 2, а всього чоловічої статі - 30 151. Дещо іншою була структура населення у Козелецькому повіті: священно- і церковнослужителів - 170, прізвищ графських - 1, дворянських - 125, різночинців - 436, козаків - 14 771, селян казенного відомства - 1900, селян у володінні - 14 817, різночинських і козачих підсусідків - 2771, циган різного володіння - 118, всього чоловічої статі - 34 995 осіб. Аналогічні співвідношення у Переяславському повіті: козаків - 15 415, селян казенного відомства - 2677, селян у володінні - 13 484. Відповідні співвідношення землеробського населення (козаків, селян казенних, селян у володінні) були і в інших повітах: Лубенському - 15 717; 3258; 11 878; Миргородському - 15 941; 1093; 12 898; Хорольському - 13 217; 477; 17 903 та ін. [6, с. 202, 206, 210, 218-219, 225].

Отже, стосовно формування української етнічної території, можна стверджувати, що етнічна територія українського народу, якою її застали революційні події 1917-1920 рр., фактично склалася уже до кінця XVIII ст. По всьому своєму краю від устя Дунаю через Буджак, вверх по Дністру, через Буковину, Закарпаття і Карпатський хребет і далі на північ, західніше Бардіїва, Сянока, Перемишля, Любачіва, Грубешова, Холма і Дорогочина, через прип'ятське Полісся, далі вверх по Дніпру і на схід від Сожі, аж за притоку Десни р. Зноб, на південний схід у напрямку на Рильськ і далі через українсько-російські слобідські простори нового заселення з поверненням на захід через Путивльський повіт (52,52% українського населення за переписом 1897 р.), далі знову на схід через Суджанський повіт (українців 47,92%), на південь через Грайворонський (українців 58,88%), знову на схід через Бєлгородський (78,60% українців), Новооскольський (українців 51,02%), в тому числі Острогозький (українців 90,49%) і майже такою мірою Богучарський (українців 81,82%), далі через Бірючанський (українців 70,17%) і Павловський (українців 41,98%) повіти, східніше Россоші й Кантемирівки вниз східніше 40 меридіану і до Таганрозької затоки Азовського моря.

Від 1792 р., коли Чорноморське козацьке військо було переселене на Кубань, на південь і південний схід від Дону, поза р. Кубань аж до Чорного моря сформувалася велика етнічно змішана українсько-російська територія, на якій українське населення від гирла Дону і до середньої Кубані становило більшість (між Єйськом, Ростовом, Тихорецьком, Краснодаром, так само в районі Краснодара і західніше на лівобережжі Кубані). Зауважуючи українське етнодемографічне переважання на Кубані й присутність українців за переписами населення 1897 і 1926 рр. на цій території у мільйонних числових показниках, не можна вважати, що українці появилися на Кубані лише завдяки переселенню туди кількох десятків тисяч козаків у 80-х роках XVIII ст. Переселені у кубанські простори козаки з Нижнього Подніпров'я і Причорномор'я мусили застати місцеву українську етнічну масу, що проживала там давно.

Від Таганрога і до гирла Дунаю південну межу українських земель омивали Азовське та Чорне моря.

Отже, з кінця XVIII ст. і аж до XX ст. українська етнічна територія істотно не змінювалась.

Водночас національний склад населення у внутрішніх районах України впродовж кінця XVIII, у XIX ст. і на початку XX ст. продовжував змінюватися під впливом цілеспрямованої іншоетнічної колонізації. На західноукраїнських землях збільшувалася відносна частина польського населення, що в Східній Галичині 1910 р., за підрахунками польського історика Тадеуша Домбковського, з віднесенням україномовних римських католиків до української національності, досягла 14,4% [8, с. 28].

Частка ж римсько-католицького населення, яке польська офіційна наука вважала як польське, була ще вищою і становила в тому ж 1910 р. 27,15%, а у Львові - аж 50,05%. В останній чверті XIX ст. відносно масовою була німецька і чеська сільськогосподарська колонізація на Волині, де на початку XX ст. налічувалося близько 100 тис. німецьких і понад 50 тис. чеських поселенців. Великим було зростання російського населення в районі Донбасу, промислового Подніпров'я, Причорномор'я і взагалі в містах України. Значний прошарок у містах і містечках України, зокрема Правобережної, у Галичині й на Буковині, в Одесі становили євреї.

Зростання іншоетнічного елементу в Україні мало суперечливі наслідки. З одного боку, воно позитивно впливало на розвиток господарства, обмін професійним, культурним і науковим досвідом, з іншого ж, насамперед через те, що професійна структура неукраїнських національностей була специфічно профільованою (росіяни головно вливались у велику промисловість, торгівлю, сферу управління, науку, освіту, церковну службу; євреї займалися ремеслом і торгівлею, лихварством, перевозами; німці і чехи захопили провідні позиції у сільськогосподарському товарному виробництві, особливо технічних культур та ін.), - це об'єктивно ставало перешкодою на шляху природного розвитку соціальної структури української етнічної нації, наперед зумовлювало її деформований характер. Очевидно, в цьому полягала глибинна причина міжнаціональних суперечностей в Україні, реальної небезпеки переростання націоналістичної ідеології в ідеологію міжнаціональної ворожнечі та ненависті.

Список джерел та літератури

1. Історія українського козацтва : Нариси: у 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, НДІ козацтва; Т. 1. / [В. А. Брехуненко та ін.]. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. 799 с. [30] с. : кольор. іл.

2. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн. К., 1979. Т. 2.

3. История городов и сел Украинской ССР. К., 1977-1981. Запорожская область. Днепропетровская область.

4. Мельник Л. Г. Міста України 1840 року // Укр. іст. журн. 1989. № 12.

5. Молодчиков О.В. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине: (Историко-этнографический очерк). К.: Наук. думка, 1975. / Молодчиков О.В. // Український історичний журнал. 1975. № 8. С. 141–142.

6. Описи Київського намісництва 70-80-х років XVIII ст.: опис.-стат. джерела / АН Української РСР, Археогр. коміс., Ін-т історії [та ін.]; [упоряд.: Г. В. Болотова та ін. ; редкол.: П. С. Сохань (відп. ред.) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1989. 389 с. : іл.

7. Центральний державний архів вищих органів влади й управління України м. Києва, ф. 1, оп. 2, спр. 2318.

8. Dabkowski T. Ukrainski ruch narodowy w Galjcji Wschodniej w Latach 1912-1923. Warszawa, 1985.

9. Serczyk W. Na dalekiej Ukrainie. Krakow, 1984.

MEDICAL SCIENCES

УДК : 615.31:546.23-022.513:616.1/.4

Каньовська Л.В.,
Ляхович О.Д.
Буковинський державний медичний університет
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-9-12

МІКРОЕЛЕМЕНТ СЕЛЕН ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ПАТОЛОГІЇ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ

Kaniovska L.V.,
Liakhovych O.D.
Bukovinian State Medical University

SELENIUM, A TRACE ELEMENT, AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION IN PATHOLOGY OF INTERNAL ORGANS

Анотація.
В останні роки в медицині все більш уваги приділяють вивченню мікроелементного статусу організму людини і розробці методів корекції його порушень при різних захворюваннях. Селен – один із біологічно важливих мікроелементів, який бере участь у багатьох метаболічних, біофізичних та енергетичних реакціях організму, що забезпечують життєздатність та функції клітин, тканин, органів та організму в цілому.

Abstract.
In recent years, in medicine, growing attention has been paid to studying the trace element status of the human body and developing methods for correcting its disorders in various diseases. Selenium is one of the biologically essential trace elements that participates in many metabolic, biophysical and energy reactions of the body, which ensure the viability and functions of cells, tissues, organs and the body as a whole.

Ключові слова: *селен, мікроелементи, ішемічна хвороба серця, коронавірус, печінка, гомеостаз.*
Key words: *selenium, trace elements, coronary heart disease, coronavirus, liver, homeostasis.*

Main part. Mineral substances are part of all body cells and tissues, hormones and enzymes. They are necessary for the normal functioning of the cardiovascular, nervous, muscular and other systems, participate in the synthesis of essential compounds, metabolic processes, hematopoiesis, digestion, neutralization of metabolic products harmful to the body, in the construction of body tissues and contribute to the stability of the internal environment. It is recognized that metabolic processes at the cellular and subcellular levels are ensured by the functioning of about 2,000 enzymes, where each catalyzes a corresponding chemical reaction. In turn, the catalytic activity of enzymes is provided by coenzymes of non-protein origin - organic compounds or inorganic elements (metal ions, macro- and microelements)[5].

Today, it is well known that violating the metabolic balance of several microelements can contribute to the development and prognosis of many various diseases of internal organs [19]. The role of many trace elements is studied. Among them, a prominent place belongs to selenium, a trace element with significant biological activity and a narrow safety profile, which is vital for human health. Selenium is probably one of the most mysterious and controversial trace elements. After all, for a long time, it was considered exclusively a "poisonous and useless scattered element", as it was described by the discoverer Jens Jacob Berzelius, an outstanding Swedish chemist. In collaboration with Johann Gottlieb Hahn, he was credited with discovering the trace element in 1817 while studying a red-brown precipitate formed during the production of sulfuric acid from sulfur dioxide. Selenium was named after the goddess of the Moon (translated from Greek - Selene). The essential role of selenium in living organisms was discovered 140 years after its discovery [2].

The biological function of selenium is determined by its position in the periodic table and is closely related to the chemical properties of this element and its compounds [7]. Selenium performs its physiological functions mainly as a component of selenoproteins. Dietary sources of selenium absorption include inorganic forms such as selenate and selenite as well as organic forms such as selenocysteine (Sec) and selenomethionine (SeMet). Each of these forms can be metabolized to selenide, which is an intermediate product in the synthesis of selenocysteine [2].

Selenium is an essential trace element that plays an extremely important role in ensuring the physiological processes of the human body. One of the biologically important trace elements, it is involved in metabolic, biophysical and energy reactions of the body, which ensure the viability and functions of cells, tissues, organs and the body as a whole. It is necessary for the activation of one of the key enzymes of the antioxidant system - glutathione peroxidase, which prevents the activation of cell membrane lipids peroxidation, the violation of the structural and functional integrity of cell membranes and the reduction of the resistance of cell structures to damaging effects, as well as for the

synthesis of a number of functional proteins (selenoproteins), due to which realizes antioxidant, anti-inflammatory, antitumor and other properties. A wide range of these selenoproteins are associated with redox signaling, oxidative burst, calcium flux and subsequent effector functions of immune cells, which are grouped into families such as glutathione peroxidases (GPXs), iodothyronine deiodinases (DIOs) and thioredoxin reductases (TrxRs), methionine sulfoxide reductase B1 (MSRB1) and selenophosphate synthetase 2 [2, 11].

Selenium is a trace element that is rarely found in elemental form in nature; instead, organic and inorganic mineral forms of selenium, such as selenide, selenate, and selenite, have been found in soil [21]. Previous studies have shown that humans can absorb organic compounds better than inorganic compounds. Selenate is the most abundant inorganic form of selenium in soil; it dissolves in water and reaches rivers and oceans. Organic forms of selenium are found mainly in plant and animal foods, such as selenomethionine and selenocysteine. Many whole grains, dairy products, meats, and seafood are good sources of selenium, although geographic variations in soil selenium can determine dietary selenium levels. According to the study by Waegeneers et al. (2013), in the diet, the main sources of selenium are meat products and fish.

According to the World Health Organization (WHO) standards, the recommended daily intake of selenium for adults is 55 μg/day. It is believed that the optimal concentration of selenium in plasma is 90-120 g/l, which is enough to saturate the blood with selenoproteins. People living in regions with low levels of selenium and those with impaired intestinal absorption and chronic hemodialysis are at high risk of developing selenium deficiency [10].

About 15% of the world's population is believed to suffer from selenium deficiency, while its consumption in different countries varies quite a lot. Experimental studies and clinical observations have shown that selenium compounds, in particular, in the form of selenites, have a beneficial effect on the antioxidant status of the body, have cardioprotective, hepatoprotective, radioprotective activity, prevent or inhibit the development of tumor processes, as well as a number of diseases associated with this deficiency trace element. It has been established that sodium selenite, mainly its combination with tocopherol acetate, has a pronounced neuroprotective effect in conditions of total brain ischemia, increasing motor and orientation-research activity [7, 8].

The coronavirus pandemic (COVID-19) has forced scientists to investigate a variety of drugs, including micronutrients, whose administration could contribute to a milder course of the disease. In this context, trace elements such as vitamin C, D, zinc and selenium were studied, which play a role in the body's antioxidant, anti-inflammatory, antithrombotic, antiviral and immunomodulating functions [1, 13].

These data suggest that the optimal status of essential nutrients is critical to support both the early viremic and later hyperinflammatory phases of COVID-19. Studies have already found a link between selenium deficiency and increased morbidity and mortality from viral infections, cardiovascular and thyroid diseases, as well as prostate, gastrointestinal and breast cancer. The mechanism of action of selenium as an antiviral agent is that it inhibits the protein disulfide isomerase enzyme, which is responsible for the attachment of viral glycoprotein, and this prevents the virus from entering the host cell. Selenium also reduces the level of IL 1β and IL 6, which are pro-inflammatory cytokines. Also it reduces the formation of platelets and the potential formation of blood clots by reducing the level of thromboxane A2 and inhibiting vasoconstriction [3, 17].

In connection with the specifics of the mechanism of action of selenium, some authors have come to a conclusion about its potential benefit in patients with COVID-19, who have an increased risk of developing venous thromboembolism. Summarizing the impact of selenium on COVID-19, Zhang et al. (2020), in an extensive review article, highlighted that selenium involvement through selenoprotein functions and selenium species can counteract SARS-CoV-2 infection. A. Moghaddam et al. (2020) established the need to consider selenium levels in patients with COVID-19. The results of the study confirm the notion of the important role of selenium in the convalescence period of such patients and the feasibility of additional selenium intake [4, 13].

In the human body, as well as in experiments on animals, a spontaneous or experimental decrease in the intake of selenium can lead to an increased risk of developing various pathologies, including cardiovascular diseases (CVD). Selenium deficiency, which is usually the result of nutritional deficiency, has a particularly negative impact in geochemical areas with low selenium content in soil and rocks [14].

Selenium is an essential mineral with antioxidant and immune properties, and selenium deficiency may increase the risk of ischemic heart disease (IHD). However, the effect of selenium supplementation on IHD remains controversial. A meta-analytic study including 16 relevant randomized controlled trials with 43,998 participants showed that selenium supplementation reduced serum C-reactive protein and increased glutathione peroxidase, which positively reduced oxidative stress and inflammation in IHD [15].

Selenium-associated cardiomyopathy is a rare but potentially fatal disease. With timely diagnosis, treatment with selenium preparations is effective. Se is an important factor in the biological protection of vascular endothelium, DNA, and chromosomes, an extremely important nutritional agent for preventing ischemic heart disease and inhibiting the development of atherosclerosis (AS), the formation of malignant tumors. The antioxidant activity of Se is the basis of its hepato- and cardioprotective action, which is also carried out with the participation of glutathione. It should be especially noted that Se, like zinc and unlike other metals with variable valence, behaves only as an antioxidant and rarely as a pro-oxidant. Selenium deficiency activates free radicals and develops dystrophic processes, which leads to the development of myocardial dystrophy, atherosclerosis, ischemic heart disease, myocardial infarction, etc. Selenium is an antioxidant that works together with vitamin E [16].

Selenoprotein P performs the function of selenium transport in various tissues, mainly the brain. It was shown that introducing sodium selenite significantly increases the content of selenoproteins P in the brain compared to other tissues. In contrast, in conditions of selenium deficiency, the capture of selenoproteins P by the brain increases 5 times, while the brain does not utilize low molecular weight selenium compounds. A decrease in the activity of Se-BP1 (selenium-binding protein 1) is pathognomonic for schizophrenia; during its exacerbation, the activity significantly decreases to a critical level, and when it normalizes, there is a significant improvement in the condition of patients. Selenoprotein P also performs antioxidant functions [18].

The use of selenium in patients with cerebrovascular pathology is reasonable and safe. The most effective in terms of preventing arterial hypertension and stroke development is the use of selenium to maintain its concentration in the blood serum in the range from 110 to 115 μg/l, while it is very important to maintain the level of selenoproteins P in the blood serum of about 63.0 μg/ l [6, 23].

The data of numerous studies in biochemistry, molecular pharmacology and clinical medicine have confirmed that in the prevention and therapy of iodine deficiency states, the inextricable connection between the metabolism of iodine and the metabolism of other trace elements should be taken into account, primarily selenium as the main molecular synergist [22].

It has been established that selenium deficiency is one of the factors in the development of thyropathies. A decrease in the level of selenium in the blood serum is associated with such pathological changes in the thyroid gland as an increase in volume, a change in echogenicity, the presence of nodular or colloid formations, and lymphoid infiltration. In addition, selenium participates in the antioxidant protection of thyrocytes and activation of thyroid hormones and regulates apoptosis processes. Experimental studies have proven that even under conditions of sufficient iodine intake, a long-term selenium deficiency leads to necrosis and fibrosis of the thyroid gland [3].

Most experts consider selenium to be an insufficient element for the successful treatment and prevention of thyroid diseases associated with iodine deficiency. Additional selenium intake in physiological doses up to 75 μg/day for 6-12 months is associated with a significant decrease in the titer of antithyroid antibodies, which helps suppress the autoimmune process and improve the echogenic structure according to ultrasound. The combined intake of iodine and selenium allows us to protect the patient from the risk of developing autoimmune thyroiditis. The European Thyroid Association recommends it for iodine prophylaxis in conditions of natural iodine deficiency. As one of the most critical factors in developing and progressing thyroid diseases, Selenium deficiency necessitates introducing effective selenium prevention measures in regions with insufficient consumption of this trace element [3, 7].

Diseases of the gastrointestinal tract are considered polyetiological. Despite the established importance of infectious (bacterial, viral), autoimmune, alimentary, and other physical, chemical, and biological agents, more and more attention has recently been paid to the role of other components of the relationship between macroorganism and the external environment [9, 22].

Analysis of selenium status and the influence of selenium status during chronic hepatitis, including viral hepatitis, shows a decrease in the content of selenium in the blood serum of patients. A group of scientists studied the relationship between the range of selenium in the blood serum of patients with the persistence of the hepatitis C virus and the level of insulin resistance in these patients. Patients with viral hepatitis C and liver cirrhosis were included in the study. Serum selenium was significantly reduced in proportion to the degree of liver fibrosis. Selenium content was also correlated with serum albumin, zinc, and glutathione peroxidase levels. At the same time, the serum content of selenium was inversely correlated with the level of insulin resistance. Serum selenium levels were independent of the C virus genotype. It was concluded that selenium deficiency is one of the factors contributing to insulin resistance in patients with hepatitis C [12, 20].

Thus, research results indicate that the trace element selenium is one of the basic trace elements, which has anti-inflammatory, antiviral, antioxidant and immunomodulatory properties.

References

1. Журавльова ЛВ, Філоненко МВ. Вплив селену на розвиток та прогноз серцево-судинних захворювань. Ліки України. 2016;7-8:28-31.

2. Ноцек М. Селен та наноселен: роль в організмі та застосування у медичній практиці. Український науково-молодіжний журнал. 2015;4(91):130-135.

3. Паньків ВІ. Сучасний погляд на роль селену в менеджменті автоімунних захворювань щитоподібної залози. Здоров'я України 21 сторіччя. 2021;23-24:18-19.

4. Ребров БА, Князева АК. Застосування селену при серцево-судинних захворюваннях на тлі ревматоїдного артриту. Український ревматологічний журнал. 2010;3:42–46.

5. Погорєлов МВ, Бумейстер ВІ, Ткач ГФ, Бончев СД, Сікора ВЗ, Суходуб ЛФ, та ін. Макро- та мікроелементи (обмін, патологія та методи визначення). Суми; 2010. 147 с.

6. Sobolev O, Gutyj B, Petryshak R, Pivtorak J, Kovalskyi Y, Naumyuk A, et al. Biological role of selenium in the organism of animals and humans. Ukrainian Journal of Ecology. 2018;8(1):654-665. doi: 10.15421/2017_263

7. Barchielli G, Capperucci A, Tanini D. The Role of Selenium in Pathologies: An Updated Review. Antioxidants (Basel). 2022;11(2):251. doi: 10.3390/antiox11020251

8. Benstoem C, Goetzenich A, Kraemer S. Selenium and Its Supplementation in Cardiovascular Disease – What do We Know? Nutrients. 2015;7(5):3094–3118. doi: 10.3390/nu7053094

9. Ferguson LR, Karunasinghe N, Zhu S, Wang AH. Selenium and its' role in the maintenance of genomic stability. Mutat Res. 2012;733(1-2):100-110. doi: 10.1016/j.mrfmmm.2011.12.011

10. Handy DE, Joseph J, Loscalzo J. Selenium, a Micronutrient That Modulates Cardiovascular Health via Redox Enzymology. Nutrients. 2021;13(9):3238. doi: 10.3390/nu13093238

11. Hasani M, Djalalinia S, Sharifi F, Varmaghani M, Zarei M, Abdar ME, et al. Effect of Selenium Supplementation on Lipid Profile: A Systematic Review and Meta-Analysis. Horm Metab Res. 2018;50(10):715-727. doi: 10.1055/a-0749-6655

12. Kieliszek M, Bano I. Selenium as an important factor in various disease states - a review. EXCLI J. 2022;21:948-966. doi: 10.17179/excli2022-5137

13. Pedrosa LFC, Barros ANAB, Leite-Lais L. Nutritional risk of vitamin D, vitamin C, zinc, and selenium deficiency on risk and clinical outcomes of COVID-19: A narrative review. Clin Nutr ESPEN. 2022;47:9-27. doi: 10.1016/j.clnesp.2021.11.003

14. Tanguy S, Grauzam S, De Leiris J, Boucher F. Impact of dietary selenium intake on cardiac health: Experimental approaches and human studies. Mol Nutri Food Res. 2012;56(7):1106-1121. doi: 10.1002/mnfr.201100766

15. Tanguy S, Toufektsian MC, Besse S, Ducros V, de Leiris J, Boucher F. Dietary selenium intake affects cardiac susceptibility to ischaemia/reperfusion in male senescent rats. Age Ageing. 2003;32(3):273–278. doi: 10.1093/ageing/32.3.273

16. Ju W, Li X, Li Z, Wu GR, Fu XF, Yang XM, et al. The effect of selenium supplementation on coronary heart disease: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. J Trace Elem Med Biol. 2017;44:8-16. doi: 10.1016/j.jtemb.2017.04.009

17. Vinceti M, Dennert G, Crespi CM, Zwahlen M, Brinkman M, Zeegers MP, et al. Selenium for preventing cancer. Cochrane Database Syst Rev [Internet]. 2014[cited 2023 Apr 06];2014(3):CD005195. Available from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6491296/pdf/CD005195.pdf doi: 10.1002/14651858.cd005195.pub4

18. Vescini F, Chiodini I, Palermo A, Cesareo R, De Geronimo V, Scillitani A, et al. Selenium: A Trace Element for a Healthy Skeleton - A Narrative Review. Endocr Metab Immune Disord Drug Targets. 2021;21(4):577-585. doi: 10.2174/1871530320666200628030913

19. Roman M, Jitaru P, Barbante C. Selenium biochemistry and its role for human health. Metallomic. 2014;6(1):25-54. doi: 10.1039/c3mt00185g

20. Shimada BK, Alfulaij N, Seale LA. The Impact of Selenium Deficiency on Cardiovascular Function. Int J Mol Sci [Internet]. 2021[cited 2023 Apr 07];22(19):10713. Available from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8509311/pdf/ijms-22-10713.pdf doi: 10.3390/ijms221910713

21. Wrobel JK, Power R, Toborek M. Biological activity of selenium: Revisited. IUBMB Life. 2016;68(2):97-105. doi: 10.1002/iub.1466

22. Yang T, Lee SY, Park KC, Park SH, Chung J, Lee S. The Effects of Selenium on Bone Health: From Element to Therapeutics. Molecules. 2022;27(2):392. doi: 10.3390/molecules27020392

23. Zhang X, Liu C, Guo J, Song Y. Selenium status and cardiovascular diseases: meta-analysis of prospective observational studies and randomized controlled trials. Eur J Clin Nutr. 2016;70(2):162-169. doi: 10.1038/ejcn.2015.78

UDC: 616.366-002

John Elorm Dzemekey
student
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi
Dudka Tetyana
PhD, Associate Professor of the Department of Internal Medicine,
Clinical Pharmacology and Occupational Diseases,
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi
Dudka Inna
PhD, Associate Professor of the Department of Internal Medicine,
Clinical Pharmacology and Occupational Diseases,
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-13-14

EARLY DIAGNOSIS OF CHANGES IN THE GALLBLADDER IN PATIENTS WITH COPD

Summary:
The paper deals with the results of the research which show the presence of typical signs of chronic non-stone cholecystitis in patients suffering from chronic obstructive pulmonary disease (COPD) as well. Frequency of origin of diseases of gall-bladder is analysed in patients with lung pathology.

Keywords: *chronic obstructive pulmonary disease, chronic non-stone cholecystitis, gallbladder, gallbladder dyskinesia, sphincter of Oddi, ultrasonographic examination.*

Introduction. COPD patients often have a multitude of other chronic conditions that can influence the prognosis of COPD and complicate the disease management [5]. Patients with COPD often die prematurely after suffering for many years due to COPD or its comorbid conditions [4]. Nowadays the problem of development and progressing of inflammatory and dysmetabolic diseases of the gallbladder – chronic non-stone cholecystitis (CNC), cholelithiasis is one of the most important problems in modern internal medicine having general medical and social value. Different authors describe the development of gastric ulcer, gastric and duodenal erosions, chronic gastritis, duodenitis, reflux esophagitis and sliding hiatal hernia, duodenogastric reflux, changes in the liver, inflammation of the biliary tract and pancreas in the patients with chronic inflammatory diseases of the lungs and bronchi [2, 6]. Chronic non-stone cholecystitis (CNC) combined with COPD, according to some authors, is known for the prevalence of aseptic inflammation in the gallbladder (GB), interrelation of exacerbations with COPD exacerbation, more torpid [3, 7], compared to COPD, and atypical course with less intensive pain syndrome, prevalence of dyskinetic phenomena over the inflammatory ones with formation of hypokinetic dyskinesias of the GB [8]. These studies of comorbidities are crucial because thoroughly understanding the nature and pattern of comorbidity is the foundation for physicians to provide broad yet appropriately targeted and prioritized treatments to enhance the COPD treatment outcome [1].

Material and methods. The study involved 92 patients: 30 patients with COPD (1st group), 30 patients with COPD of comorbid CNC in the acute phase (2nd group), 32 patients with CNC in the acute phase (3rd group) and a control group - 30 practically healthy individuals (PHI) of the respective age.

The diagnosis of chronic non-calculous cholecystitis and its phase was established on the basis of classical clinical symptoms, the results of instrumental studies (ultrasonographic examination of the gallbladder, multi-moment 6-phase duodenal sounding with microscopy, microbiological and biochemical examination of the gallbladder portion of bile) according to the regulatory act recommended by the Ministry of Health of Ukraine.

Ultrasonographic testing of the liver, the GB and the pancreas was carried out in 100% of patients by means of an ultrasound scanner «Au-4 Idea» (Biomedica, Italy). To assess the contractility of the gallbladder, dynamic ultrasound was performed to determine the size of the gallbladder, the volume of the gallbladder before and during 180 minutes after the introduction of the stimulus (50 ml of a 25% solution of magnesium sulfate), the contractility was calculated - the coefficient of contraction (CC) of the gallbladder, duration of the latent period of gallbladder contraction (min), duration of gallbladder contractions (min), duration of a full cycle of gallbladder motor activity (min).

Results and discussion. Exploring the functional status of the gallbladder and sphincter apparatus of hepatobiliary system, during duodenal intubation typical features for changes of gallbladder dyskinesia were defined in all groups of patients. In particular, the duration of the first phase, which indicates that the basal secretion of bile in patients of the 3-rd group exceeded the rate in the practically healthy people 42,5% more ($p<0,05$), while in patients of group 2 - the results was the opposite. The phase was shorter 23,5% less ($p<0,05$). Changes of patients in the 1-st group had a downward trend ($p>0,05$). Our attention was attracted to the changes of the number of secreted bile: in all monitoring groups were found a significant increase in the volume of secreted bile, which exceeded the rate in respectively 1,9; 1,6 and 2,6 times ($p<0,05$). In patients of the 1-st - 3-rd groups probable increase in the volume of secreted bile was also found, respectively in 3,4; 4,3 and 4,0 times ($p<0,05$) compared with normative data. Evidence of gallbladder dyskinesia in patients with chronic non-stone cholecystitis was the changes found

when analyzing the data of the 4-th phase of duodenal intubation (gallbladder contraction). In particular, the duration of the 4-th phase in patients of the 1-st- 3rd groups was significantly higher than in practically healthy people group, respectively in 1,7; 2,1 and 1,9 times ($p<0,05$), indicating the presence of hypokinetic gallbladder dyskinesia.

These data of duodenal intubation confirm the results of ultrasonographic examination of the gallbladder with the load of tryout breakfast by the standard method. According to the results obtained in patients of the 2-nd and the 3-rd groups, was established probable increase in size of the gallbladder: length – 43,2% and 25,7%, respectively ($p<0,05$), width – 29,2% and 17,9% ($p<0,05$), respectively, while the changes in the length of the gallbladder in patients of the 1-st group were unlikely, and the width was also higher than in the practically healthy people group in 13,6% ($p<0,05$). In patients of the 2-nd and 3-rd groups were found compression and thickening of the gallbladder wall, particularly in patients of the 2-nd group in 3,1 times, the 3-rd group in 2,9 times ($p<0,05$).

Results of the study of the duration of the latent period of gallbladder contraction coincide with the data of duodenal intubation and indicate to its prolongation in patients of the 1-st, the 2-nd and the 3-rd groups respectively in 1,5; 2,0 and 1,8 times ($p<0,05$).

Conclusions. The findings, which have been obtained, allow us to state that more severe COPD causes higher degree of gallbladder hypokinetic dysfunction, biliary type hypertonic dysfunction of Oddi's sphincter, the activity in inflammatory process in the gallbladder, besides, the risk of gallstone formation, with predominant bile pigments and calcium in them, is bigger.

References:

1. Chetty U, et al. Chronic obstructive pulmonary disease and comorbidities: a large cross-sectional study in primary care. Br. J. Gen. Pract. 2017; 67: e321–e328. doi: 10.3399/bjgp17X690605.

2. Dal Negro RW, Bonadiman L, Turco P. Prevalence of different comorbidities in COPD patients by gender and GOLD stage. Multidiscip. Respir. Med. 2015; 10: 24–015. doi: 10.1186/s40248-015-0023-2.

3. Douglas W Mapel, Jenõ P Marton. Prevalence of renal and hepatobiliary disease, laboratory abnormalities, and potentially toxic medication exposures among persons with COPD. Int J Chron Obstruct Pulmon Dis. 2013; 8: 127–134. Published online 2013 Mar 15. doi: 10.2147/COPD.S40123

4. Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD). Global Strategy for the Diagnosis, Management, and Prevention of Chronic Obstructive Pulmonary Disease. Accessed December 2020.

5. Hillas G, Perlikos F, Tsiligianni I, Tzanakis N. Managing comorbidities in COPD. Int. J. Chron. Obstruct Pulmon Dis. 2015;10: 95–109.

6. Hillas G, Perlikos F, Tsiligianni I, Tzanakis N. Managing comorbidities in COPD. Int. J. Chron. Obstruct Pulmon Dis. 2015; 10: 95–109.

7. Minakata Y, Ueda H, Akamatsu K, et al. High COPD prevalence in patients with liver disease. Intern Med. 2010; 49 (24) : 2687–2691.

8. Wacker ME, et al. Direct and indirect costs of COPD and its comorbidities: Results from the German COSYCONET study. Respir. Med. 2016; 111: 39–46. doi: 10.1016/j.rmed.2015.12.001.

UDC: 616

Mandryk Olha Yevhenivna
PhD in Medicine, Associate Professor of the Department of Internal Medicine, Clinical Pharmacology and Occupational Diseases
Bukovinian State Medical University
Cherniievych Bohdan Oleksandrovych
student
Bukovinian State Medical University
Nykoliuk Mariia Volodymirivna
student
Bukovinian State Medical University

DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-15-17

SILICOSIS. STRUCTURED ABOUT THE MAIN THING.

Abstract:
Silicosis, a significant form of pneumoconiosis, causes progressive and irreversible damage starting from inflammation and fibrosis. Information on the worldwide prevalence of silicosis and long-term trends has been limited. In 2019, there were over 12.9 thousand (95% Uncertainty Intervals (UI): 10.9, 16.2) reported deaths worldwide due to silicosis, with 655.7 thousand (95% UI: 519.3, 828.0) disability-adjusted life years (DALYs) attributed to this disease. From 1990 to 2019, the number of deaths and DALYs in countries with high Socio-Demographic Index (SDI) quintile decreased by 0.35% (95% UI: -0.45, -0.17) and 0.32% (95% UI: -0.45, -0.01) per year, respectively. However, there was a higher burden of silicosis in low- and middle-income countries, as estimated in 2019 based on age-standardized rates (ASRs). Males accounted for over 95% of all reported deaths and DALYs globally in 2019. Mortality and DALYs rates increased with age and peaked in the 85-89 age group. Over the past 30 years, there has been a decreasing trend in age-standardized mortality and DALYs rates with an average annual percentage change of -3.0% (95% Confidence Intervals (CI): -3.2, -2.9) and -2.0% (95% CI: -1.7, -2.2), respectively.

Keywords: *Silicosis, silicon dioxide, an occupational disease.*

Introduction: Silicosis is an occupational pneumoconiosis caused by inhaling crystalline silicon dioxide. It is one of several well-documented pulmonary complications associated with toxic exposures in the workplace, such as asbestos-related lung diseases, berylliosis, coal worker's pneumoconiosis, hard metal pneumoconiosis, among others. It is considered an occupational disease as it results from prolonged inhalation of airborne silica particles in work environments.

Etiology: There are two forms of silicon dioxide found in nature: amorphous and crystalline. Crystalline silicon dioxide is a common mineral abundant in substances like sandstone, quartz, and granite. Inhalation of the amorphous form does not typically cause significant health issues, but inhalation of crystalline silicon dioxide can result in pulmonary disease. When silica particles deposit in the airways, they come into contact with alveolar and endobronchial surfaces, leading to the generation of reactive oxygen species. Smaller particles are taken up by macrophages through phagocytosis, which then produce more free radicals. This oxidative damage caused by activated macrophages and silica particles results in the release of inflammatory cytokines, increased cell signaling, and apoptosis of parenchymal cells and macrophages. As the disease progresses, fibroblast infiltration occurs in a nodular pattern.

Epidemiology: There are numerous occupations in various industries that may expose workers to silica dust, putting them at risk for silicosis. High-risk occupations include road repair, concrete manufacturing, coal mining, brick working, and rock excavation, as well as jobs in stone cutting, petroleum extraction, steel working, sandblasting, and others. According to the Occupational Safety and Health Administration (OSHA), there are over two million workers who are regularly exposed to respirable crystalline silica in their workplaces. Although improved awareness and safety measures in the workplace have led to a significant decrease in the prevalence of silicosis over the past few decades, safeguards are not perfect and new cases of silicosis still occur.

Pathophysiology: Inhaling crystalline silicon dioxide leads to the formation of mineral deposits in the terminal bronchioles and alveoli of the lungs. These deposits activate alveolar macrophages and also have direct toxic effects on the surrounding lung tissue. This cellular damage triggers the release of inflammatory cytokines such as IL-1 and TNF-alpha, generation of free radicals, and activation of cell-signaling pathways, resulting in promotion of fibrosis. Mast cells in the tissue may also play a role in this process. Additionally, silica has been shown to interfere with the ability of macrophages to inhibit the growth of mycobacteria, which may explain the common association between silicosis and tuberculosis. In acute forms of silicosis, direct toxic effects on alveolar type 2 cells and macrophages may also occur. Although immunologic factors have been postulated as potential contributors to silicosis, their role has not been proven conclusively.

Histopathology: Nodular silicosis is characterized by the presence of silicotic nodules, which are firm, discrete, rounded lesions containing variable amounts of black pigment. These nodules typically occur around respiratory bronchioles, small pulmonary arteries, and in the subpleural and paraseptal areas of

the lungs. Progressive expansion of these nodules leads to obliteration of small airways and pulmonary vessels. Histologically, silicotic nodules show concentrically arranged hyalinized collagen bundles surrounded by variable numbers of dust-filled histiocytes. In early nodules, fibroblasts and histiocytes are prominent with acellular collagen lamellae. Small, polarizable, doubly refractile, round or oval particles may be found within nodules, although their presence is not specific for silicosis and they may be absent in some cases. Granulomatous reaction may be observed in the capsule of silicotic nodules, raising the possibility of coexisting mycobacterial infection, such as tuberculosis. In acute silicosis, microscopic findings may resemble pulmonary alveolar proteinosis, but typically show additional features such as interstitial inflammation, fibrosis, irregular hyaline scars, and variable amounts of pigment. Silicotic nodules are usually poorly formed or absent in most cases. Microscopic examination may also reveal complications such as progressive massive fibrosis or tuberculosis and non-tuberculous infections. Progressive massive fibrosis is characterized by the presence of nodular fibrosis that is greater than 1 cm in size, with a large amorphous mass of fibrous tissue composed of conglomerated nodules causing obliteration and contracture of lung parenchyma. This type of lesion can also occur in other pneumoconioses, including asbestosis, coal workers' pneumoconiosis, or mixed dust fibrosis. Tuberculosis and non-tuberculous mycobacteriosis may be suspected when encountering a granulomatous infection with necrosis in the lung tissue.

History and Physical: Silicosis can manifest in different clinical entities along a spectrum of disease severity. Chronic forms of silicosis typically occur after prolonged exposure to silica dust over 20 or more years in occupational settings. Accelerated forms of silicosis can develop after heavier exposure to silica dust for 5 to 10 years. Acute silicosis, on the other hand, is a rare reaction that occurs after heavy exposure to high levels of silica dust of small particle size over a short period of time. The severity of silicosis is dependent on the duration and intensity of exposure to silica dust.

Radiologic Findings: In simple silicosis, chest X-ray shows variable features consisting mainly in well-defined opacities ranging from 1 to 10 mm in diameter, located in the upper lobe and posterior portion of the lung. CT-scan findings consist of multiple small nodules with hilar and mediastinal lymphadenopathy. Some nodules may be calcified.

In acute silicosis, chest X-ray shows bilateral consolidation associated with ground-glass opacities. CT-scan findings consist of numerous centrilobular ground-glass opacities with consolidation.

Differential Diagnosis: Silicotic nodules can show features that mimic rheumatoid nodules, which are nodules that can develop in individuals with rheumatoid arthritis. Both silicotic nodules and rheumatoid nodules can show central areas of necrosis surrounded by histiocytes and inflammatory cells.

In rheumatoid arthritis, nodules typically develop in the subcutaneous tissues, often overlying bony prominences such as the elbows or fingers. They are typically firm, mobile, and can range in size from a few millimeters to several centimeters. Microscopically, rheumatoid nodules show central areas of necrosis surrounded by a palisade of histiocytes, with a peripheral rim of lymphocytes and plasma cells.

In silicosis, silicotic nodules tend to occur in the lungs, specifically around respiratory bronchioles and small pulmonary arteries. Microscopically, silicotic nodules can also show central areas of necrosis surrounded by histiocytes and inflammatory cells, which can resemble rheumatoid nodules. However, the location of the nodules (in the lungs in silicosis versus subcutaneous tissues in rheumatoid arthritis) and the presence of other features such as dust-filled histiocytes and hyalinized collagen bundles in silicotic nodules can help differentiate between the two conditions.

A thorough clinical evaluation, including a detailed history of occupational exposure to silica and imaging studies such as chest X-rays or CT scans, along with microscopic examination of the nodules, can help differentiate between silicosis and rheumatoid arthritis or other conditions with similar features. Consultation with a qualified healthcare professional is essential for accurate diagnosis and appropriate management.

Treatment: The most important treatment for silicosis is to remove the source of exposure to silica dust. This typically involves implementing strict dust control measures in the workplace, such as proper ventilation, use of wet methods to suppress dust, and wearing appropriate personal protective equipment (PPE) such as respirators. In some cases, it may be necessary to modify work processes or provide alternative work assignments to minimize further exposure to silica dust.

There is no specific cure for silicosis, and treatment is primarily focused on managing symptoms and preventing further progression of the disease. This may involve medications to control symptoms such as cough, shortness of breath, and chest pain. In some cases, supplemental oxygen therapy may be necessary to improve oxygen levels in the blood. In severe cases, lung transplantation may be considered as a treatment option.

It's also important to provide supportive care to individuals with silicosis, including smoking cessation counseling, vaccinations against respiratory infections such as pneumonia and influenza, and regular monitoring of lung function to track disease progression.

Prevention: Through effective dust control measures in the workplace remains the key approach to managing silicosis, and early detection through regular health screenings and prompt removal from exposure are critical in preventing the progression of the disease.

List of references used:

1. Skowroński M, Halicka A, Barinow-Wojewódzki A. Pulmonary tuberculosis in a male with silicosis. Adv Respir Med. 2018;86(3) [PubMed]

2. Peruzzi C, Nascimento S, Gauer B, Nardi J, Sauer E, Göethel G, Cestonaro L, Fão N, Cattani S, Paim C, Souza J, Gnoatto D, Garcia SC. Inflammatory and oxidative stress biomarkers at protein and molecu-

lar levels in workers occupationally exposed to crystalline silica. Environ Sci Pollut Res Int. 2019 Jan;26(2):1394-1405. [PubMed]

3. Joubert KD, Awori Hayanga J, Strollo DC, Lendermon EA, Yousem SA, Luketich JD, Ensor CR, Shigemura N. Outcomes after lung transplantation for patients with occupational lung diseases. Clin Transplant. 2019 Jan;33(1):e13460. [PubMed]

4. Guarnieri G, Bizzotto R, Gottardo O, Velo E, Cassaro M, Vio S, Putzu MG, Rossi F, Zuliani P, Liviero F, Mason P, Maestrelli P. Multiorgan accelerated silicosis misdiagnosed as sarcoidosis in two workers exposed to quartz conglomerate dust. Occup Environ Med. 2019 Mar;76(3):178-180. [PubMed]

5. Zhang H, Li L, Xiao H, Sun XW, Wang Z, Zhang CL. Silicotuberculosis with oesophagobronchial fistulas and broncholithiasis: a case report. J Int Med Res. 2018 Feb;46(2):612-618. [PMC free article] [PubMed]

6. Takahashi M, Nitta N, Kishimoto T, Ohtsuka Y, Honda S, Ashizawa K. Computed tomography findings of arc-welders' pneumoconiosis: Comparison with silicosis. Eur J Radiol. 2018 Oct;107:98-104. [PubMed]

7. Li J, Yao W, Hou JY, Zhang L, Bao L, Chen HT, Wang D, Yue ZZ, Li YP, Zhang M, Yu XH, Zhang JH, Qu YQ, Hao CF. The Role of Fibrocyte in the Pathogenesis of Silicosis. Biomed Environ Sci. 2018 Apr;31(4):311-316. [PubMed]

8. Wang XX, Zhang HD, Wang XM. [The analysis of the epidemiological characteristics of pneumoconiosis notified in Chongqing from 2011 to 2015]. Zhonghua Lao Dong Wei Sheng Zhi Ye Bing Za Zhi. 2018 Mar 20;36(3):194-197. [PubMed]

9. Hoy R, Yates DH. Artificial stone-associated silicosis in Belgium: response. Occup Environ Med. 2019 Feb;76(2):134. [PubMed]

10. Gottesfeld P, Tirima S, Anka SM, Fotso A, Nota MM. Reducing Lead and Silica Dust Exposures in Small-Scale Mining in Northern Nigeria. Ann Work Expo Health. 2019 Jan 07;63(1):1-8. [PubMed]

UDC: 616

Cherniievych Bohdan Oleksandrovych
student
Bukovinian State Medical University
Marynchyna Iryna Mykolaivna
PhD in Medicine, Associate Professor of the Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology
Bukovinian State Medical University
Nykoliuk Mariia Volodymirivna
student
Bukovinian State Medical University

DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-18-21

THE BIRTH TRAUMA. A LIST OF COMMON TRAUMATIC CLINICAL CONDITIONS.

Abstract:
The urgency of the problem is due to the growing number of this pathology, high disability and mortality of children with birth injuries. The main risk factors on the part of the mother and the fetus are considered.

Keywords: *The birth trauma, Traumatic clinical conditions associated with birth, Head Trauma, Caput Succedaneum.*

Introduction: The National Vital Statistics Report defines birth injury as "an impairment of the neonate's body function or structure due to an adverse event that occurred at birth.". These injuries can range from minor to major and are caused by mechanical forces during labor. Birth injuries are distinct from birth defects and can be distinguished from congenital defects by clinical assessment. The incidence of birth trauma has decreased over time due to advances in obstetrical techniques and increased use of cesarean delivery in difficult cases. From 2004 to 2012, the birth trauma rate dropped from 2.6 per 1000 live births to 1.9 per 1000 live births. Additionally, instrumental deliveries such as forceps and vacuum-assisted deliveries have also declined over the past three decades.

Issues of concern : The factors that increase the risk of birth injury can be divided into categories such as those related to the fetus, pregnancy, mother, and iatrogenic factors, which include the use of instruments during labor. These are risk factors that can contribute to the occurrence of birth injury and can be classified into different categories, such as maternal factors such as diabetes, obesity, short stature, breech presentation, dystocia and difficulty in extraction, prolonged or rapid labor, and cephalopelvic disproportion.

Fetal and pregnancy-related factors include macrosomia (when the estimated fetal weight is greater than 4000 g), macrocephaly, very low birth weight, extreme prematurity, congenital fetal anomalies, oligohydramnios, and malpresentation, which can include breech and other abnormal presentations, such as facial, brow, or transverse.

The use of a vacuum or forceps during labor is another factor that can increase the risk of birth trauma.

Clinical significance: The management and outlook of infants with birth injuries can differ greatly based on the type and severity of the injury. The head, neck, and shoulders are typical areas affected by birth trauma, while less frequent areas include the face, abdomen, and lower extremities. The following is a summary of the typical clinical conditions related to birth trauma.

Head Trauma: Trauma of the head can encompass surface wounds, bleeding outside and inside the skull, as well as breaks in the bones of the skull.

Skull fractures: Skull fractures resulting from birth injuries are typically caused by the use of instruments during vaginal delivery and can be linear or depressed. Generally, these fractures do not produce any symptoms unless they are linked to intracranial injuries. A diagnosis can often be confirmed through plain film radiography of the skull. However, if there is a suspicion of intracranial injury or neurologic symptoms, a computer tomography (CT) or magnetic resonance imaging (MRI) of the brain is recommended.

Swelling of the scalp in newborns (Caput Succedaneum): Scalp swelling in newborns refers to the buildup of fluid and swelling beneath the scalp's skin and periosteum. This condition occurs as a result of pressure on the baby's head during delivery, which can lead to venous congestion. The swelling is located above the periosteum and can cross the suture lines. Usually, the condition resolves on its own within a few days without requiring any intervention. However, in rare cases, complications such as skin bruising, necrosis, scarring, alopecia, or systemic infections may occur.

Extracranial Hemorrhages:

Cephalohematoma: Cephalohematoma is a type of swelling that occurs under the periosteum as a result of ruptured blood vessels between the skull and periosteum. This swelling is limited by the periosteal attachment to the underlying skull bones, and usually appears on only one side. It is more commonly observed in deliveries that involve the use of vacuum or forceps and occurs in about 2.8% of all deliveries. Cephalohematoma typically resolves on its own within two weeks to three months without requiring any treatment.

Subgaleal hemorrhage: Subgaleal hemorrhage is a condition where blood collects in the space between the galea aponeurotica and the skull's periosteum. This

injury is caused by traction pulling the scalp away from the bony calvarium, which results in the shearing or severing of the bridging vessels. Difficult vaginal delivery, often involving the use of forceps or vacuum, is the most common cause of subgaleal hemorrhage. This condition occurs in approximately 4 out of 10,000 spontaneous vaginal deliveries and 59 out of 10,000 vacuum-assisted deliveries. Since the subgaleal space is a large potential space extending over the entire area of the scalp, there is a risk of massive bleeding that could lead to acute hypovolemic shock, multi-organ failure, and even death. Treatment involves providing supportive care, early recognition, and restoration of blood volume using blood or fresh frozen plasma to correct the acute onset hypovolemia. The hemorrhage is not drained, and the body is allowed to resorb it over time. In selected cases, a workup for bleeding disorders may be considered if the degree of bleeding is disproportionate to the trauma at birth.

Intracranial Hemorrhages: Various types of hemorrhages can occur inside the skull due to trauma, including epidural, subdural, subarachnoid, intraventricular, and, less commonly, intracerebral and intracerebellar hemorrhages.

Epidural hemorrhage: Epidural hemorrhage is not common in newborn babies, but when it does occur, it's usually a result of a linear skull fracture in the parietal-temporal region that happens during a delivery that requires surgery. Some symptoms of epidural hematoma in neonates include bulging fontanelle, bradycardia, hypertension, irritability, altered consciousness, hypotonia, and seizures. A diagnosis can be made by using a CT or MRI of the head, which will show blood collection in the epidural space with a convex appearance. It's important to seek prompt neurosurgical intervention if epidural hematoma is suspected, as it can deteriorate rapidly.

Subdural hemorrhage: Subdural hemorrhage is actually the most common type of intracranial hemorrhage in neonates. The risk factors for subdural hemorrhage include operative vaginal delivery, and the most common site of bleeding is over the cerebral convexities. Symptoms of subdural hemorrhage in neonates may include bulging fontanelle, altered consciousness, irritability, respiratory depression, apnea, bradycardia, altered muscle tone, and seizures. In some cases, subdural hemorrhages may be found incidentally in asymptomatic neonates. The management of subdural hemorrhage depends on the location and extent of the bleeding. Surgical evacuation is typically reserved for extensive hemorrhages that cause raised intracranial pressure and associated clinical signs.

Subarachnoid hemorrhage: Subarachnoid hemorrhage is the second most common type of intracranial hemorrhage in neonates, and it's usually caused by the rupture of bridging veins in the subarachnoid space. Operative vaginal delivery is a risk factor, and affected infants are usually asymptomatic unless the hemorrhage is extensive. Ruptured vascular malformations are a rare cause of subarachnoid hemorrhages, even in the neonatal population. In most cases, treatment for subarachnoid hemorrhage is conservative, meaning that medical management is used to manage symptoms and allow the body to heal naturally.

Intraventricular hemorrhage: While intraventricular hemorrhage is most commonly observed in premature infants, it can also occur in term infants, depending on the type and severity of birth injury.

Intracerebral and intracerebellar hemorrhages: These types of intracranial hemorrhages are less frequent and develop due to occipital diastasis.

Cranial Nerve Injuries:

Facial nerve: Facial nerve injury is a common complication of traumatic births, with the facial nerve being the most frequently affected cranial nerve. Its incidence is estimated to be around 10 per 1000 live births and is typically caused by pressure on the facial nerve by forceps or maternal sacral promontory during delivery. The characteristic signs and symptoms of facial nerve palsy include reduced or absent movement on the affected side of the face. But distinguishing it from asymmetric crying facies is crucial, as the latter is caused by congenital hypoplasia of the depressor anguli oris muscle and results in a localized movement abnormality of the mouth corner. Even without apparent trauma, facial palsy may still occur in newborns. The prognosis for traumatic facial nerve injury is usually favorable, with spontaneous resolution often occurring within the first few weeks of life.

Spinal Cord and Peripheral Nerve Injuries:

Brachial plexus injuries: The consequences of stretching of the cervical nerve roots during delivery can occur in up to 2.5 per 1000 live births. These injuries are typically one-sided and risk factors include macrosomia, shoulder dystocia, difficult delivery, breech presentation, multiparity, and assisted deliveries.

An injury that affects the fifth and sixth cervical nerve roots can lead to Erb's-Duchenne palsy, which is characterized by weakness in the upper arm. The presenting symptoms include arm adduction, internal rotation, and finger flexion. This is the most common type of brachial plexus injury.

An injury to the eighth cervical and first thoracic nerves can cause Klumpke's palsy, which is manifested by paralysis of the hand muscles, absent grasp reflex, and sensory impairment along the ulnar side of the forearm and arm.

If all the nerve roots are injured, it can result in complete arm paralysis.

Brachial palsy can also be accompanied by an injury to the phrenic nerve. This can lead to tachypnea, asymmetric chest motion, and reduced breath sounds on the affected side.

Most brachial plexus injuries are caused by stretching, and the treatment is typically conservative. Physical therapy is a crucial component in the gradual restoration of function. In rare, severe cases, brachial plexus injuries can result in permanent weakness on the affected side.

Spinal cord: In neonates, spinal cord injuries are rare and typically occur due to excessive traction or rotation of the spinal cord during delivery. The symptoms experienced by the infant depend on the

location and type of the injury. Lesions in the upper regions (upper thoracic/cervical) are often fatal, while lesions in the lower regions (lumbosacral, lower thoracic) can result in bladder and bowel dysfunction and other significant health problems. Diagnosis is achieved through ultrasonography or MRI of the spinal cord. The goal of treatment is to manage clinical symptoms and stabilize cardiorespiratory function as necessary.

Skeletal injuries: Most fractures caused by birth trauma are linked to abnormal presentations or difficult extractions. Clavicular fractures are the most common type of bone fracture that occur during delivery, with up to 15 per 1000 live births affected. Clinical symptoms include tenderness, crepitus at the fracture site, and decreased movement of the affected arm with an asymmetric Moro reflex. Most infants recover well from clavicular fractures with spontaneous healing. The humerus is the most common long bone to fracture during birth, and it can be associated with a brachial plexus injury. Symptoms may resemble those of a clavicular fracture, with tenderness, swelling, and deformity of the affected arm. Rarely, a distal humeral epiphyseal separation due to birth trauma may require expert orthopedic intervention. In general, immobilization for 3 to 4 weeks is necessary for long bone fractures, and they usually heal well without deformities. While other fractures such as rib fractures and femur fractures can occur during birth, they are uncommon. Femur fractures are particularly rare in newborns and may occur during difficult vaginal breech extraction deliveries. Diagnosis is made by clinical exam with tenderness, swelling, and deformity of the thigh, and it is further confirmed with plain radiographs. An orthopedic consultation is recommended for appropriate immobilization of long bone fractures.

Facial injuries: Ocular injuries in newborns may include subconjunctival hemorrhages (SCH), which are superficial hematomas seen under the bulbar conjunctiva. They are commonly observed in infants who have gone through labor, and they are thought to result from ruptured subconjunctival capillaries due to venous congestion caused by increased back pressure in the head and neck veins. This injury can occur due to either a nuchal cord or increased abdominal or thoracic compression during uterine contractions. SCH is a benign condition that typically resolves without intervention. But, more severe ocular injuries may occur during delivery, particularly when instrumentation such as forceps are used. These injuries can include corneal abrasions, vitreous hemorrhages, and other types of trauma that require immediate attention and referral to an ophthalmologist to prevent long-term visual defects.

Soft tissue injuries: That may result from birth trauma include petechiae, bruising, ecchymoses, lacerations, and subcutaneous fat necrosis. Subcutaneous fat necrosis is thought to occur due to ischemic injury to the adipose tissue and is characterized by the presence of soft, indurated nodules in the subcutaneous plane. These lesions typically resolve gradually over a few weeks. But, hypercalcemia can be a complication, so monitoring of serum calcium is recommended. Accidental lacerations during cesarean section deliveries are also possible, with studies showing a 3% incidence of such lacerations during cesarean sections, particularly in emergent deliveries compared to scheduled cesarean deliveries.

Visceral injuries: Abdominal visceral injuries resulting from birth trauma are rare and usually involve hemorrhage into organs such as the liver, spleen, or adrenal gland. The clinical symptoms of such injuries depend on the extent of blood loss and may include pallor, bluish discoloration of the abdomen, abdominal distension, and shock. Treatment primarily involves supportive care through volume resuscitation, and surgical intervention may be necessary in severe cases.

Prevention: An interprofessional team comprising obstetricians, neonatologists, pediatricians, radiologists, and specialty trained nurses is crucial in preventing birth trauma. With advances in antenatal care, fetal malformations and malpresentation can be detected early, allowing for improved preparation for high-risk deliveries. Therefore, pregnant women should follow prenatal care recommendations to ensure optimal outcomes, and a coordinated educational effort involving the clinician, nurse midwife, and specialty-trained nurse can help reduce the incidence of untoward events. It's important to note that not all birth-related injuries are preventable, and some may not be iatrogenic. Infants at risk for neurodevelopmental impairment due to birth injuries should be closely monitored by an interprofessional team comprising a pediatrician, labor and delivery nurse, physical and occupational therapist, and a developmental-behavioral pediatrician. The coordination of care by clinical and nursing staff is crucial in supporting this team.

Conclusion: Birth trauma can result in a wide range of injuries in newborns, from mild to life-threatening, and the prognosis depends on the type and severity of the initial injury. A thorough physical examination at birth is necessary to identify any injuries and differentiate them from congenital malformations. Extracranial hemorrhages typically heal well, while subgaleal hemorrhages require close monitoring due to their potential for severe hypovolemia. Spinal cord injuries, brachial plexus injuries, and facial nerve injuries all have varying prognoses, with some resolving within weeks and others requiring physical therapy and long-term monitoring.

List of references used:

1. Moczygemba CK, Paramsothy P, Meikle S, Kourtis AP, Barfield WD, Kuklina E, Posner SF, Whiteman MK, Jamieson DJ. Route of delivery and neonatal birth trauma. Am J Obstet Gynecol. 2010 Apr;202(4):361.e1-6. [PubMed]

2. Merriam AA, Ananth CV, Wright JD, Siddiq Z, D'Alton ME, Friedman AM. Trends in operative vaginal delivery, 2005-2013: a population-based study. BJOG. 2017 Aug;124(9):1365-1372. [PubMed]

3. Vitner D, Hiersch L, Ashwal E, Nassie D, Yogev Y, Aviram A. Outcomes of vacuum-assisted vaginal deliveries of mothers with gestational diabetes mellitus. J Matern Fetal Neonatal Med. 2019 Nov;32(21):3595-3599. [PubMed]

4. Werner EF, Janevic TM, Illuzzi J, Funai EF, Savitz DA, Lipkind HS. Mode of delivery in nulliparous women and neonatal intracranial injury. Obstet Gynecol. 2011 Dec;118(6):1239-1246. [PMC free article] [PubMed]

5. DeFrancesco CJ, Shah DK, Rogers BH, Shah AS. The Epidemiology of Brachial Plexus Birth Palsy in the United States: Declining Incidence and Evolving Risk Factors. J Pediatr Orthop. 2019 Feb;39(2):e134-e140. [PubMed]

6. Del Pozzo-Magaña BR, Ho N. Subcutaneous Fat Necrosis of the Newborn: A 20-Year Retrospective Study. Pediatr Dermatol. 2016 Nov;33(6):e353-e355. [PubMed]

7. Al Tawil K, Saleem N, Kadri H, Rifae MT, Tawakol H. Traumatic facial nerve palsy in newborns: is it always iatrogenic? Am J Perinatol. 2010 Oct;27(9):711-3. [PubMed]

8. McAnena L, O'Keefe M, Kirwan C, Murphy J. Forceps Delivery-Related Ophthalmic Injuries: A Case Series. J Pediatr Ophthalmol Strabismus. 2015 Nov-Dec;52(6):355-9. [PubMed]

9. Basha A, Amarin Z, Abu-Hassan F. Birth-associated long-bone fractures. Int J Gynaecol Obstet. 2013 Nov;123(2):127-30. [PubMed]

10. Patil MN, Palled E. Epihyseal Separation of Lower end Humerus in A Neonate-Diagnostic and Management Difficulty. J Orthop Case Rep. 2015 Oct-Dec;5(4):7-9. [PMC free article] [PubMed]

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК: 37.016:811.111'243]81'27

Кальченко Т. М., Горбач Н. Л.
Харківський національний університет внутрішніх справ
Савченко О. О.
Харківський національний університет Повітряних Сил
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-22-24

ЗАНУРЕННЯ, ЯК НАЙПРИРОДНІШИЙ СПОСІБ ВИВЧЕННЯ МОВИ

Tatyana Kalchenko, Natalia Horbach
Kharkiv National University of Internal Affairs
Olga Savchenko
Kharkiv National University of Air Forces

IMMERSION AS THE MOST NATURAL WAY OF LEARNING A LANGUAGE

Анотація.
Сьогодні існує дуже багато способів вивчення іноземної мови. Всі ці способи варті уваги тих ,хто вивчає другу мову та викладачів, які навчають цій мові. В даній роботі ми розглянемо та аналізуймо метод занурення, який існує вже досить довго та має неоднозначну оцінку серед викладачів та методистів. Приводяться різні дефініції метода занурення та розглядається історія появу даного методу. В роботі дається оцінка метода Берліца, який все ще залишається найефективнішим способом вивчення мови і продовжує використовуватися сьогодні, тому розглядаються ключові елементи цього методу. Також розглядаються переваги та недоліки двомовності та занурення. Автори статті діляться власним досвідом створення англомовного середовища.

Abstract.
Today there are many ways to learn a foreign language. All these methods are worth the attention of those who study a second language and teachers who teach this language. In this work, we will consider and analyze the immersion method, which has existed for quite a long time and has a mixed evaluation among teachers and methodologists. Various definitions of the immersion method are given and the history of the emergence of this method is considered. The work evaluates the Berlitz method, which still remains the most effective method of language learning and continues to be used today, so the key elements of this method are reviewed. The advantages and disadvantages of bilingualism and immersion are also discussed. The authors of the article share their own experience of creating an English-speaking environment.

Ключові слова: *метод занурення, найефективніший спосіб вивчення мови, ключові елементи недоліки, англомовне середовище.*

Key words: immersion method, the most effective way of learning the language, key elements, disadvantages, English-speaking environment.

Що таке метод занурення и чи варто цій метод використовувати для вивчення другої мови?

Мовне занурення, або просто занурення, — це техніка, яка застосовується в двомовній освіті, коли дві мови використовуються для навчання з різноманітних тем, включаючи математику, природничі науки або соціальні науки. Мови, які використовуються для навчання, називаються L1 і L2 для кожного студента, де L1 є рідною мовою студента, а L2 є другою мовою, яку вивчають за допомогою програм і методів занурення. Існують різні типи мовного занурення, які залежать від віку учнів, часу, проведеного в L2, предметів, які викладаються, і рівня участі носіїв L1.

Незважаючи на те, що програми відрізняються залежно від країни та контексту, більшість програм мовного занурення мають загальну мету сприяти двомовності між двома різними групами мовців. У багатьох випадках бікультуралізм також є метою для носіїв мови більшості (мова, якою розмовляє більшість навколишнього населення) і мови меншини (мова, яка не є мовою більшості). Були проведені дослідження ,які показали, що такі форми двомовної освіти забезпечують учням загальне краще розуміння мови та вироблення L2 у рідній манері, особливо більший контакт з іншими культурами та збереження мов, зокрема мов спадщини [1].

Історія методу мовного занурення

Відомо, що ще до появи відомого нам "методу занурення" німецький викладач Берліц свідомо уникав вживати рідну мову у навчанні. На своїх заняттях він наполягав, щоб учні більше розмовляли саме мовою, що вивчається, і таким чином засвоювали лексику і граматику без набридливого всім учням зубріння.

Слід зазначити, що метод Берліца все ще залишається найефективнішим способом вивчення мови і продовжує використовуватися сьогодні, тому варто розглянути ключові елементи методу:

• Імерсійний. Ваш інструктор навчає та звертається до вас лише на вашій цільовій мові. Мова

представлена в контексті ситуацій реального життя з акцентом на граматику та лексику.

• Цілеспрямованість. Кожен урок базується на завданнях із конкретними навчальними цілями. Це дає змогу одразу використовувати нову мову в реальних ситуаціях.

•Представляти, практикувати та виконувати. Щоб допомогти вам засвоїти вашу нову мову, кожен урок дотримується такої структури. Новий вміст представляє ваш інструктор, ви берете участь як у практичних заняттях під керівництвом, так і в загальній практиці, а потім вас заохочують виконувати те, чому ви навчилися [2].

Також відомо, що імерсійний метод навчання(метод занурення) був заснований у 1960-х роках. Він з'явився,як абсолютно новий спосіб навчання другої мови, започаткований франкомовною Канадою. Тут мається на увазі використання нерідної другої мови як мови прямого навчання, тобто студенти «занурюються» в середовище цільової мови.[3].

Занурення,як найприродніший спосіб вивчення мови

На думку деяких викладачів,навчання шляхом занурення означає, що діти занурені в «мовну ванну». Вони чують, говорять і вивчають мову в автентичному повсякденному контексті та відчувають її у своєму звичному оточенні. Таким чином, вони вивчають нову мову так само природно, як і рідну – без будь-якого тиску чи навантаження на словниковий запас. Імерсійний метод робить великий акцент на міміці та жестах. Таким чином діти можуть зрозуміти, про що йде мова, з контексту. У міру того, як сприйнятливі навички розвиваються, а читання та розуміння на слух покращуються, діти поступово вбирають нову мову в своє повсякденне мовлення.

Переваги двомовності та занурення

1. *Автентичне вивчення мови.* Навчання методом занурення забезпечує оптимальну основу для автентичних ситуацій і дій. Це найприродніший спосіб для дітей вивчати мови – інтуїтивно зрозуміло та без жорсткого вивчення граматики та лексики.2. *Оволодіння мовою без тиску для виконання.* Науковці довели, що метод занурення дозволяє досягти більш високого рівня вивчення іноземної мови, ніж традиційне навчання іноземної мови. Крім того, метод більше підходить для дітей, оскільки діти за допомогою міміки та жестів занурюються в нову мову і вбирають її як губка.3. *Краще розуміння інших культур*. Ранній доступ до багатомовності, а також спільне повсякденне життя з дітьми різних націй сприяє міцнішому усвідомленню та розумінню інших культур, їхнього способу життя та цінностей серед дітей.4. *Підвищення здатності до концентрації.* Діти, які навчаються за методом занурення, часто мають кращу здатність до концентрації. Їм легше подумки перемикатися між різними завданнями. Загалом, у дорослому віці ці діти отримують легший доступ до інших мов.5. *Різноманітність майбутніх можливостей і кар'єрних перспектив* .Раннє знання іноземних мов сприяє інтелектуальному розвитку. Діти більш творчо підходять до вирішення завдань. Вони вчаться гнучко мислити і шукати альтернативні рішення. Вони також намагаються добре висловлюватись і ставити себе на місце тих, хто їх не так добре розуміє. Усі ці навички спілкування створюють найкращі передумови для різноманітних і багатообіцяючих перспектив у подальшому професійному та приватному житті.[4]

Деякі методисти визначають.що незважаючи на численні позитивні відгуки викладачів та студентів, метод мовного занурення має кілька обмежень:

-не підходить новачкам та початківцям (не належить до дітей!). Якщо ви вирішили вивчати мову методом занурення, то у вас вже має бути достатній рівень володіння мовою. Уявіть собі, що ви знаєте лише декілька слів англійською та вмієте рахувати до десяти, а вам запропонували відвідати наукову конференцію англійською. Чи довго ви там просидите? Відповідь очевидна.

-дорожнеча. Якщо ви знайшли курси зі справжнім методом занурення, з викладачами-носіями мови, то це задоволення буде недешево.

На думку викладачів кафедри іноземних мов, з метою покращення рівня володіння англійською мовою серед особового складу та курсантів, потрібно використовувати метод занурення.

Метод занурення при вивченні англійської або іншої мови полягає в тому, що ви повинні оточити себе англійською - це стосується навіть того часу, коли ви не на занятті. Звичайно ж, найкращим було б поїхати вчитися за кордон, але доклавши певних зусиль, створивши навколо себе **англомовне середовище**, і в навчальному закладі і вдома, можна отримати швидкі результати.

Як створити англомовне середовище?

1.Беріть активну участь у позакласних заходах, які проводяться англійською мовою .Мається на увазі підготовка та активна участь у таких заходам, як Дебати, Міжнародні наукові конференції, Дискусійні клуби, тощо.

2.Почніть зі своїх девайсів. На яку мову у Вас налаштований Facebook?

А як щодо Вашого телефону? Інтернет - це важлива річ. Тому, щоб створити англомовне оточення, необхідно почати з Вашої присутності в Інтернеті. Прийшов час змінити мовні налаштування Вашого телефону, браузера і соціальних мереж на англійську. Якщо Ви так зробите, мова завжди буде перед очима, і це чудовий спосіб закріпити нові слова: Ви вже знаєте їх рідною - і тепер Ви їх бачите англійською.

3. Дивіться улюблені ТВ шоу – вимкніть субтитри рідною мовою

У сучасному світі кожен з нас має можливість дивитись улюблені фільми та передачі англійською мовою. Щоб розрізняти розмовну мову від письмової мови, в нашому мозку включаються абсолютно різні процеси, і вимкнувши субтитри, Ви влаштуєте своєму мозку тренування. В реальному житті немає субтитрів. А таке тренування підготує Вас до розуміння та участі в реальних розмовах.

4. Слухай англійську

У Вашому житті постійно повинні звучати пісні англійською, або включайте свої улюблені подкасти https://goo.gl/KuhlIO, або просто знайди онлайн радіо англійською. Нехай радіо або підкасти грають на задньому плані, будуть фоном для Ваших повсякденних справ вдома або на роботі. А працювати це буде таким же чином, як і зі списком слів на дзеркалі у ванній кімнаті. Ви будете вивчати англійську підсвідомо. Наприклад, на нашій кафедрі кожен день декілька годин лунає англійська мова з телевізора, який встановлений у коридорі.

Висновки. В наш дуже складній час коли наша країна дає відсіч країні-агресору, вивчення англійської мови набуває особливого значення. Освоєння новітньої техніки та технологій ведення бою, спілкування з іноземними партнерами без перекладача і так далі, є дуже важливим в цей час. Кожен вносить свій вклад в перемогу ї вивчення іноземної мови це теж є значний та важливий вклад.

Список використаних джерел та літератури:

1. Reyhner, John (1998) : What's Immersion Education 'https://en.wikipedia.org/wiki/Language_immersion

2.http://www.berlitzph.com/about/the-berlitz-method

3.{https://www.google.com/search?q=Who+first+used+the+immersion+method+for+teaching+the+second+language%3F&rlz=1C1GCEA_enUA916UA916&oq=Who+first+used+the+immersion

4.h Baker : Bilingual Education and Bilingualism ttps://www.phorms.de/en/about-phorms/immersion-method/advantages-bilingualism-immersion

УДК : 378.147.016:616.1/.4-07

Каньовська Л.В.,
Ляхович О.Д.
Буковинський державний медичний університет
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-25-29

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ «КЛІНІКО-ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА В ПРАКТИЦІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ»

Kaniovska L.V.,
Liakhovych O.D.
Bukovinian State Medical University

FEATURES OF TEACHING THE ELECTIVE COURSE "CLINICAL AND LABORATORY DIAGNOSTICS IN THE PRACTICE OF INTERNAL MEDICINE"

Анотація.
Елективний курс «Клініко-лабораторна діагностика в практиці внутрішньої медицини» включає в себе основні принципи інтерпретації результатів клініко-лабораторних досліджень на основі базових теоретичних знань та практичних умінь отриманих студентами при вивченні окремих розділів внутрішньої медицини. Основними завданнями вивчення дисципліни «Клініко-лабораторна діагностика в практиці внутрішньої медицини» є: обґрунтовування вибору лабораторних та інструментальних досліджень для підтвердження клінічного діагнозу, трактування результатів.

Abstract.
The elective course "Clinical and laboratory diagnostics in the practice of internal medicine" includes the basic principles of interpreting the results of clinical and laboratory studies grounded on basic theoretical knowledge and practical skills acquired by students when studying individual sections of internal medicine. The main task of studying the discipline "Clinical-laboratory diagnostics in the practice of internal medicine" is to justify the choice of laboratory and instrumental studies to confirm the clinical diagnosis and interpretation of the results.

Ключові слова: *елективний курс, навчання, клініко- лабораторна діагностика, студенти, мотивація.*
Key words: *elective course, training, clinical and laboratory diagnostics, students, motivation.*

Main part. The transformation of the healthcare system affects everyone because its goal is to provide the citizens of Ukraine with equal access to quality medical services that meet the needs of the population. For instance, increasing the level and quality of life of the people based on increasing accessibility, improving the quality and safety of medical care, productive employment of personnel working in the field of health care, as well as increasing their level of social security, development and optimization of the social support system. All of the above leads to the fact that clinical practice and the training of students need significant changes [10].

A wide range of various pathological conditions, features of the course, and individual manifestations of the disease complicate the diagnostic process and require objective research methods, the most important role of which is played by clinical laboratory diagnostics. It is difficult to imagine an effective diagnostic and therapeutic process without the ability to interpret laboratory parameters. But the number of problems practicing doctors face after receiving the results of laboratory tests is increasing. Graduates of medical institutions quite often don't have enough information about the specificity and sensitivity of laboratory diagnostic methods, which are becoming more technologically advanced, so the need for highly qualified specialists who know how to navigate complex diagnostic situations and meet modern requirements remains high [15].

Making clinical decisions regarding the examination and subsequent tactics for patient treatment nowadays can only be done by considering the laboratory examination data. More than 70% of such decisions are made by doctors based on the results of diagnostics of laboratory medicine, which indicates its importance in modern realities. At the same time, the number, type, methods, and complexity of laboratory research have grown significantly over the past 50 years. Therefore, adequately used results of laboratory research by doctors contribute to optimizing the use of medical resources and reducing short-, medium- and long-term costs of medical care [1].

In order to eliminate deficiencies in knowledge, the elective course "Clinical and laboratory diagnostics in the practice of internal medicine" was introduced. Clinical laboratory diagnostics aims to provide scientifically based, reliable, maximally fast and least expensive laboratory support for the verification of pathological conditions. Nowadays, laboratory diagnostics is becoming increasingly important in practice and requires the training of relevant highly qualified specialists [2-6].

In addition, laboratory examination results allow medical workers to objectively assess the risk of the disease at an early stage, choose prophylactic or less invasive therapy, control appropriate treatment, and determine the course of disease progression. Nowadays, laboratory diagnostics has become not only

an independent field of medical science, but also an important element of evidence-based medicine [7, 9].

The syllabus of the elective course is structured into 1 module, which includes 1 structural module (90 hours) and topics in accordance with the requirements of the "Recommendations on the development of curricula of educational disciplines" (order of the Ministry of Health of Ukraine dated 12.10.2004 No. 492), among of which 20 hours are provided for practical classes and 70 hours are allocated for independent work [8, 10].

The elective course "Clinical and Laboratory Diagnostics in the Practice of Internal Medicine" includes the basic principles of interpreting the results of clinical and laboratory tests based on the basic theoretical knowledge and practical skills students acquired in studying certain internal medicine sections. The main task of learning "Clinical and Laboratory Diagnostics in the Practice of Internal Medicine" is to justify the choice of laboratory and instrumental studies to confirm the clinical diagnosis and interpretation of the results [11-14].

The final goals of the educational discipline are established based on the academic and qualification characteristics (AQC) and the educational and professional program (EPP) of training a doctor by specialty, which are the basis for building the content of the academic discipline:

1. Formation of a complete system of theoretical foundations of clinical and laboratory diagnostics in the pathology of internal organs.

2. The ability to draw up a plan for clinical and laboratory diagnostics considering the patient's age, sex, stage, phase, course, degree of severity of the disease, the presence of complications and concomitant diseases.

3. Mastering practical techniques and methods of instrumental examination of patients.

4. Mastering the semiotics of clinical and laboratory studies of widespread diseases of internal organs.

As a result of studying this discipline, the **student should know**:

- modern terminology of clinical and laboratory diagnostics in the pathology of internal organs;
- protocols for managing patients with diseases of internal organs and a list of necessary examinations for various pathologies in patients of various ages with a comorbid course;
- manage to interpret the results of the patient's examination to justify the choice of rational pharmacotherapy;

Be able to:

- use the capabilities of laboratory diagnostics in a complex of diagnostic and treatment procedures;
- determine the diagnostic capabilities of a modern laboratory;
- interpret examination data in a comprehensive examination of the patient;
- prescribe a patient examination plan considerinh certain pathologies and comorbid course.

According to the requirements of the discipline standard, students acquire the following **competencies:**

- integral:

- the ability to solve typical and complex specialized tasks and practical problems in the learning process, which involves conducting research and/or implementing innovations and is characterized by the complexity and uncertainty of conditions and requirements.

- general:

GC1	Ability to abstract thinking, analysis and synthesis, ability to learn and be modernly trained
GC2	Ability to apply knowledge in practical situations
GC3	Knowledge and understanding of the subject area and understanding of professional activity
GC4	Ability to adapt and act in a new situation
GC5	Ability to make a reasoned decision; work in a team; interpersonal skills
GC6	Ability to communicate in the state language both orally and in writing; the ability to communicate in a foreign language
GC7	Skills in using information and communication technologies
GC8	Determination and perseverance in terms of tasks and responsibilities
GC9	The ability to act socially responsibly and consciously
GC10	The desire to preserve the environment

(GC – general competency)

- special (professional, subject):

SC1	Skills of interviewing and clinical examination of the patient
SC2	Ability to determine the necessary list of laboratory and instrumental studies and evaluate their results
SC3	Ability to establish a preliminary and clinical diagnosis of the disease
SC4	Ability to determine the principles and nature of treatment of diseases
SC5	Skills of performing medical manipulations
SC6	The ability to determine the management tactics of persons subject to dispensary supervision
SC7	Ability to maintain medical records
SC8	The ability to carry out activities related to the organization and integration of the provision of medical care to the population and the marketing of medical services

(SC – special competency)

Clinical and laboratory diagnostics in the practice of internal medicine as a subject has as its **goal** the training of students who would possess a sufficient amount of theoretical knowledge and practical skills to carry out work to ensure the most rational drug therapy for a specific patient, identify early clinical signs and correct the negative impact of drugs on the patient's body, the methodology of the correct interpretation of the dynamics of the results of clinical and laboratory studies under the influence of various medications.

In the process of study, **students must:**

- form systematic knowledge about modern laboratory methods of research and the possibilities of their use in the practical activity of a doctor;
- learn the general principles of interpretation of the results of the clinical and laboratory examination of the patient;
- learn the basic principles and regularities of changes in clinical and laboratory indices under the influence of various drugs to control the effect of drugs in order to increase the effectiveness and safety of drug therapy;
- acquire the basic skills of conducting the most common clinical and laboratory analyzes of patients;
- get acquainted with the main clinical and laboratory signs of the most common diseases in the clinical course of internal diseases;
- acquire skills in working with modern diagnostic equipment;
- acquiring the skills of analysis and interpretation of the results of clinical and laboratory studies of the patient;
- study of typical changes in clinical and laboratory analyzes under the influence of medicines, which may indicate the development of side effects of drugs;
- master the principles of using data from clinical and laboratory studies in order to assess the effectiveness and safety of the use of medicinal products.

Integrative final program learning outcomes, the formation of which is facilitated by the educational discipline:

- to carry out professional activities in social interaction based on humanistic and ethical principles; to identify future professional training as socially significant for human health;
- to apply knowledge of general and professional disciplines in professional activity;
- to comply with the norms of the sanitary and hygienic regime and the requirements of safety equipment during professional activities;
-to use the results of independent search, analysis and synthesis of information from various sources to solve typical tasks of professional activity;
- to argue information for decision-making, bear responsibility for them in standard and non-standard professional situations; adhere to the principles of deontology and ethics in professional activity;
- to carry out professional communication in the modern Ukrainian language, use oral communication skills in a foreign language when analyzing specialized texts and translating foreign language information sources;
- to observe the norms of communication in professional interaction with colleagues, management, work effectively in a team;
- to analyze information obtained from scientific research, generalize, systematize and use it in professional activities.

For the successful provision of the educational process, the department's employees have prepared the necessary materials for the methodical provision of classes. Methodical instructions are created for each practical lesson, considering the essential points that ensure a pedagogically competent organization of the educational process at all stages. A high level of student motivation for the topic is an important condition for perception, memorization, understanding of educational material and its further use in professional situations. Therefore, the teacher must have convincing data that testify to the importance of the topic, its role, and place in future professional activity. Each methodical development begins with the actuality of the topic. An important methodical point is the setting of educational goals of the lesson, which should be inextricably linked with positive motivation.

The syllabus provides for the study of the following topics:

1. Clinical and laboratory diagnostics in hematology
2. Clinical and laboratory diagnostics in cardiology and rheumatology
3. Clinical and laboratory diagnostics in gastroenterology
4. Clinical and laboratory diagnostics in pulmonology.

Assessment of discipline

The results are evaluated on a two-point scale: "passed", "failed".

At the last thematic training session in the discipline after the discussion of the topic, the teacher of the group announces the sum of points scored by each student based on the results of the current control and the completion of individual tasks (if such tasks are available).

A student receives a grade of **"passed"** if he has completed all types of work provided by the syllabus for the discipline, attended all training sessions - lectures, practical sessions, determined by the thematic plan for the discipline (if there are gaps - completed them in a timely manner), scored the total number of points when studying an academic discipline, **not less than 120.**

A student receives a grade of **"failed"** if he has unworked absences from educational classes (practical, seminar and lectures) and the number of points for the current control is less than the minimum.

The grades "passed" and "failed" are entered by the teacher into the grade sheet (Form No. H-5.03-3), the Student's Individual Academic Plan, the Student Attendance and Progress Record, and the Gradebook.

Forms of control and the evaluation system are carried out in accordance with the requirements of the discipline program and the Instruction on the

evaluation system of students' educational activities under the credit-module system of the organization of the educational process, approved by the Ministry of Health of Ukraine (2005).

The maximum number of points assigned to students for mastering module (credit) is 200, including 120 points (60%) for the current educational activity, 80 points (40%) based on the results of the final module control.

Current control is carried out in accordance with specific goals in each practical session. For control, it is recommended to use the following means of diagnosing the level of students' training: computer tests, situational tasks of the III level, control of the implementation of practical skills with further interpretation of the obtained data: analysis of appointment sheets, selection of the optimal means in a specific situation.

Evaluation of current educational activities:

The number of points for one topic within the module is the same and is determined by the number of topics in the module.

The grade in the discipline **"Clinical-laboratory diagnostics in the practice of internal medicine"** is rating and is determined taking into account the current educational activity of the student and the assessment of his mastery of the modules provided by the program. The current evaluation of students on the relevant topics is carried out according to the traditional 4-point system ("excellent", "good", "satisfactory", "unsatisfactory") with subsequent conversion into a multi-point (rating) scale.

The grade "excellent" is given in the case when the student knows the content of the lesson in full, illustrating the answers with various examples; gives exhaustively accurate and clear answers without any leading questions; teaches the material without errors and inaccuracies; freely solves problems and performs practical tasks of varying degrees of complexity.

The grade "good" is given on the condition that the student knows the content of the lesson and understands it well, answers the questions correctly, consistently and systematically, but they are not exhaustive, although the student answers additional questions without mistakes; solves all problems and performs practical tasks. experiencing difficulties only in the most challenging cases.

The grade "satisfactory" is given to the student based on knowledge of the entire content of the lesson and at a satisfactory level of understanding. The student is able to solve modified (simplified) tasks with the help of leading questions; solves problems and performs practical skills, experiencing difficulties in simple cases; is not able to give a systematic answer on his own, but answers directly to directly asked questions correctly.

The grade "unsatisfactory" is given in cases where the student's knowledge and skills do not meet the requirements for a "satisfactory" grade.

Evaluation of independent work:

Assessment of independent work of students, which is provided along with classroom work, is carried out during the current control of the topic in the corresponding classroom lesson. Assessment of individual independent work of students is controlled on the final module control.

Students' individual independent work includes writing a pharmacotherapy scheme with justification for each appointment and filling out a prescription sheet.

Independent work is submitted on the last day of the module and is evaluated separately.

Recalculation of the students' current performance when studying the module "Clinical and laboratory diagnostics in the practice of internal medicine

The grade **"excellent"** is 50 points

The grade **"good"** is 40 points

The grade **"satisfactory"** is 30 points

The rating **"unsatisfactory"** is 0 points.

Thus, conducting the elective course "Clinical and laboratory diagnostics in the practice of internal medicine" is necessary and logical for the training of students. The student develops the basics of clinical thinking: he must master the ability to interview and examine a patient, evaluate laboratory and instrumental examination data, integrate his knowledge about a person, his organs and systems, carry out differential diagnoses of diseases and, acting according to a certain algorithm, make a reasoned decision.

References

1. Михайловська НС, Лісова ОО. Основи клініко-лабораторної діагностики захворювань внутрішніх органів. Запоріжжя; 2017. 293 с.

2. Virchow JC. Diagnostic challenges of adult asthma. Curr Opin Pulm Med. 2016;22(1):38-45. doi: 10.1097/mcp.0000000000000232

3. Денисюк ВІ, Денисюк ОВ. Пневмонії: сучасні стандарти діагностики та лікування. Український медичний часопис. 2010;3:75-80.

4. Фещенко ЮІ, Яшина ЛО, Дзюблик ОЯ. Хронічне обструктивне захворювання легень: етіологія, патогенез, класифікація, діагностика, терапія. Український пульмонологічний журнал. 2013;3:7-12.

5. Кривенко ВІ, Федорова ОП, Непрядкіна ІВ, Пахомова СП, Колесник МЮ, Качан ІС, та ін. Основні ревматичні захворювання в практиці лікаря загальної практики – сімейної медицини. Запоріжжя; 2020. 142 с.

6. Visseren FLJ, Mach F, Smulders YM, Carballo D, Koskinas KC, Bäck M, et al. 2021 ESC Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice. Eur Heart J. 2021;42(34):3227-3337. doi: 10.1093/eurheartj/ehab484

7. Дзяк ГВ, Більченко ОВ. Тактика сімейного лікаря у веденні хворих з найбільш поширеними серцево-судинними захворюваннями. Київ; 2014. 116с.

8. Рішко МВ, Прилипко ЛБ, Кедик АВ, Лазур ЯВ. Діагностичні критерії ревматичних захворювань. Ужгород; 2022. 40 с.

9. Катеренчук ІП. Клінічна оцінка, діагностичне та прогностичне значення результатів лабораторних досліджень. Київ: Медкнига; 2019. Частина 3, Нефрологія; 168 с.

10. Курята ОВ, Карапетян КГ, Філіппова ОЮ, Бардаченко НІ. Аналіз досвіду використання протоколів надання медичної допомоги у навчальному процесі при викладанні внутрішньої медицини у студентів 5 курсу медичного факультету. Медична освіта. 2015;3:100-104. doi: 10.11603/me.v0i3.3606

11. Вишнивецький ІІ, Холопов ЛС, Баташова-Галинська ВО. Клінічна характеристика дихальної та серцево-судинної систем при поєднанні хронічного обструктивного захворювання легень і серцевої недостатності. Запорізький медичний журнал. 2017;19(3):250-256. doi: 10.14739/2310-1210.2017.3.100572

12. Колесник ЮМ, Авраменко МО, Моргунцова СА, Рижов ОА. Досвід впровадження онлайн-технологій у систему підготовки фахівців галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Медична освіта. 2018;2:69-73. doi: 10.11603/me.2414-5998.2018.2.8962

13. Авдєєв ОВ. Використання дистанційної системи MOODLE для оптимізації навчального процесу у вищій школі. Медична освіта. 2015;1:6–8. doi: 10.11603/me.v0i1.4156

14. Приступа ЛН, редактор. Невідкладні стани в клініці внутрішніх хвороб. Суми; 2017. Частина 2, Пульмонологія, нефрологія, алергологія, гематологія та гастроентерологія; 219 с.

15. Свінціцький АС. Методи діагностики в клініці внутрішньої медицини. Київ: Медицина; 2019. 1008 с.

УДК: 37.018+159.922.8

Михальченко Н.В.
кандидат психологічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти, Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
orcid.org/0000-0003-0327-5491
Шапочка К.А.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти, Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
orcid.org/0000-0002-4827-599X
Михальченко І.В.
студент, Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-30-33

РОЛЬ СІМ'Ї В РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Mykhalchenko N.V.
The candidate of psychological Sciences, Associate Professor, Mykolaiv V.O.Sukhomlinsky National University
Shapochka K.A.
The candidate of pedagogical Sciences, Associate Professor,, Mykolaiv V.O.Sukhomlinsky National University
Mykhalchenko I.V.
Student, Mykolaiv V.O.Sukhomlinsky National University

THE ROLE OF THE FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF REFLECTION OF PERSONALITY

Аннотация

В статье автор показывает роль семьи в развитии рефлексии личности младшего школьника. В процессе проведенного исследования изучались средства, которые влияют на развитие рефлексии младших школьников. Без активного участия отца и матери в жизни школы, без постоянного духовного общения и взаимного духовного обогащения взрослых и детей невозможно становление самой семьи как первичной ячейки общества. Семья позитивно влияет на развитие и формирование рефлексии тогда, когда целенаправленно и систематически решаются конкретные задачи по воспитанию и развитию личности. Эфективность развития именно патриотической рефлексии детей в семье зависит от позитивного, гуманно и ментально ориентированного климата межличностных взаимоотношений ее членов и осознанного проектирования родителями психолого-педагогического содержания взаимодействия с младшими школьниками.

Abstract

In the article, the author shows the role of the family in the development of reflection of the personality. In the course of the study, we studied the means that affect the development of reflection. Without the active participation of father and mother in the life of the school, without constant spiritual communication and mutual spiritual enrichment of adults and children, the formation of the family itself as the primary unit of society is impossible. The family has a positive effect on the development and formation of reflection when specific tasks for the upbringing and development of the individual are purposefully and systematically solved. The effectiveness of the development of precisely the patriotic reflection of children in the family depends on the positive, humane and mentally oriented climate of interpersonal relationships of its members and the conscious design by parents of the psychological and pedagogical content of interaction.

Ключевые слова: *рефлексия, патриотическая рефлексия, семейные воспитательные традиции, историческая память, семья.*

Key words: *reflection, patriotic reflection, family traditions, ecological culture of parents, historical memory, national revival, family.*

Проблеми розвитку рефлексії, самосвідомості, самоконтролю, саморегуляції особистості посідають одне з головних місць у сучасній психологічній науці.

Рефлексію особистості ґрунтовно дослідив у своїх працях І.Д. Бех [1]. Рефлексія в широкому розумінні є відображенням себе, свого внутрішнього світу і власної поведінки в свідомості особистості. Вона є основою розвитку самосвідомості та об'єднує самопізнання, переживання свого ставлення до себе та саморегуляцію своєї поведінки. Виділяють інтелектуальну та особистісну рефлексію, остання має особливе значення для патріотичного розвитку дитини. Особистісна рефлексія є здатністю людини осмислювати свої спонуки, прогнозувати наслідки своїх дій для себе та інших, узгоджувати свої цілі з засобами їх досягнення.

Найважливішою властивістю особистісної рефлексії є те, що в ході її здійснення змінюються функції психіки людини як її об'єкта. Л.С.Виготський так висловився про дію рефлексії: „Те, що я

розмірковую про явища зовнішнього світу, нічого в них не змінює, але те, що я осмислюю афекти, що я ставлю їх у інші відношення до мого інтелекту та інших інстанцій, багато, що змінює в моєму психічному житті" [2, с.342]. Смислоутворення в зв'язку з свідомою регуляцією особистістю своїх дій вперше детально проаналізовано Л.С. Виготським. Усвідомлення, осмислення ситуації не лишається нейтральним по відношенню до дії, а безпосередньо впливає на неї, даючи можливість її свідомої регуляції. Зміна смислу дії як наслідок її усвідомлення, призводить не лише до зміни фізичних характеристик дії, але й до якісного її перетворення. Завдяки усвідомленню трансформується також і поведінка людини в цілому, розвиваються вищі форми поведінки. Вищі психічні функції є інтелектуалізованими і вольовими одночасно, тому усвідомлення та опанування йдуть поряд. Отже, рефлексія є механізмом особистісного розвитку суб'єкта. Враховуючи те, що новоутворенням молодшого шкільного віку є розвиток рефлексії, то саме у цей час постає проблема створення сприятливих психологічних умов для формування саме патріотичної рефлексії.

Аналіз наукових досліджень щодо зазначеної проблеми, зокрема, національної рефлексії (М.А.Шугай), моральної саморегуляції (О.С.Безверхий), рефлексії підлітків (О.В.Савицька), рефлексії процесу навчання (Л.М.Співак), самооцінки учнів (К.О.Островська, О.В.Скрипченко), психолого-педагогічний досвід і практика дозволяють стверджувати, що у системі різноманітних соціальних інститутів, котрі впливають на розвиток особистості, родина є не тільки важливим дієвим компонентом патріотичного виховання, а й постає інтегральним чинником формування у неї патріотичної рефлексії.

В процесі проведеного дослідження вивчались чинники, які обумовлюють розвиток патріотичної рефлексії учнів молодшого шкільного віку. До них відносяться сім'я, школа, засоби масової інформації та інші.

Під впливом нових умов життя народна ідеологія виробляє нові цінності, надає пріоритетності тим ідеям, які найбільшою мірою відтворюють інтереси нації [6, с.274]. Як свідчать науковці, у нашого народу високо цінуються ідеї любові до рідного народу, землі, громадянська свідомість, самовідданість і здатність до самопожертви в ім'я рідного народу, незалежної України [6]. Найпершим і найважливішим осередком збереження, застосування і творчого збагачення патріотичної ідеології є родина. У своїй життєдіяльності вона зберігає, як найдорожчу культурно-історичну традицію, кровну, духовну єдність із попередніми поколіннями, систему народних ідей, притаманну усім сім'ям як осередкам даної нації. Народна мудрість акцентує увагу батьків на тому, що завдяки глибокому знанню і впровадженню в життя народної ідеології формується міцна родина - першоклітина народу, нації. Народ над усе ставить сім'ю, дітей і батьків, сімейні цінності. Ідеї вірності й любові батьків один до одного і до дітей, найглибших родинних почуттів мають в народній ідеології найвищий статус серед духовних цінностей. Ідеї рівноправності дружини і чоловіка, шлюбного життя, що опирається на любов, турботу про своїх і чужих дітей, постійне зміцнення сімейних відносин традиційно притаманні нашому народові [6, с. 280]. У процесі патріотичного відродження виховання та формування саме патріотичної рефлексії дітей молодшого шкільного віку треба дбати про відродження, перш за все, традиційно міцної української сім'ї.

Спілкуючись з батьками, кожна дитина будує образ партнера для взаємодії, послуговуючись такими засобами, як рефлексія і ідентифікація.

Рефлексія у процесах спілкування - це спосіб однієї людини зрозуміти іншу, виходячи з уявлень про себе [4, с.217]. Причому цей процес має зворотний вплив: чим глибше вона розуміється на інших, тим повніше й об'єктивніше оцінює себе. Ця залежність посилюється за умови спільної діяльності. В молодшому шкільному віці спільна діяльність батьків та дітей, яка спрямована на формування патріотичної рефлексії, повинна реалізовувати наступні ціннісні орієнтири:

1. Патріотичну свідомість та самосвідомість, патріотичне виховання громадянина, на основі сімейних традицій, досвіду старших поколінь, любові до природи, рідної землі, до свого народу.

2. Готовність до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови держави.

3. Патріотизм, що сприяє утвердженню патріотичної гідності, залучення до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Разом з тим нами виявлено, що близько 45% сімей не обговорюють та не залучають до участі в подібній діяльності своїх дітей, які навчаються у початковій школі.

Розглядаючи роль сім'ї в формуванні патріотичної рефлексії необхідно звернути увагу і на поняття „ідентифікація".Велике значення має формування у дитини статеворольової ідентичності, де визначається взаємодія культури та спадковості, яка представлена сукупністю культурних досягнень людства, накопичених у процесі його історичного і суспільного розвитку. Незважаючи на те, що біологічні аспекти статеворольової ідентичності закладаються ще до народження, статеві ролі та статева ідентичність змінюються на протязі всього життя. Дитина молодшого шкільного віку ототожнює себе з близькими для неї людьми, засвоює нові засоби поведінки, психологічно ідентифікуючи себе з батьками тієї ж статі. Ідентифікація дитини з батьками (сина з батьком, доньки з матір'ю) дійсно має вирішальну роль в вихованні патріотичної рефлексії.

Ефективність розвитку в сімейному колі патріотичної рефлексії залежить від створення в ньому належних умов. Головна умова формування патріотичної рефлексії - міцний фундамент сім'ї,

що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища [6, с. 366]. Щоб виховати справжніх синів і дочок свого народу, палких патріотів держави, які були б віддані волелюбним заповітам дідів і прадідів і брали активну участь у розбудові незалежної України, слід цілеспрямовано, систематично і послідовно формувати в учнів історичну свідомість [6,с.14].

Виявлено, що важливим чинником у формуванні патріотичної рефлексії є також те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Діти прислухаються до розмов батьків, є свідками їхніх вчинків, радіють їхнім успіхам чи співчувають невдачам. Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а пізнавальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин країни [3, с. 366].

Дієвим чинником в розвитку рефлексії є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Успіх значною мірою залежить від традицій сімейного життя. Шляхом опитування встановлено, що лише 41% батьків залучають своїх дітей до такої співпраці.

Виявлено також, що майже у кожній п'ятій-шостій сім'ї батьки мають слабку психолого-педагогічну підготовку, позицію щодо виховання дітей, у кожній десятій родині відсутня єдність і погодженість виховних вимог щодо дітей. Це у певній мірі негативно позначається на розвитку патріотичної рефлексії дітей.

Варто зазначити, що провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Виявлено, що її почуття впливають на розвиток емоційної складової патріотичної рефлексії дитини. Мати виховує дітей, спираючись на авторитет батька і його підтримку. Виховання моральності, формування чуйності, такту - головний обов'язок матері. Виявлено, що важливою функцією матері є розуміння внутрішнього світу дитини. Величезною є і роль батька. Справжній батько - це старший друг, твердий, рішучий, вимогливий, вмілий. Батько готує дитину до праці, задає у більшості випадків певні рамки взаємин. Велика роль належить батьку у формуванні патріотичної рефлексії, патріотичного відношення до Батьківщини. Батько й мати однаково відповідальні за долю дитини, вони виховують її разом.

В рівній мірі не може бути авторитету у матері, якщо вона принижує авторитет батька, не може стати справжнім вихователем батько, який не підтримує авторитет матері. Проте виконати свої функції батько й мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Великий вплив на розвиток патріотичної рефлексії мають родинні виховні традиції. Проте в ході опитування батьків виявлено, що традиції, які в своїй основі мають патріотичний зміст закладені і дотримуються лише у 60% родин: підтримування пам'яті про загиблих членів сімей у роки війни, ведення родоводу, шанобливе ставлення до старших тощо.

Діагностику рівня сформованості патріотичної самосвідомості у дітей в сім'ї під впливом батьків було проведено за допомогою малюнкових методик, методу спостереження, бесіди, анкетування.

У процесі пізнання іншої людини одночасно відбуваються емоційне оцінювання її, намагання зрозуміти вчинки, спрогнозувати її поведінку та змоделювати власну. Цього досягають завдяки використанню механізмів ідентифікації. Одним із найпростіших способів розуміння іншої людини є уподібнення себе з нею, що відіграє важливу роль у спілкуванні і взаємодії. Для того, щоб вивчити формування патріотичної самосвідомості дітей в сім'ї, ми використали саме перцептивний механізм – ідентифікацію.

Ми звернули увагу саме на статеворольову ідентифікацію молодших школярів з батьками. Тобто, намагались дослідити, яким чином відбувається вплив батьків на розвиток патріотичної самосвідомості дітей в сім'ї і хто має більший вплив на молодшого школяра (хлопчика чи дівчинку) батько чи матір.

З метою вивчення статеворольової ідентифікації дітей з батьками, як важливої умови розвитку патріотичної самосвідомості, на початковому етапі було використано методику Кормана, тести „Малюнок сім'ї", „Дім, дерево, людина".

Встановлено, що спілкуючись з батьками, кожна дитина будує образ партнера, послуговуючись такими засобами, як рефлексія та ідентифікація. Рефлексія у процесах спілкування - це спосіб однієї людини зрозуміти іншу, виходячи з уявлень про себе. Причому цей процес має зворотній вплив: чим глибше вона розуміється в інших, тим повніше й об'єктивніше оцінює себе. Ця залежність посилюється за умови сумісної діяльності. На основі розвитку рефлексивних складових формується уявлення про своє „Я". Вагому роль у формуванні „Я" суб'єкта відіграє механізм статеворольової ідентифікації, дію якого вперше описав засновник психоаналізу З. Фрейд. Він тлумачив його як емоційно-когнітивний процес ототожнення суб'єкта себе з іншим суб'єктом, з групою людей, образом і символом. Ідентифікація виникає в процесі неусвідомлюваного наслідування дитиною дорослого, проте надалі вона набуває форми особливої внутрішньої дії.

В процесі дослідження феномену статеворольової ідентифікації головна увага зверталась на такі аспекти: на емоції та почуття дитини; на ставлення до членів сім'ї; на сприйняття, взаємодію та ідентифікацію дитини з іншими членами сім'ї.

Результати дослідження представлені нами в таблиці 1. Проведене дослідження виявило, що у молодших школярів „спрацьовує" механізм статеворольової ідентифікації і діти віддають перевагу батькам однієї з ними статі. Під час дослідження, в процесі бесіди було встановлено, що дитина може себе ідентифікувати навіть з самим неяскравим персонажем на малюнку. Такі випадки мали місце

у 22% випадків, що говорить про труднощі у взаємовідносинах з сім'єю та із самим собою. Це негативно впливає на розвиток патріотичної самосвідомості учнів молодших класів. Дівчатка у 82% ідентифікують себе з матір'ю, хлопчики у 69 % ідентифікують себе з батьком.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження нами були зроблені наступні висновки:

1. Практично не використано всі резерви сім'ї, можливість близьких дорослих у здійсненні допомоги дітям у розвитку патріотичної самосвідомості та самовідчуття.

2. Феномен статеворольової ідентифікації не використовується батьками на користь дитині, тобто відсутні почуття їх індивідуальної відповідальності.

3. Не сформовано стійке ставлення сім'ї до національних символів, атрибутики, цінностей.

До набору продуктивних формувальних засобів, які впливають на розвиток патротичної рефлексії у молодшому шкільному віці належать: 1) відносини і мікроклімат в сім'ї ; 2) родинні реліквії; 3) ставлення сім'ї до національних традицій та звичаїв; 4) певні соціально-значущі види діяльності, справи, вчинки, слова, релігійні ідеї та обряди; 5) вшанування родиною народного календаря; 6) український фльклор, символіка українського народу.

Дослідження дають змогу стверджувати й про те, що роль батька та роль матері є провідними в формуванні рефлексії дітей в молодшому шкільному віці.

Список літератури:

1. Бех І.Д. Довільна поведінка школярів як мета виховання. Рідна школа. 1993. N9. С.29-32.

2. Выготский Л.С. Собр. соч. в 6-ти тт./ Гл. ред. А.В.Запорожец. Т.2. Проблемы общей психологии / Под ред. В.В.Давыдова. М.: Педагогика, 1982. 504 с.

3. Крутецкий В.А.Психология. Учебник для учащихся пед. уч-щ. 2-е изд.,перераб. и доп. М.: Просвещение,1986. 336 с.

4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.

5. Михальченко Н.В. Вплив гендерних відмінностей на формування патріотичної рефлексії дітей молодшого шкільного віку в сім'ї. Гендер: сучасний стан та перспективи розвитку в українському суспільстві. Херсон: Персей, 2004. С.53-62.

6. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2003. 328с.

7. Савицька О.В. Умови та діагностика розвитку рефлексії в підлітковому віці // Психологія: Зб. наук. пр. К.: НПУ ім.. М.П.Драгоманова, 1999. Випуск 2 (5). С. 96-103.

8. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360 с.

9. Шугай М.А. Психологічний аналіз розвитку національної рефлексії в процесі навчальної діяльності молодших школярів. // Автореферат/. Рівне, 2002. 24с.

Уста-Азизова Дилноза Ахраровна
канд.пед.наук, доцент
Саидганиева Нигина Шавкатовна
студентка
Ташкентский педиатрический медицинский институт
Узбекистан

DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-34-35

ВНЕАУДИТОРНАЯ РАБОТА КАК ОДНА ИЗ ФОРМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Usta-Azizova Dilnoza Axrarovna
cand. ped. Sciences, Associate Professor
Saidganieva Nigina Shavkatovna
student
Tashkent Pediatric Medical Institute
Uzbekistan

EXTRACURRICULAR WORK AS ONE OF THE FORMS OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Аннотация.
В данной статье рассмотрены особенности внеаудиторной работы в высших учебных заведениях. Это совместная деятельность студентов с преподавателями, а также с другими студентами. Самостоятельная работа – это познавательная деятельность, выполняемая студентами самостоятельно, под руководством преподавателя, а иногда и по заранее составленной программе или инструкции с учетом психологических особенностей, личных интересов и планов студентов.

Abstract.
This article discusses the features of extracurricular work in higher educational institutions. This is a joint activity of students with teachers, as well as with other students. Independent work is a cognitive activity performed by students on their own, under the guidance of a teacher, and sometimes according to a pre-compiled program or instructions, taking into account the psychological characteristics, personal interests and plans of students.

Ключевые слова: *внеаудиторная работа, самостоятельная работа, информация, организация, деятельность.*

Key words: *extracurricular work, independent work, information, organization, activity.*

Внеаудиторная работа представляет собой одной из форм самостоятельной работы студентов в высших учебных заведениях. Это совместная деятельность студентов с преподавателями, а также с другими студентами. Проведение научно-практических конференций, форумов, научных семинаров, круглых столов, тренингов, конкурсов и др., является результатом совместной коллективной деятельностью, где студенты, участвуя проявляют свое творческое начало. Каждое мероприятие отражает специфику своей учебной дисциплины, углубляя ее содержание.

По мнению С.И.Архангельского понятие «самостоятельная работа», представляет собой, «самостоятельный поиск необходимой информации, приобретение знаний, использование этих знаний для решения учебных, научных и профессиональных задач».

Однако педагог А.Г.Молибог считает, что самостоятельная работа - это «деятельность» складывающаяся из многих элементов: творческого восприятия и осмысления учебного материала в ходе подготовки к занятиям, зачетам, экзаменам, выполнения курсовых и дипломных работ.

Самостоятельная работа – это познавательная деятельность, выполняемая студентами самостоятельно, под руководством преподавателя, а иногда и по заранее составленной программе или инструкции с учетом психологических особенностей, личных интересов и планов студентов.

Виды работ, выполняемые студентами в ходе исследовательской деятельности:

1. Средства организации умственного труда: план, тезис, конспект;
2. Тексты, создаваемые на материале исходного текста: реферат, доклад, аннотация.
3. Разбор и оценка научного произведения: рецензия, отзыв.
4. Самостоятельное исследовательское произведение: статья, научноисследовательская работа, учебно-исследовательская работа.

Под организацией самостоятельной работы студентов понимается действия преподавателя и студента, направленные на создание педагогических условий, необходимых для своевременного и успешного выполнения заданий [5].

Изучая вопрос об организации самостоятельной работы студентов, прежде всего, следует обратиться к истории его развития. Мы выделим и рассмотрим основные этапы этого процесса, определяя сложившиеся предпосылки, обеспечивающие дальнейшее развитие организации самостоятельной работы.

Необходимость освоения новых знаний, их большой объем, методы и организация обучения влекут за собой дидактические трудности. Б.Г.Ананьев отмечал, что при переходе с привычных способов умственной деятельности и поведения на новые способы необходима внутренняя перестройка на развитие в новых условиях [1].

В последние годы активно разрабатываются вопросы проблемного, развивающего и эвристического обучения, в которых объединяются систематичность постоянной поисковой деятельности студентов и усвоение частных выводов, т.е. технология и методология самого построения учебного процесса. Педагоги-новаторы, такие как: Ш.А. Амонашвили, Е.Н. Ильин, С.Н. Лысенкова, В.Ф. Шаталов, предложили свои, методы обучения. Известно, что новаторы всегда идут вперед, но вместе с тем методы их работы долго остаются необоснованными педагогической теорией. Так и сегодня уже появилось множество нестандартных форм и методов, однако применение их в конкретном процессе обучения затруднено тем, что они не имеют широкого распространения из-за необоснованности в традиционной системе образования.

В современных высших школах, в документах Государственного образовательного стандарта законодательно на самостоятельную работу студентов отводится в среднем не менее 50% (в некоторых случаях до 60%) недельного бюджетного времени студента.

Время на этот вид деятельности отводится значительное, и правильно поставленная, хорошо организованная самостоятельная работа студентов будет достигать конечной цели, т.е улучшать подготовку специалистов высшей квалификации.

В настоящее время в вузах существует две общепринятые формы организации самостоятельной работы. Традиционная, т.е. собственно самостоятельная работа студентов, выполняемая самостоятельно в произвольном режиме времени в удобные для студента часы, часто вне аудитории, а когда того требует специфика дисциплины, – в лаборатории или мастерской. Другой вид самостоятельной работы – аудиторная самостоятельная работа под контролем преподавателя, у которого в ходе выполнения задания обучающийся может получить консультацию [3].

Сегодня наметилась тенденция к разработке промежуточного варианта самостоятельной работы студентов, предусматривающего большую самостоятельность студентов, большую индивидуализацию заданий, наличие консультационных пунктов и ряд психолого-педагогических новаций.

Исходя из вышесказанного, можно утверждать, что вопросы организации самостоятельной работы студентов приобретают особую значимость и актуальность на сегодняшний день.

Литература.

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. –М.; Воронеж, 1996. - 384 с.

2. Архангельский, Ю.К. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы [Текст] / Ю.К. Архангельский. – М.: Высшая школа, 1980.

3. Асманова, И.Ю. Теоретические и практические аспекты самостоятельной работы студентов [Текст]: монография / И.Ю. Асманова, М.В. Горячова. – Ставрополь, 2008. – 108 с.

4. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. –М., 1979. -335 с.

5. Ермолаева, В.И. Организация самостоятельной работы студентов: На примере преподавания математики [Текст]: дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / В.И. Ермолаева. – Ульяновск, 2004. – 183с.

6. Карнаух, Н.В. Организация самостоятельной работы студентов – один из аспектов методологической деятельности преподавания в высшей школе России [Текст] / Н.В. Карнаух // Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология. – 2008. – № 3/10. – С. 49-70.

7. Молибог, А.Г. Вопросы научной организации педагогического труда в высшей школе [Текст] / А.Г. Молибог. – Минск: Высшая школа, 1975.

8. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е. Н. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В. А. Сластенина. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. -576 с.

9. Уста-Азизова Д. А., Эгамбердиева С. А. Повышение качества обучения с использованием педагогических технологий в медицинских вузах //Российско-китайский научный журнал «Содружество». Ежемесячный научный журнал научно-практической конференции. – 2017. – №. 13.

10. Ортикбаев Д. О., Уста-Азизова Д. А. Формирование познавательной и профессиональной деятельности учащихся при активном участии на занятиях //Молодой ученый. – 2014. – №. 12. – С. 293-294.

11. Уста-Азизова Д. А. Личность как феномен в процессе формирования //Вестник образования и науки. Педагогика. Психология. Медицина. – 2013. – №. 4. – С. 4-10.

12. Уста-Азизова Д. А. и др. ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВРАЧА //Colloquium-journal. – Голопристанський міськрайонний центр зайнятості= Голопристанский районный центр занятости, 2021. – №. 7-2. – С. 25-27.

13. Уста-Азизова Д. А. Научно-педагогические основы духовно-нравственного воспитания студентов во внеаудиторное время (на материалах художественной литературы Узбекистана) : дис. – Ташкент : Дис.… канд. пед. наук, 2007.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК: 159.92

Derevyanko S. P.
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-36-37

BASIC PROVISIONS OF MODERN COGNITIVE-BEHAVIORAL THERAPY

Abstract

The article presents the results of the analysis of modern sources on cognitive-behavioral therapy, the issues of which are relevant in the stressful life conditions of a modern person. The basic principles of cognitive-behavioral therapy are formulated (the A-B-C formula, the dependence of experiences on the perception of the world, the blocking of harmful thoughts and emotional well-being, the peculiarities of conducting one's own experiment, awareness of the problem). Research perspectives related to the empirical study of self-help practices in the paradigm of cognitive-behavioral therapy are indicated.

Key words*: cognitive behavioral therapy, self-help, thinking errors, healthy negative emotions, unhealthy negative emotions.*

The problem of cognitive-behavioral therapy is especially relevant at the present time of increasing stressogenicity of life. The spread of epidemics of dangerous diseases, man-made disasters, wars - all this has a negative effect on the psyche of a modern person. Therefore, knowledge related to psychotherapeutic influence on personality acquires special importance. After all, modern psychotherapeutic methods involve the massive use of self-help and self-care tools. Within the framework of cognitive-behavioral therapy, certain recommendations have also been developed for taking care of emotional health by the person himself based on monitoring his own thoughts and feelings.

The **purpose** of this work: to determine the main provisions of cognitive-behavioral therapy, which can be used as means of psychological self-help in overcoming stressful experiences.

Cognitive-behavioral therapy helps a person solve his emotional problems by analyzing thoughts and feelings.

The analysis of modern sources on cognitive-behavioral therapy [1-4] gives reasons to highlight the main principles of psychological self-help in this psychotherapeutic direction.

Provision 1. The basic formula of cognitive-behavioral therapy: A+B=C.

That is, an activating event (A) is always characterized by a certain meaning for a person (B), and all this leads to certain emotional experiences and specific behavior (C).

Position 2. A person's thoughts significantly affect the way he perceives the world and reacts to it.

A person's thoughts often turn out to be wrong. The main thinking errors that a person makes in the perception of the world: hyperbolization (exaggeration of a problem), black and white thinking (categorical thinking), false predictions (setting up for negative developments), mind reading (guessing about what other people think), emotional inferences (perception of emotions as facts), overgeneralization (inferences based on incomplete information), labeling (biased thinking), demandingness (rigidity of thinking), filtering information in one direction, underestimating the positive, low stress resistance, individualization.

Proposition 3. Blocking harmful thoughts contributes to better emotional well-being.

Harmful thoughts lead to rigid thinking. Useful thoughts contribute to the flexibility of human thinking. Therefore, blocking harmful thoughts and replacing them with useful thoughts will have a positive effect on a person's emotional well-being.

Proposition 4. Any person is capable of becoming a researcher and conducting behavioral experiments in order to study the truth of his beliefs.

The purpose of a behavioral experiment is to demonstrate that our worst assumptions are not true. Treating unhelpful thoughts with skepticism is a way to reduce their negative impact on a person's emotional state.

Position 5. The main role in overcoming emotional problems belongs to such a mental phenomenon as attention.

Two modern practices common in cognitive-behavioral therapy are focus on the task and mindfulness.

Concentration on the task involves shifting attention from oneself to other objects around the person (colors, smells, sounds, etc.). Mindfulness involves focusing your mind on what is happening around you right now.

Proposition 6. A person's emotional experiences can be associated with unhealthy negative emotions and healthy negative emotions.

Experiencing unhealthy negative emotions is more uncomfortable for a person. For example, experiencing anxiety about a perceived threat (a healthy negative emotion) is less uncomfortable than experiencing anxiety about a perceived threat (an unhealthy negative emotion).

The main criterion for the division into unhealthy negative emotions and healthy negative emotions is the characteristics of thinking. Unhealthy negative emotions are associated with rigid thinking and unrealistic expectations. Healthy negative emotions are more

about flexible thinking and choosing real advantages according to the situation.

Therefore, the main task of cognitive-behavioral therapy is to find errors in thinking that lead to unhealthy negative emotional experiences and unconstructive actions in a person.

Let's consider the main thinking errors, which are the most common among people of any age. We will also define ways to correct such errors.

Hyperbolization. This thinking error occurs when a minor negative event causes a person to imagine its catastrophic consequences. Basic strategies for overcoming this thinking error: It is necessary to look at the threatening situation in a larger context (for example, in terms of importance to the universe). It is also necessary to analyze less threatening options for the development of the event (you can also refer to the experience of other people). Another strategy is to carefully analyze all the evidence that the event is indeed threatening.

Black and white thinking. This is an uncompromising perception of the world, which causes the experience of strong negative emotions. The main coping techniques: to strive for realism of thoughts and the development of thinking skills over a problematic situation.

Mind reading (guessing about others to people). As a rule, in this case, clients invent a negative attitude towards themselves from other people. Means that can prevent this: it is necessary to come up with several alternative reasons for the behavior of a person that is associated with a problematic situation. It is also necessary to collect more additional information (which can confirm or refute our own opinions).

Emotional inferences. In this situation, emotions negatively affect the correctness of thoughts. You can prevent this in the following ways: imagine your reaction to a threatening situation in a calm state. It is also necessary to set yourself up to ignore negative emotions in the case when it is impossible to find out their source.

Overgeneralization. This thinking error occurs when the client draws incorrect conclusions from incomplete information. To overcome this error of thinking, it is necessary to look at the threatening situation from the point of view of perspective. It is also necessary to try to think concretely and avoid global conclusions.

Assigning shortcuts. This thinking error involves global evaluation of events that cannot be given a common label. You can overcome this error of thinking if you learn the rule: there are no shortcuts, we invent them ourselves.

Excessive demandingness. When a person lives by the rules of "I must", "I need" and forgets about "I want", there is an excessive demand for one's resources. In the future, this leads to depressed moods, because not everything can be done. To overcome this error of thinking, it is necessary to try to understand the unreality of one's own expectations.

Underestimation of the positive. This error is related to the perception of a positive event as neutral and even negative. To overcome this mistake, it is necessary to realize one's emotional response to positive life events. It is also necessary to learn to accept positive events and respond gratefully to them.

Low stress resistance. To increase stress resistance, it is necessary to force yourself to get used to what is unpleasant and uncomfortable.

Individualization. This is the perception of life events in relation to one's personality, ignoring external factors. This error of thinking can be overcome by critically rethinking the importance of external factors for the development of a certain event.

Conclusions. Thus, the main premise of cognitive-behavioral therapy is the establishment of a close connection between a person's thoughts, emotions, and actions. At the same time, thinking errors are considered obstacles to successfully overcoming life's problems. The main ones are: hyperbolization, black-and-white thinking, false predictions, mind reading, emotional inferences, overgeneralization, labeling, demandingness, undervaluing the positive, individualization.

Classical cognitive-behavioral therapy is aimed at changing the content of a person's thinking (on the transition from negative thoughts to positive ones). Along with that, modern cognitive-behavioral therapy is more focused on studying the role of attention in overcoming emotional problems. Leading are two modern practices: concentration on the task and mindfulness.

We connect the prospects of further research with the empirical study of self-help practices in the paradigm of cognitive-behavioral therapy.

References

1. Branch R., Willson R. Cognitive Behavioural Therapy For Dummies. John Wiley & Sons, Ltd, 2010. 416 p.

2. Kinsell P., Garland A. Cognitive Behavioural Therapy for Mental Health Workers. London: Routledge, 2008. 264 p.

3. Newman Cory F. Core Competencies in Cognitive-Behavioral Therapy. New York: Routledge, 2012. 296 p.

4. Sheldon B. Cognitive-Behavioural Therapy: Research and Practice in Health and Social Care. 2nd Edition, 2011. 304 p.

AGRICULTURAL SCIENCES

UDC 582.688.4:634.7

Kalayda Katerina.
Tokar Anastasiya,
Uman national university of horticulture, Uman, Ukraine
Voitsekhivskyi Volodymyr,
Riapov Roman,
Kirichenko Dmitro,
National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kiev
Horbatiuk Svitlana,
Melnik Olga,
Vinnitsa national medical university named after. M.I.Pirogov
Ilchenko Yana,
Tagantsova Marina,
Ukrainian institute for plant varieties examination, Kiev
Grigorian Larisa,
Grigorian Khristina,
SSS «Nemishaevo Professional College of NULES of Ukraine»
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-38-40

THE CONTENT OF VITAL NUTRIENTS IN ACTINIDIA FRUITS

Abstract.
The results of studies of the content of biologically active substances in actinidia fruits are presented. The high value of fruits as a product with preventive and curative properties was revealed. The level of ascorbic acid, carotene, squalene, tocopherol and polyphenols was determined for different varieties.

Key words: *fruits of actinidia, biologically active substances*

Introduction.

Actinidia can belong to the family Actinidiaceae, genus Actinidia Lindl. It is a shrub (liana). There are 3 types of actinidia of economic importance: colomycta, arguta, or sharp, or large, and polygamous, or nosy [10].

According to Ayurvedic philosophy, food should serve as medicine for a person. A clear confirmation of this can be actinidia berries, which without exaggeration can be called concentrates of valuable nutrients. According to the content of ascorbic acid, Actinidia can black currant, orange, lemon and sweet pepper. Fruits contain vitamins B_1, B_2, P, macro- and microelements, fiber, lycopene, carotenoids, protease inhibitors and a complex of biologically active polyphenols [1, 3, 4].

Actinidia fruits are used for the treatment and prevention of diseases. To satisfy the human body's daily need for ascorbic acid, it is enough to consume an average of 240 g of cherries, 200 g of apples, 150 g of raspberries, 20 g of black currants and only 3-5 g of actinidia [4, 7, 9,12. 14].

The purpose of the research is to determine the content of biologically active substances in actinidia fruits of different varieties.

Materials and methods.

The research was carried out at the Department of Fruit and Vegetable Storage and Processing Technology of the Uman National University of Horticulture, with the fruits of actinidia varieties: Sentyabrska, Kyyivska hibrydna and Purpurna sadova, grown in the National Botanical Garden named after M.M. Hryshka of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv). The berries of all studied varieties were fresh, clean, dry, whole, removable maturity, without diseases and damage by pests. The shape, size and color corresponded to the variety. The consistency is juicy, tender, the berries literally melt in the mouth. The taste of the fruits is pleasant, sweet and sour. The research was carried out using modern generally accepted methods of analysis in accordance with current regulatory documentation [2, 5, 6, 8, 11, 13, 15].

Results and discussion.

The high value of actinidia berries is given by ascorbic acid, which is contained in them in significant quantities. It is not for nothing that they are called the fruits of health - two or three berries are enough to satisfy a person's daily need for vitamin C. It is known that ascorbic acid or vitamin C is a water-soluble vitamin that is contained in products of plant origin and has the most important importance for the vital activity of the body. Most biochemists consider ascorbic acid one of the greatest wonders of living nature. The ascorbic acid molecule is so simple, active and mobile that it can easily overcome many obstacles, participating in various life processes. Ascorbic acid regulates redox processes, exhibits a pronounced antioxidant effect, participates in the regulation of carbohydrate metabolism, blood coagulation, normalization of capillary permeability, biosynthetic steroid formation of hormones, collagen and procollagen synthesis, hematopoiesis and tissue regeneration. Ascorbic acid improves the antitoxic function of the liver, stimulates the glands of internal secretion, regulates the pigment exchange of the skin, increases the body's resistance to infections [14].

The studied varieties of actinidia are characterized by a fairly significant content of ascorbic acid, on average - 96.6 mg/100g. At the same time, fruits of the variety Sentyabrska were noted to have a lower content (72.45 mg/100g). The Kyiv hybrid variety (134.05 g/100 g) was distinguished by the highest content of AK (Table 1).

The content of vital nutrients in actinidia fruits

Variety	Mass fraction, mg/100 g of raw substance					Coefficient of antioxidant efficiency
	ascorbic acid	β-carotene	squalene	polyphenols	tocopherol	
Sentyabrska (K)	72,45	0,40	20,57	470	8,16	3,0
Kyyivska hibrydna	134,05	0,55	11,56	940	-	5,0
Purpurna sadova	92,40	0,72	16,98	580	-	5,5
HIP_{05}	2,53	0,04	2,59	6,21	-	0,13

Beta-carotene is a yellow-yellow-hot plant pigment from a number of natural carotenoids, which is a provitamin of vitamin A. Beta-carotene is necessary, primarily, because of the body's need for vitamin A. This vitamin is simply necessary for the body because it has a stimulating effect. Everyone knows the antioxidant properties of vitamin A, because antioxidants reduce the negative effects of free radicals on the body. Vitamin A is able to reduce the reactivity of free radicals, prevent premature skin aging, and restore lost youth to your skin. The fruits of the Purpurna sadova variety prevailed over the fruits of other studied varieties of actinidia in terms of β-carotene content, in particular, the red-fruited variety of actinidia, which accumulated it by 0.17-0.32 mg/100 g of raw weight more than the fruits of other varieties.

Among little-known, but extremely important substances, squalene deserves special attention. This is almost a fantastic chemical compound, even a small amount of which allows you to get better. Squalene in the human body not only contributes to the saturation of cells with oxygen, but also provides: antimicrobial, anticarcinogenic and fungicidal effects. Squalene belongs to the group of carotenoids, the recommended consumption rate for an adult is 0.4 g per day [1]. The mass fraction of squalene in actinidia fruits was in the range of 11.56 - 20.57 mg/100 g, i.e. 2.9 - 5.1% of its daily requirement can be met by consuming 100 g of fruits.

Great importance in nutrition is also attached to flavonoids, which are widely represented in products of vegetable origin, including actinidia berries. It has been scientifically proven that regular use of bioflavonoids provides a reliable reduction in the risk of developing cardiovascular diseases. The high biological activity of flavonoids is due to their antioxidant activity. The important role of flavonoids in regulating the activity of enzymes involved in metabolism was also established. xenobiotics [12]. The main bioflavonoids in fruits and berries are substances with P-vitamin activity - catechins, anthocyanins and flavonols. In the studied varieties of actinidia berries, the fruits of the Kyyivska hibrydna variety contained the most polyphenolic substances, while the Purpurna sadova variety contained 1.62 times, and the September variety contained 2 times less (table).

Tocopherol is an important nutrient. It is useful for immunity, skin and eye health. It is especially important that vitamin E helps protect skin cells from oxidation and damage, and this provides a noticeable An insignificant content of tocopherol was found in the fruits of the Sentyabrska variety (8.16 mg/100 g). Consumption of 100 g of fruits can satisfy half of the adult's daily need for this vitamin [10]. This compound was not detected in the fruits of other varieties.anti-aging effect.

The antioxidant efficiency of actinidia fruits is due to the content of ascorbic acid, β-carotene, squalene, phenolic substances, and tocopherol and ranges from 3.0 to 5.5 units.

Conclusions and suggestions.

The conducted studies allow us to characterize actinidia berries as a valuable crop with high taste qualities. Its berries have a high content of essential components. The high content of vitamin C in combination with vitamin P provides antioxidant and capillary-strengthening effects of berries. The antioxidant effect of fresh berries has been revealed, and therefore it can be considered a product that helps increase the protective properties of the human body against aggressive and harmful environmental factors. Research is currently being conducted into new types of processing products based on actinidia fruits.

List of references:

1. азарнова Ю.Г, Полякова К.Ю. Исследование антиоксидантной активности природных веществ. Хранение и переработка сельхозсырья. 2009. 3. 31-37.

2. Доспехов Б.Д. Основи наукових досліджень у плодівництві, овочівництві, виноградарстві та технології зберігання плодоовочевої продукції. К.: Навчально-методичний кабінет МінВузу України. 1992. 364с.

3. Елисеева Л.Г., Блинникова О.М. Сравнительная характеристика потребительских свойств селекционных сортов актинидии вида коломикта. Товаровед продовольственных товаров. 2011. 7. 20-27.

4. Меженский В. Витаминный релікт. Огородник плюс. 2010. 3. С. 10 15.

5. Методи технохімічного контролю у виноробстві: за ред. Гержикової В.Г. Сімферополь: Тавріда, 2002. 206.

6. Плешков Б.П. Определение витамина С йодометрическим методом. Практикум по биохимии растений. М.: Колос, 1976. 254.

7. Подпрятов Г.І., Войцехівський В.І., Кіліан М., Сметанська І.М. та ін. Технології зберігання, переробки та стандартизація сільськогосподарської продукції. К.: ЦІТ Компрінт. 2017. 658с.

8. Фрукти, овочі та продукти їх перероблення. Метод визначання вмісту каротину. ДСТУ 4305:2004 на заміну ГОСТ 8756.22-80. К.: Держспоживстандарт, 2004. 10.

9. Duan X.-J., , Zhang W.-W., Li X.-M., Wang B.-G. Evaluation of antioxidant property of extract and fractions obtained from a red alga, Polysiphonia urceolata. Food Chemistry, 2006. 95. 37–43.

10. Ferrandino A. , Guidoni S. Chemical composition of Actinidia deliciosa fruits as influenced by harvest date and storage period. Acta Hort. 1999. 498. 313-318.

11. France J., Thornley J.H.M. Mathematical models in agriculture. London: Butterworths. 1984. 335.

12. Heinonen I.M., Meyer A.S., Frankel E.N. Antioxidant activity of berry phenolis on human low-density lipoprotein and liposome oxidation. J. of Agricultural and Food Chemistry. 1998. 46(10). 4107-4112.

13. Kondratenko P.V., Shevchuk L., Lev L. Methodology for evaluating the quality of fruit and berry production. К.: СПД «Жителев С.И.». 2008. 79.

14. Netzel M., Netzel G., Tian Q. et. al. Sources of Antioxidant Activity in Aus-tralian Native Fruits Indentification and Quantification of Anthocyanins. J. of Agricultural and food chemistry, 2006. 54. 9820-9826.

15. Roginsky V., Lissi E.A. Review of methods to determine chain-breaking antioxidant activity in food. Food Chemistry, 2005. 92. 235–254.

PHILOLOGICAL SCIENCES

Aghayeva Nigar Agha
PhD Student of Azerbaijan University of Languages,
Baku, Azerbaijan
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-41-44

UTOPIA AND DYSTOPIA IN ARTHUR CLARKE'S NOVEL "THE CITY AND THE STARS"

Abstract.
In his novel "The City and the Stars", the American fantasy writer Arthur Clarke talks about the sad fate of the earth in the future, the disasters caused by wars, the tragedy of people forgetting moral values and always wanting to live well. Describing the negative consequences of science and technical progress as well as the positive aspects, the writer shows the transparent boundaries of the transition from utopia to dystopia and warns humanity.

Key words: *Arthur Clarke, "The City and the Stars", utopia, dystopia*

Introduction. Thoughts about a better world and a better future are one of the eternal topics that always concern mankind. Plato's concept of dialogue has traveled from the time when it found its artistic form in Thomas More's utopia to the present day, and it has been confused with the problems of the modern world. The characteristic feature of the utopia reflected in the literature is its connection with the traditional idea and its selection with its positive features. The two world wars that took place in the 20th century, the economic and political crisis that engulfed the world, the direction of technical achievements against man, the absurd and senseless threat of death that engulfed humanity, the physical and mental exhaustion of the personality transferred the tradition of utopia to a negative utopia. In this regard, the 20th century is sometimes called the age of dystopia [7].

When the exhaustion of the idea of utopia appeared, society had the opportunity to rely on science and sought to respond to its new situation from a scientific standpoint, taking advantage of futurological experiments. The introduction of science fiction as a literary genre brought it closer to other similar forms - utopia, dystopia. Utopia describes the future and aims at emerging ideals, but it is known that it is difficult to rationally measure the distant future and study it with precise methods. When we think about the future, we indulge in assumptions, metaphorical thoughts and utopian dreams. Fantasy writers were able to solve this problem easily.

The works of Sir Arthur Charles Clarke (1917-2008), whose creativity coincided with the beginning of the 20th and 21st centuries and are called the engineer of utopian dreams, are among the most beautiful samples written in the genre of science fiction in American literature, as well as in Western literature. A.C. Clark, who was declared the "Prophet of the Space Age" [8].

with his ingenious foresights, along with his exceptional services in science fiction literature, it should also be noted that many of his utopian visions have been realized, and he has possessed his position in the new achievements of scientific and technical progress.

A.C. Clarke participated in research on the development of space flight and planetary systems created by the US government, and at the same time, as a fantasy writer, he transferred his mystical thoughts about the distant future and his views on the higher development of humanity into fiction. The "Prophet of the Space Age" hoped and believed that the modern man, who mastered all the secrets of knowledge and technical progress, would create a new world and present man as the highest race to future generations. A person who can see the next era of humanity will travel to alien planets with the power of his mind, lay the foundations of new civilizations, and achieve post-biological development of the brain.

From this point of view, the works written by A.C. Clarke in the genre of science fiction are not only addressed to his contemporaries, but also to humanity, so they are relevant in all eras. The relevance of science fiction is not only related to its appeal to people, but also to the message that warns of the disasters that await humanity. That is why A.C. Clarke's works written in the genre of science fiction call the human race to overcome the dangers and harmful habits of historical development, give up the habit of thinking only about oneself, make judgments on a broader level, accept eternity, and embody the divine beginning in oneself.

A.C. Clarke's science fiction works "Childhood's End" and "The City and the Stars" are a sign of the existence of transparent boundaries of what utopia is capable of and the transition from utopia to dystopia, they are also a warning of future tragedies. The writer talks about the sad fate of the earth in the future, the disasters caused by wars, the tragedy of people forgetting spiritual values and always wanting to live better and live more. The negative consequences of technical progress, as well as the positive aspects, are followed as a main line in the writer's works in the form of human warnings.

The development of technical capabilities and people's constant desire for comfort has caused them to move away from each other, become alienated. The human race, inseparable from computers, televisions, tablets and mobile devices, as well as social networks, has entered its most terrifying age - the soulless human-robot age, just as it has benefited from scientific achievements. If a comfortable life separates us from our loved ones, if it alienates people from each other, do we need technical progress? A.C. Clarke's works seek answers

to these questions and convey messages as much as possible. From this point of view, the writer's creativity maintains its relevance and does not lose its importance.

Analyses. Utopia, a perfect society, is a concept associated with a perfect person. These concepts are the focus of Arthur C. Clarke's novel "The City and the Stars", and in this chapter we will clarify how the ideas of humanity and utopia are challenged. In the utopia presented in the novel "The City and the Stars", genetically engineered humans have a role on earth, but they differ in their approach to problems. While examining the text of the work, we will use literary and philosophical concepts related to this problem along with the utopia problem. The mentioned work reveals to us how dangerous utopia is for humanity, despite how desirable it is. This is due to the fact that in utopian works, the development potential of humanity disappears; it lives mostly with the same principle and management mechanism. A. Clarke describes the frozen and unchanging society with irony: "The men who built this city, and designed the society that went with it, were lords of mind as well as matter. They put everything the human race would ever need inside these walls - and they made sure that we would never leave them" [3, p.30].

In the novel "The City and the Stars", the health, financial condition and life of citizens begin with the description of a perfect society in harmony. The existence of societies described as a desire to be a perfect utopia in the world has led to the formation of the idea of utopia. Although all literary utopias in literature are different, there are some similarities between them. In such works, utopias are stable and perfect societies that suffer for their inhabitants. Fredric Jameson noted that in order to create such perfection, it is necessary to eradicate all evils [5, p.12].

Arthur C. Clarke described the root of all disasters in two utopian societies in the novel "The City and the Stars" that are alienated from humanity. A billion years in the future, long after a galactic empire has also fallen, only two societies remain on Earth. These two societies are separate from each other. The writer first introduces us to the city of Diaspar. The inhabitants of Diaspar have become immortal through genetic engineering and technology. This is an extremely stable society that has not changed since its birth a billion years ago. Residents of Diaspar "just don't believe only in stability", in fact they "can't imagine anything else" [3, p.30]. Diaspar is a technological wonderland where citizens can do anything they want thanks to technology. In this work, the writer describes the impact of advanced technology on human consciousness. One of the most obvious consequences of technological development is its impact on work. Considering the real world, there are occupations that have undergone relatively little change. Although there have been no revolutionary changes in the field of law or education to date, only the science fiction genre is an exception [2, p. 246]. In dystopias, as a rule, there is no teaching profession. Because they are not needed. Their work is done by robot-humans.

That's why the world of industry has completely changed. The workers who could see the entire work from start to finish have disappeared. By dividing occupations into partial operations and assigning each person one limited task, a wave of semi-skilled workers appeared. Each of them can only see a part of the work and does not even know what its purpose is. Those fractional positions have caused a decrease in the level of professionalism of employees. If a hundred years ago, one skilled worker was required to do all the work, now a group of several semi-skilled workers is needed [2, p. 246]. This concept, of course, helps totalitarian regimes control their workers in dystopian literature, generally speaking, in "The City and the Stars" and many other futuristic books, humans do not need to work because everything is controlled by robots or cyborgs. It is clear that the worker functions more as a requisitioned and mechanized unit. Any emotional connection to work is lost because of the repetitive task, and if a problem arises, such workers are usually unable to solve the problem.

For the inhabitants, "Diaspar was everything that existed, everything that they needed, everything that they could dream of" [3, p.9], and they were happy to live in the perfect city. The development of leisure time is an important feature of modern civilizations. Mass production and consumption contribute to the need for instant gratification. It's a better means of managing the population that dystopias emphasize, because immediate emotions are always in focus, especially good ones. Thus, the obsession with instant gratification is also a common feature of science fiction and dystopian books. It acts as a way to overcome and forget negative experiences. Relationships between people are taken for granted and ignored. Sigmund Bawman writes in his famous work "Liquid Modernity" that there is no difference between human relations and consumer goods. The role of a relationship is to be satisfied with the person one chooses. The product must be ready for use. In case of dissatisfaction or the appearance of a newer and better model, the product can be easily replaced with a better one [1, p.186].

According to American fiction writer Neil Postman, Western cultures are obsessed with scientific facts. The writer warns that if development does not change its course, many societies will become what he calls a "technological" society. This is a society where everything is measured by the benefits of technology, how efficient or logical everything is; everything is adjusted according to its values. Neil Postman then adds that when we deify technological progress, all human values are lost. Culture seeks its control in technology, finds its satisfaction in technology, and receives its orders from technology [6, p. 71].

He explains that the development of technology is not only a cultural situation. It is also a state of mind. In other words, technological development often redefines what its inhabitants think about religion, art, family, politics, history, truth, personal life [6, p. 48]. Such a change of meanings occurs because the world is governed only by the logical discourse of science and technology. A person who feels comfortable in the technical field is a person who is convinced that technical progress is the main achievement of mankind and the

ways to solve problems. We can see such thinking in Diaspar created by A. Clarke.

Citizens of Diaspar also blindly believe only in technology and perception. The difference between the two cultures is that Diaspar is more developed. In fact, Diaspar has reached its final stage of development, there is nothing more to invent. Therefore, the purpose of Diaspar is simply consumption and "existence". But this does not change the way the inhabitants of Diaspar see the world they live in. For example, fine art in Diaspar does not appeal from a creative point of view, but is valued for its complexity and precision. Human aesthetic feelings of admiration have been replaced by objective beauty that follows technical rules. This may be due to the loss of attractiveness of any object, machine or person in Diaspar. In a mind-controlled world, it makes sense that cognition is also used to describe "beauty": "She designed and constructed, with the aid of the matter organizers, three dimensional interlacing patterns of such beautiful complexity that they were really extremely advanced problems in topology. Her work could be seen all over Diaspar" [3, p. 47].

In addition, each work of art is evaluated by the community, and the fate of the work of art depends entirely on how many votes it receives. If the masterpiece gets enough votes, it is stored in the memory banks of the city, otherwise the art is canceled: "It was the custom of the city's artists-and everyone in Diaspar was an artist at some time or another-to display their current productions along the side of the moving ways, ..it was usually only a few days before the entire population had critically examined any noteworthy creation, and also expressed its views upon it" [3, p. 24].

In this book, the fascination with technology, redefining what the word "beauty" means through the use of technology, played a decisive role. This is one of the processes occurring during the transformation of society into a technical field [6, p. 48]. In Diaspar, the urban dwellers were conditioned to believe in technology: "They were perfectly adapted to their environment as well as to their environment - because both were designed together" [3, p.9].

Members of this society were immortal due to the ability to transfer one's mind from one human body to another. To maintain an element of diversity in the city, the human mind is not reborn after leaving the body. Only a fraction of the population lives in the city. The remaining residents are stored as digital data in memory banks. It is the central computer that decides who will be born and when. Thus, the technical field is not controlled by humans, but by machines. The Central Computer represents the last and greatest technological invention and the end of evolution because it is perfect: "The Council ruled Diaspar, but the Council itself could be overridden by a superior power - the infinite intelligence of the Central Computer" [3, p.66]. Complete trust in technology is also proven in moments of danger.

Another reason why citizens of Diaspar can't make decisions in difficult situations is because they are used to it. From a psychological point of view, the repetition of any action can lead to the formation of a habit. Thus, a habit is a behavior that requires little or no thought. As the Central Computer is almost always ready for use, people living in those technopolis can easily form such habits and therefore get away with making decisions without thinking or realizing it.

In the novel "The City and the Stars", the consumer is more connected to economic stability and loses the sense of satisfaction because it is no longer a problem. In Diaspar, if a person demands something, it is immediately synthesized and subjected to the laws of society. In such conditions, the material needs of a person are satisfied in both cultures, and the consumer perceives any object as a tool that serves only his purpose [4, p. 17].

No emotional attachment to objects is possible because everything is a product of mass production and therefore any object loses its uniqueness. When the purpose of the object is fulfilled or the object is damaged, it is destroyed or replaced with another one that is exactly the same as the previous one. Thus, technology offers only material, not emotional, satisfaction.

In these technological fields, people are having more fun than being active participants. Such a state of mind does not require any cognitive effort, which is why people are passive in thinking or their cognitive processes are limited in prescribed ways.

The development of Diaspar achieves the disappearance of pain and self-care skills. Moreover, this concept is supported by the chance to replace his body with a new one. Diaspar is more suitable for citizens who can't leave their cities. There is no exit from Diaspar, and even if there is a way to leave the city, they can't do so due to their genetically instilled fear of space. Although Diaspar knows of Earth's existence, she is unaware of Lys's existence. But Lys knows Diaspar is there and works to keep them apart. Alvin, the main character of the novel is from Diaspar. But he is unique, born without fear of emptiness and interested in everything. Alvin is one of the first people in the history of Diaspar to want to leave the city.

Alvin eventually finds a way to leave Diaspar and finds his way to Lys in the second part of the novel. Lys is not a large city like Diaspar, but instead is a garden of villages. Their society differs from Diaspar in many ways. They are not as dependent on technology as the people of Diaspar, as they are still engaged in agriculture and animal husbandry.

Man trying to create such creatures based on the experience he gained while changing his nature posed the greatest challenge that reason presented to the universe.

It is not difficult to guess what happened during this short period of time. A pure, clean mind was created, but it also turned out to be crazy. It ravaged the universe for centuries until it was brought under control by forces beyond our control. A madman could not be killed because he would not die. He was thrown to the edge of the galaxy and a strange artificial star known as the Black Sun became his prison. It remains there to this day. When the Black Sun dies, he will be free again. At the end of the novel, Alvin introduced the two societies to each other, and humanity once again mobilized to explore the galaxies.

The two utopias in the novel are initially depicted as positive achievements of humanity, but as we learn more about them, the dystopian elements of the utopias emerge. Even the more positive utopia, Lys, is abandoned because it lacks the interest of humanity. Diaspar is stagnant and does not change; the inhabitants seem to have lived the same life without changing society for billions of years. Lys is a more vibrant society than Diaspar, but it also reflects a stagnant society without progress. Is this lack of change the result of creating a perfect society that ignores the need for improvement and change? Or the inhabitants agreed with themselves because they thought that humanity would have to be genetically modified to fit the utopia. All utopias raise questions about how the human body and mind can be changed without directly and indirectly changing humanity.

There are some differences between the people in A. Clarke's novel and the people of today. The people in A. Clark's future are more numerous than today, they have overcome many of humanity's weaknesses, diseases, perfected the body and mind, and even genetically engineered the inhabitants of Diaspar to become immortal. The people of Lys gave up the latest modification, immortality, but retained other modifications to their bodies and minds. Perhaps the biggest difference between people today and the people of Diaspar is that the inhabitants of Diaspar have no fear of space and no interest in nature. Alvin attributes his indecisiveness to Khedron the Jester, another member of Diaspar, being afraid of him. "We couldn't do it because we are afraid of heights. It may be irrational, but it's powerful enough to ignore. Fear is instilled in us, we are born with it. In the same way, we have a fear of space" [3, p.59]. Fear of space constrains the people of Diaspar, and they are afraid to leave the city. Their lack of interest prevents them from doing anything different from the norms and templates in the city.

The people in "The City and the Stars" lost their emotions as they were transformed, especially the people in Diaspar who sacrificed their immortality to the loss of their emotions. Residents in A. Clark's novel do not respond to calls, they do not even respond to calls.

Thus, it can be seen that Diaspar is not a real utopia. Its inhabitants have been genetically modified according to the rules of living in the city. And Lys is the real utopia of the novel; it really expresses the content of utopia. But even though it is a real utopia, it is not perfect. A. Clarke puts forward the thesis that answers to the questions that concern mankind should be sought with the image of Elvin. With these questions, he should constantly challenge himself, gain new success, and living in utopia should not be enough for him to reach human values and strength.

Conclusion. The analysis of the search for an ideal society in the novel "The City and the Stars" suggests that it clarifies how the ideas of humanity and utopia are challenged in A. Clarke's works. In the utopia presented in the novel "The City and the Stars", the small number of genetically engineered humans on earth shows that no matter how desirable the utopia is, it remains a constant threat to humanity. A. Clarke satirically describes the stagnant and unchanging society and conveys interesting messages to the reader. The citizens of the utopian Diaspar in the work believe only in technological understanding. The writer shows that Diaspar has reached its final stage of development and there is nothing more to invent. The consumer is dependent on economic stability in such a society, and since he no longer experiences problems, he also loses his sense of satisfaction. In such a society, the consumer perceives any object as a tool that serves only his purpose. On the other hand, if the two different utopian societies in the novel are first described as positive achievements of humanity, then the dystopian elements of utopias emerge. Diaspar is stagnant and unchanging; its inhabitants have lived without changing society for billions of years. Lys, on the other hand, is a more vibrant society than Diaspar, but it also does not progress and thus represents a stagnant society. Unless the people in the work change, they lose their emotions, and their feelings disappear with their immortality. The writer shows that in such utopias, people aim to escape to the future instead of trying to solve the problem.

References

1. Baumann Z. The Individualized Society. – Praha: Mlada Fronta. – 2004. –120p.
2. Borne E, The Social Consequences of Technical Progress, International Social Science Bulletin: Social implications of technical change. – Paris: Unesco, – 1992. Vol. 4. No. 2., – p. 243-263.
3. Clarke A.C. The City and the Stars. Amereon Ltd. 1999. 191p.
4. Heidegger M. The Question Concerning Technology and Other Essays. Translated and with an Introduction by William Lovit. Garland Publishing, INC. New York & London. 1977. 190p.
5. Jameson F. Progress Versus Utopia; or, Can We Imagine the Future? // Science Fiction Studies. № 27, Volume 9, Part 2, July 1982 https://www.depauw.edu/sfs/backissues/27/jameson.html
6. Postman N. Technopoly: the surrender of culture to technology. Vintage Books ed. – New York: Vintage Books, 1993, 222 p.
7. Social philosophy: dic. / Ed.: V. E. Kemerov, T. K. Kerimov. M.: Academic project, 2003. 260p.
8. Uri J. Arthur C. Clarke – Prophet of the Space Age. https://ntrs.nasa.gov/api/citations/20180006504/downloads/20180006504.pdf

UOT:81

Абдуллаева Самира Али
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет
Старший преподаватель, кафедра "Языков"
Худавердиева Малайка Гюлоглан
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет
Старший преподаватель, кафедра "Языков"
Гасымова Марал Ильгар
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет
Преподаватель, кафедра "Языков"
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-45-47

КЛАССИФИКАЦИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИХ СЕМАНТИЧЕСКОГО ЕДИНСТВА

Abdullayeva Samira Ali
Azerbaijan State Agrarian University
Senior lecturer, department of "Languages"
Khudaverdiyeva Malaika Guloglan
Azerbaijan State Agrarian University
Senior lecturer, department of "Languages"
Gasimova Maral Ilgar
Azerbaijan State Agrarian University
Lecturer, department of "Languages"

CLASSIFICATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN TERMS OF THEIR SEMANTIC UNITY

Аннотация:
Ценнейшим источником языка является фразеология, отражающая и сохраняющая вековую мудрость народа. Современное состояние фразеологической науки можно охарактеризовать как этап интенсивного развития. Работы лингвистов ведутся по разным направлениям фразеологии и особенно затрагивают структурно-семантические характеристики фразеологизмов, проблему их вариантности, внутреннюю форму и специфику перевода фразеологизмов. Трудно поспорить с тем, что фразеология помогает проследить, откуда в сознании того или иного народа появлялись те или иные идеи и образы и как они менялись с течением времени. Анализируя его, мы видим, как меняются семантика, частотность и сочетаемость лексических единиц любого языка.
Abstract:
The most valuable source of the language is phraseology, which reflects and preserves the age-old wisdom of the people. The current state of phraseological science can be characterized as a stage of intensive development. The works of linguists are carried out in different directions of phraseology and especially affect the structural, semantic characteristics of phraseological units, the problem of their variance, the internal form and specificity of the translation of phraseological units. It is difficult to argue with the fact that phraseology helps to trace where certain ideas and images appeared in the minds of a particular people and how they changed over time. Analyzing it, we see how the semantics, frequency and compatibility of lexical units of any language change.

Ключевые слова: *фразеология, фразеологическая наука, фразеологизмы, фразеологические сочетания, фразеологические выражения*
Key words: *phraseology, phraseological science, phraseological units, phraseological combinations, phraseological expressions*

The presented final qualifying work is aimed at the anthropocentricity of the language. This is argued by the fact that modern linguistics considers the idea of anthropocentrism in language as the main one.

Comparative study affects the systems of various foreign languages, which is a consequence of the deepening of international relations and the enhanced development of each of the languages. It is very interesting and useful to compare the phraseological fund of two unrelated languages. Thus, it becomes possible to find similarities and differences between different linguistic pictures of the world and cultures of different peoples.

In this regard, it seems relevant to describe the semantic composition of lexical units in the composition of phraseological units associated with a certain concept in two different languages (American English and Russian) in order to understand what contributed to their formation, as well as to find similarities and differences between them.

This classification was developed by V.V. Vinogradov based on the classification of Sh. Bally. Its main principle is that the further the meaning of the whole phraseological unit is from the meanings of its constituent parts, the greater the degree of semantic unity. V.V. Vinogradov identified three types of phraseological units:

1) adhesions;
2) unity;

3) combinations.

V.N. Shansky improved this classification by adding a fourth group - phraseological expressions. Today, this classification is generally accepted.

Phraseological fusions are semantically indivisible phrases, the general meaning of which is not motivated by the meaning of their individual components [2. p. 87].

They are not motivated, that is, their meaning cannot be deduced from the meanings of their component parts; the metaphor on which the shift in meaning is based has lost its clarity. For example, Russian *очертя голову*- thoughtlessly, rashly, recklessly; ***курам на смех***- extremely pointlessly, unreasonably, foolishly, absurdly; awkwardly; English at sixes and sevens, to set one's cap at smb, to come/get a cropper [1. p. 2].

Phraseological units are such phraseological units that are semantically indivisible [2. p.88]. Unlike phraseological fusion, phraseological unity is semantically motivated, has figurativeness: *"уйти в свою скорлупу", "кровь с молоком", "держать камень за пазухой", "довести до белого каления"*.

Phraseological combinations are stable turns, the general meaning of which completely depends on the meaning of the constituent components. For example, Russian *беспробудное пьянство*- to drink heavily a lot of alcohol; *крайний срок*- deadline, closing date; English a question on the agenda of the day, a question of a great importance, to raise a question [2.p. 88].

The line separating unity from fusion is uncertain and even subjective; the better a person knows the language and its history, the less mergers he is likely to find among phraseological units [1.p.2].

Phraseological expression is a combination of words that are reproduced as ready-made speech units. The meaning of phraseological expressions depends on the meaning of the words included in their composition. As a rule, phraseological units of this type do not include words with a limited meaning. This category includes proverbs, sayings, quotes, sayings that have turned into metaphors.

Phraseological expressions are reproduced as ready-made units with a constant meaning and composition: "любви все возрасты покорны", "волков бояться – в лес не ходить", "всерьез и надолго". [3.p.146]

Phraseological units in the Azerbaijani language

There are two types of word combinations in the Azerbaijani language: free word combination and fixed word combination**.**

Fixed word combinations are also called phraseological units. Phraseological units are stable word combinations that do not change in composition and convey a figurative meaning as a whole. For example, *dabanına tüpürmək (qaçmaq-to run), dilini saxlamaq (susnıaq-keep silent), yanıb tökülmək (heyifsilənmək- to be cursed), gözü su içməmək (inanmamaq-distrust), əldən düşmək (yorulmaq-to be tired)* and so on are phraseological combinations.

Phraseological combinations are readily available in the language. It is possible to replace some of them with one word. For example, *ağzına su alıb oturmaq – susmaq (dry up), başa salmaq – anlatmaq (to explain), yada salmaq – xatırlamaq (remember*) etc. Words that make up phraseological combinations can be two or more. For example**,** *qanı qaralmaq (upset)* (consisting of 2 words), *ürəyi ağzına gəlmək* ***(****to be afraid)* (consisting of 3 words), *gözüm səndən su içmir* (*distrust*) (consisting of 4 words), etc.

Phraseological combinations also have homonymy, synonymy and antonymy.

As an example of ***phraseological homonyms,*** we can show the following: üz vermək, can vermək, işə düşmək, ürəyi yanmaq, söz vermək, cana gəlmək etc.

Phraseological synonyms are combinations with the same and close meaning. For example, *qulaq asmaq – qulaq vermək,(to listen), özündən çıxmaq – hirsi başına vurmaq, (to be angry) ürəyi ağzına gəlmək – tükləri ürpəşmək, (to be afraid)****,*** *qılığına girmək – qəlbinə yol tapmaq,(be fond of), burnunu sallamaq – qaşqabağı yer süpürmək, (take offense), dərd çəkmək – qəm dəryasına qərq olmaq, (sorrow), acığı gəlmək – zəhləsi getmək (vex)* etc.

Phraseological antonyms are opposite combinations. For example, *xoşu gəlmək (to like) – zəhləsi getmək,(abominate), yada düşmək (remind)– yaddan çıxarmaq, (foget), dil-dil ötmək (to talk) – ağzına su almaq,(keep silent), əlini ağdan qaraya vurmamaq (not doing anything)— dəridən-qabıqdan çıxmaq* (working too hard) etc.,

At the same time, it is necessary to pay attention to the fact that the presence of the above-mentioned lexemes in the composition of phraseological units is not the only basis for determining their semantics as positive or negative. It is also important to note that in the case of some units, such as interjectional phraseological units with demonoid components, it is not possible to determine their semantic coloring as positive or negative, because they are used to make speech expressive, and can express both anger, anger, so is joy, delight, etc. [4.p.543]

The semantic analysis of phraseological units led to the conclusion that the origin and structure of American phraseological units are caused not by the cultural and historical traditions of America, but rather by religious ones, and the appearance of Russian phraseological units is justified by the culture and traditions of the country. The study showed that such qualities as pragmatism, caution, vigilance, attentiveness, perseverance, diligence, leadership, etc. are important for representatives of the American linguistic culture. For representatives of Russian linguistic culture, intelligence, caution, self-respect, and openness are important. [5.p.920]

In Azerbaijani language phraseological units differ from free word combinations such as *dəniz havası, məktəbin həyəti, yük maşını* etc., so that while the words included in their composition are used in their true meaning, individual words in phraseological combinations lose their true meaning, together they express a certain figurative meaning. Unlike free phrases, fixed phrases do not have a dependent or a main part. They enter dictionaries. Phraseological dictionaries have a special place among the types of dictionaries in our language.

Literature

1. Александрова Ю.С. Фразеологические единицы американского происхождения в современном английском языке. – Владимир: Владимирский государственный университет имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых, 2014. – С. 3.

2. Бабина С.А. Теоретические основы начального курса русского языка: курс лекций: учебно-теоретическое издание. – Саранск: Мордовский гос. пед. инст., 2014. – 197 с.

3. Мацевич С.Ф. Адъективные идиомы в русской и американской культурах. – Псковский государственный университет: Изд-во «Логос», 2017. – 146 с.

4. An American Dictionary of the English Language: Exhibiting the Origin. / N. Webster, 2011. – 543 p.

5. Dictionary of Idioms. – Houghton Mifflin Harcourt, 2013. – 920 p.

UOT: 821.112.2

Муслюмова Офелия Сурхай
Азербайджан, Гянджинский Государственный Университет
Старший преподаватель, Доктор философии по филологии
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-48-50

СОБЫТИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ И НЕМЕЦКОЙ ЭМИГРАЦИОННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ - ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И ИХ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Muslumova Ophelia Surkhay
Azerbaijan, Ganja State University
Senior lecturer, Doctor of Philosophy on Philology

EVENTS IN AZERBAIJANI AND GERMAN EMIGRATION LITERATURE- INDIVIDUAL APPROACHES AND THEIR COMPARATIVE ANALYSIS

Аннотация:
Франц Меринг, оказавший значительное влияние на развитие марксистского литературоведения, в том числе на литературный процесс своего времени, как в Германии, так и за рубежом, также сыграл важную роль в формировании общественного и политического мнения. Это влияние было велико еще и потому, что Меринг был известным историком прусского государства и его рабочего движения, талантливейшим публицистом левого крыла германской социал-демократии, одним из основателей союза «Спартака» и германской коммунистической партии. Вечеринка. Это высоко ценили и неоднократно признавали Фридрих Энгельс, В. И. Ленин, Роза Люксембург, Вильгельм Пик и другие ученые-марксисты, и видные политические деятели. Но Меринг остался детищем своего времени, как и многие выдающиеся соратники по идеям. В его мировоззрении, политических убеждениях были глубокие колебания и потрясения.

Abstract:
Franz Mehring, who had a significant impact on the development of Marxist literary studies, including the literary process of his time, both in Germany and abroad, also played an important role in the formation of social and political opinion. This influence was also great because Mehring was a well-known historian of the Prussian state and its labor movement, the most talented publicist of the left wing of German social democracy, one of the founders of the alliance of "Spartak" and the German Communist Party. Friedrich Engels, V. I. Lenin, Rosa Luxemburg, Wilhelm Peak and others, who were Marxist scientists and prominent political figures, highly valued this and acknowledged it many times. But Mehring remained a child of his time, like many prominent comrades-in-arms of ideas. In his worldview, political beliefs, there were deep fluctuations and upheavals.

Key words: *literature, classical literature, comparative analysis, events in literature*
Ключевые слова: *литература, классическая литература, сравнительный анализ, события в литературе*

In Mehring's Marxist thought, there were deviations and errors of ideas arising from the specific aspects of his time. These ideas were thoroughly analyzed and investigated in the USSR and beyond, as well as in the works of Lucas, Schiller and other literary critics [7]. At the same time, Mehring's works were misrepresented by a number of reviewers. Undoubtedly, such a complex issue as Mehring's huge idea and thought, socio-politically oriented talent could understand the society and structure could not be fully understood in his time. His researchers were not ready or able to understand Mehringu as a whole Mehring's historical-literary-critical article published in "Duvaq" magazine believed that the German bourgeoisie could still return to the humanist ideals of the 18th century and the revolutionary efforts of 1948. For comparison, he saw these ideal efforts as native, along with politics and literature, as double wings. For him, more classical literature was a great social force. At the end of the above-mentioned summary, he came to such a conclusion, which is typical for Mehring's worldview, that "there is an irresistible infatuation in all areas of our poetic literature, which is this pure and faithful mirror of the people's soul, but sooner or later a time will come when we will see how big losses we have made in our spiritual life".

Mehring particularly rebelliously noted that the cruelest judgment will be the stumbling of our literature against those who laid the foundations of this empire, who did nothing for the great writers and philosophers who worked for the integrity of free Germany.

In 1884-1885, Mehring got close to the bourgeois-democrats again and collaborated in their magazine "Demokratische Blatter". As one of all the progressive German writers, Mehring also looked optimistically at the future, and he sincerely believed that humanity would accept democracy and a civilized way of life as a vital necessity. In the center of his creativity, as in the case of his fellow writer German Hesse, man, his destiny, and the attempts to reach perfection stood. Although Mehring entered the circle of the social and political life of the German people, he could not conquer their spirituality.

The political articles of Klara Setkin, a figure of the German and international communist movement, one of the founders of the German Communist Party, attracted the attention of progressive intellectuals as a

poetic mirror of her time. He joined the revolutionary movement in the late 1970s. In 1881, he joined the German Social Democratic Party. K. Setkin, who was forced to live in exile during the period when the special law against socialists was in force (1878-1890), took an active part in the socialist movements of France, Austria and Italy. K. Setkin played an important role in the preparation of the founding congress of the II International (Paris, 1989). She returned to her homeland in 1890 and headed the Social Democratic women's movement in Germany. This brave man, who throughout his life was an uncompromising fighter against the domination of man over man, melted his conscious life like a candle in the path of happiness, freedom and progress of his people. K. Setkin was a great citizen. Despite all the mistakes in his social and political views, he sincerely believed that humanity would be saved by the socialist revolutionary ideas and the realization of this revolution. It is no coincidence that he was among those who warmly welcomed the first Russian revolution. On the other hand, K. Setkin was appreciated by the progressive people of the world, well-known political figures, and his activity was highly appreciated. K. Setkin was elected to the International Women's Secretariat at the First International Women's Conference held on her own initiative (1907). Again, the International Copenhagen Conference (1910) initiated by her decided to celebrate March 8 as International Women's Day every year. K. Setkin, who was arrested for his revolutionary activities in 1915, continued his revolutionary work even after his release from prison.

Those who supported the socialist revolution forgot that monopoly in any field is inherently oppressive; it operates from a selfish, narrow perspective. They forgot that in the socialist society, the "exploitation of man by man" is stopped, there are neither poor nor rich - the idea that everyone can benefit equally from the achievements of the society was actually an empty, false rhetoric.

In opposition to the current regime in Germany, the progressive revolutionaries who hailed the Great October Socialist Revolution and urged humanity to follow this path could not see that Soviet citizens were actually living without knowledge of "human rights". The point is that years later in 1948, even after the UN adopted the "general declaration of human rights", the Soviet government did not allow this declaration to be distributed in the USSR. As a rule, the Soviet state signed international documents, but in reality it did not follow the laws. The principle was the same - "sign, start over". Many types of information were classified in the Soviet state. Gradually it became extreme. "The lying, sloganeering communist press was in the grip of censorship. Socialist literary works were not exempt from this control. Humor and satire were in the frame. Every republic had a satirical magazine, and satirical criticism was given in doses. The Central "Krokodil" magazine had a circulation of 10 million. Everyone was equally funny" [4, 9-10];

K. Setkin, who was in Baku on October 20-21, 1929, got acquainted with the activities of the Women's Club named after Ali Bayramov at that time, and participated in the joint meeting of the Baku Soviet and AHISH. Later, in the book "Freed in the Caucasus", he spoke extensively about his impressions of Azerbaijan. KlaraSetkin regularly appeared in the magazine called "Eastern Woman" with her socio-political articles.

When we look at our contemporary life through the eyes of the current social structure, we must admit that K. Setki lived a contrasting, but extremely honest life for his time. The way of life of such people and their struggle, regardless of which side they take, primarily serves the democratic advancement of humanity and the humanization of society. Undoubtedly, the Soviet functionaries knew well how to hide the chauvinist image of a place called USSR from the eyes of a fighter like K. Setkin. In a system where the Soviet propaganda and propaganda machine works side by side with the Soviet military machine, it is not difficult to divert the attention of thousands of such people, who have a romantic view of the democratic development of the society, from what is happening and live with dreams of a beautiful future and glorious communism. It is Klara-Setkin and her comrades-in-arms were right that indeed Nazi Germany was spiraling unimaginably into the maelstrom of fascism, and every progressive German who felt the prejudice of his people and nation was absolutely right to seek a way out of this danger. It was in the face of such a difficult situation that the brilliance of socialism and the Great October Revolution attracted progressive people as a way of salvation, a door to salvation.

When talking about Azerbaijani emigrant literature, it is necessary to talk about the work "Ali and Nino" and its author Gurban Said. The novel "Ali and Nino", first published in German in 1937 and widely distributed in Europe, has been translated and published in 27 languages. However, since Gurban Said is one of the author's signatures, his identity has been disputed. Many writers believe that this work is written by Y.V. They said that it belongs to the pen of Chamanzaminli. The reason for this was Y. Vazir's exile in Europe in the 20s, and on the other hand, the closeness of the form and style of the novel "Ali and Nino" to his works, and the author's familiarity with the history of Azerbaijan and the political events there.

However, there are facts that confirm that the novel "Ali and Nino" does not belong to YusifVazir. Thus, since a long time, the signatures of Gurban Said and AsadBey have been mentioned as belonging to Leo Nussembaum, who left Azerbaijan after the events of April 1920 and was a Jew by nationality. This fact was confirmed in the letter dated June 10, 1974, written by Mrs. Elfride Ehrenfels, the publisher of the novel "Ali and Nino" to Turkologist Ahmed Shmid, who lives in Germany, in the personal archive of professor TofigHuseynov, one of the researchers of Chamanzaminli heritage. The text of that letter was written by CircassianGurbanli Mohammad AsadBey, candidate of philological sciences, together with Wolfgang von Weiss, "Allahu Akbar.

The decline and rise of the Islamic world from Abdul Hamid to Ibn Saud" in the preface to the translation

of his work entitled "Motherland - Azerbaijan plus the whole world" gave as a confirming fact:

"Dear Mr. Schmide.

I want to inform you, the translator and interpreter of Turkish languages who traveled to Baku, that Gurban Said was the pen name of Muhammad Asad Bey from Baku. I worked with him in Vienna in 1938 on the publication of his novel "The Girl from the Bay". Sincerely, Signed: Elfride Ehrenfels [5, 7-8.]

14 titles of Leo Nussembaum, whose works were published under the signatures of Muhammad Asad Bey and Gurban Said, are listed in German libraries. These books, published in 1932-1938, are the product of hard work. It is clear from their name and volume.

Research scientist Nikbur Jabbarli writes: "Azerbaijani emigration literature is a phenomenon of the 20th century. If we make it a little more specific, the chronological boundaries of this literature cover the years 1920-1921, that is, the period after the fall of the Azerbaijan People's Republic until the restoration of the independence of the Republic of Azerbaijan. In other words, it is the literature created by our emigrant writers, poets, playwrights and literary studies who were in open and uncompromising opposition to the totalitarian Soviet regime between 1920 and 1991. It is an important component and ideological front of the national independence movement - the "Azerbaijani case" - carried out by our political emigration. Azerbaijani emigration literature is based on the ideology of Azerbaijaniism and is a nationalist, Turkic, patriotic, independence, populist, libertarian and republican literature" [1, 18-45].

Yes, the outstanding representatives of Azerbaijani emigration literature, whose names have been mentioned many times above, have always kept alive the national ideal and national consciousness in their scientific, literary and artistic creations, regardless of where they were in the world, they did not turn back from their occupations even for a moment or a step, and they fought until their last breath. They took May their souls be happy and at peace, because their efforts and sufferings were not in vain!

The ideas of freedom were the same in immigrant German and Azerbaijani literature, writers of both nations wanted independence and peace. Although the current socio-political situation is different, the method of fighting against the usurper based on secularism and national spiritual and moral values started from one point.

As can be seen, the sharp rise of social activism, its direct connection with political and ideological struggles, etc. such characteristics were derived from the characteristics of the era itself, at the same time, every penman who remained faithful to his ideals and creative mission could not avoid the sharp questions posed by history. German and Azerbaijani writers and political publicists, who were divided into two poles by the dictates of the historical process, clashed in a hesitant situation in choosing ways to solve problems, and in general, the efforts of these two poles were attractive because they could not embody the pathos, complex socio-political and moral problems of the time. For the progressive, democratic and free-thinking artists of the time, the fight against fascism became a matter of vital importance as well as the protection of national moral values and true national tradition.

During this period, German and Azerbaijani emigrant literature became a means of expressing the will of the people in the truest sense of the word. The generation of writers who were squeezed in the grip of merciless persecutions, threats and surveillance, but did not hold back from the ideas of freedom and democracy, actually expressed the essence and value of the national spirit and national outlook in front of history. The representatives of German and Azerbaijani emigrant literature, who saw their main duties as serving the people and mobilizing the nation against the plague of fascism and bolshevism, showed all their emotions and capabilities for the sake of saving humanity, despite certain mistakes in their worldviews.

Literatur

1. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti.
2. Azərbaycan legion ədəbiyyatı. 2005,
3. Əsədbəy Məhəmməd. Azərbaycan Demokratik Respublikası. //N.Atəşi “Yüzilinsirləri“. Bakı: Nurlan, 2007
4. Deutsche Literatur im Exil. Von H. Kesten, München, 1964,
5. F. Weiskopf Unter fremden Himmel. Berlin 1948
6. K. Jarmatz. Literatur im Exil. Berlin, 1966
7. Г.Димитров Наступление фашизма и против фашизма. Москва, 1935
8. История немецкой литературы. / В пяти томах, Москва Наука, 1976.

ECONOMIC SCIENCES

Chernikova N.V.,
teacher
Savelyev M.A.,
student
College of Multi-level professional education Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration
(Russia, Moscow)
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-51-53

THE HISTORY OF THE EMERGENCE OF JOINT-STOCK COMPANIES AND THE SPECIFICS OF THEIR ACTIVITIES IN THE RUSSIAN FEDERATION.

Черникова Н.В.,
преподаватель
Савельев М.А.,
студент
Колледж многоуровневого профессионального образования
Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте РФ
(Россия, г.Москва)

ИСТОРИЯ ПОЯВЛЕНИЯ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ И ОСОБЕННОСТЬ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.

Аннотация:
В статье рассмотрена история зарождения акционерных обществ в мире, в том числе и в России. Проведен анализ нормативно-правовых актов регулирующих деятельность акционерных обществ на территории Российской Федерации. Рассмотрены основные преимущества и недостатки создания акционерного общества в России.
Abstract:
The article examines the history of the origin of joint-stock companies in the world, including in Russia. The analysis of regulatory legal acts regulating the activities of joint-stock companies on the territory of the Russian Federation is carried out. The main advantages and disadvantages of creating a joint-stock company in Russia are considered.

Ключевые слова: *акционерное общество, публичное акционерное общество, акция, общество с ограниченной ответственностью.*
Keywords: *joint stock company, public joint stock company, stock, limited liability company.*

Различные формы акционерных обществ существуют уже много веков. Около 1250 года в Тулузе, Франция, было продано 96 акций Société des Moulins du Bazacle, цена которых зависела от прибыльности заводов, принадлежащих компании. Это первая известная компания такого рода в европейской истории. Шведская компания Stora зафиксировала в 1288 году передачу акций в 1/8 собственности компании, точнее, участка на горе, где расположен медный рудник [2].

Самой ранней акционерной компанией в Великобритании была компания Merchant Adventurers Company. Корпорация Росс, официально признанная в 1553 году, имела 250 акционеров и в 1555 году основала московскую компанию, которая монополизирует торговлю между Москвой и Лондоном. Более известная, богатая и влиятельная Британская Ост-Индская компания, получившая королевскую хартию от Елизаветы I в 1600 году, сохраняла британские торговые привилегии в Индии. Королевская хартия фактически предоставила Ост-Индской компании пятнадцатилетнюю монополию на всю торговлю на Ост-Индских островах. Компания превратилась из коммерческого предприятия в компанию, которая управляла Индией и развивала ее ресурсы [3].

Вскоре после этого, в 1602 году, Голландская Ост-Индская компания впервые выпустила свои акции в обращение на Амстердамской фондовой бирже. Новый метод оборота акций расширил возможности акционерных обществ по привлечению капитала от инвесторов, и с тех пор им стало легче продавать свои акции. В 1612 году Голландская Ост-Индская компания стала первой "компанией" в межконтинентальной торговле с "ограниченным" капиталом и ограниченной ответственностью [2].

Во Франции восемнадцатого века частные ассоциации создавались наряду с привилегированными компаниями, и они пытались установить ограниченную ответственность для членов с помощью специальных положений. Закон 1793 года требовал от правительства управления акционерными компаниями. Это требование было восстановлено в торговом кодексе в течение некоторого времени после его отмены и сохранялось до 1867 года.

В Германии до XVIII века не было компаний, которые носили бы явно акционерный характер, но были компании переходного характера, такие как Gesellschaft des Zeynnhandels в Мейсене, учрежденный императором в 1592 году. Старейшим акционерным обществом в Германии является Восточная компания, основанная в Вене в 1714 году. В Пруссии во время правления Фридриха Великого было создано несколько привилегированных обществ, в том числе Ассоциация торгового судоходства, большинство из которых были приобретены самим королем. Позже это общество стало государственным учреждением. Даже в первой четверти девятнадцатого века немецкие акционерные общества в целом развивались слабо [3].

Впоследствии появление железных дорог дало отрасли, которая представляла собой особое удобство в виде акционерного общества. Связанное с этим развитие обрабатывающей и горнодобывающей промышленности, популяризация крупномасштабных железнодорожных линий, совершенствование банковского дела и, в целом, современное крупномасштабное капиталистическое производство сделали акционерный бизнес в Европе и Соединенных Штатах все более и более важным.

Законодательство Российской империи издало первые четкие положения об акционерных обществах в 1836 году. До этого он был связан с общим законом о торговых компаниях и формулировал отдельные уставы для каждой компании, но общее законодательство о торговых компаниях появилось только 1 января 1807 года. Он делил компании на три типа — полные партнерства, основанные на вере партнерства и "партнерства на участках или компании на акциях" [1].

В период перехода от командной экономики к рыночной экономике Россия придает большое значение акционерным обществам и частным предпринимателям. После распада Советского Союза акционерные общества были основной организационно-правовой формой коммерческих организаций.

Правовая основа для создания акционерного общества вытекает из принятия Закона «Об акционерных обществах", который вступил в силу 1 января 1996 года. Это первый этап формирования базы.

Акционерная система является естественным результатом процесса развития и трансформации частной собственности. Она позволяет привлечь в бизнес капитал многих людей, даже тех, кто по различным причинам не может заниматься предпринимательской деятельностью.

Среди организационно-правовых форм многих учреждений и компаний наиболее распространенными среди опытных и начинающих бизнесменов являются общества с ограниченной ответственностью (ООО) и акционерные общества (АО).

Однако после поправок к ГК РФ Федеральным законом №99-ФЗ от 05.05.2014 года спрос на акционерные общества, выбранные для повышения стабильности бизнеса, резко упал.

До 2014 года акционерные общества чаще всего создавались начинающими бизнесменами и удобны для первоначальных инвестиций. Подготовив грамотный бизнес-план, можно выпустить больше акций и продать их, чтобы привлечь больше капитала в свой бизнес.

Для создания АО нужно сразу выбрать регистратора. Регистратор - это лицензирующее агентство, которое рассматривает акционеров и ведет их реестры. Эта информация обязательна для включения в Единый государственный реестр юридических лиц, а также в процедуру выбора регистратора (статья 9 Федерального закона "Об акционерных обществах"). Если вы не выберете регистратора, Федеральная налоговая служба вообще не зарегистрирует ваше акционерное общество[4].

Деятельность АО контролируется не только традиционным налогообложением, но и Центральным банком Российской Федерации. Центральный банк Российской Федерации регистрирует все акции в качестве ценных бумаг. Там же представлена информация и отчеты о выпуске, продаже и дополнительной регистрации акций. Штраф за незарегистрированные акции юридического лица достигает 700 000 рублей, а для директоров или другого персонала – от 10 до 30 000 рублей (статья 15, статья 17 КоАП РФ) [5].

Каждая корпорация обязана проводить аудит своей деятельности и бухгалтерской отчетности. Это необходимо для исправления точности информации в отчете, а затем для проверки соответствия истинной ситуации, чтобы отчитаться перед акционерами и налоговыми органами, в противном случае должностное лицо заплатит штраф в размере до 1 млн рублей (согласно статье 15.11 КоАП РФ Федерации) [5].

Это лишь некоторые из тонкостей, которые отличают акционерное общество от обычного ООО.

Важным моментом является то, что с 2014 года прекратили свое существование так называемые "открытые" и "закрытые" акционерные общества. Их заменяют "публичные" и "непубличные" общества, каждое из которых имеет множество характеристик [4].

Основное различие между ними заключается в способе распределения акций. Акции непубличных акционерных обществ торгуются между учредителями. Акции публичного акционерного общества могут свободно продаваться, и любой, кто покупает, по крайней мере одну акцию, может стать совладельцем такой компании, если иное не предусмотрено уставом, акции зарегистрированной на бирже компании (публичного АО) могут передаваться от одного владельца другому владельцу без согласия других акционеров, а акции незарегистрированной компании (непубличного АО) могут быть переданы только с согласия большинства акционеров[4].

Деятельность непубличных акционерных обществ отличается и в других отношениях и должна быть отражена в их уставе. Непубличное акционерное общество - это, прежде всего, небольшая частная компания с небольшим числом акционеров, такая как магазин, студия, мастерская, гараж и т.д.

Основными особенностями публичных акционерных обществ являются размер консолидированного капитала и большое количество собственников. Основная идея, которая обычно преследуется при создании этой формы частного предпринимательства, заключается в получении большого количества капитала от населения и других предприятий для использования его с целью получения прибыли.

Непубличное акционерное общество - это не только капитал, но и объединение определенных участников (физических и юридических лиц). Закон об акционерных обществах предусматривает, что в состав непубличного акционерного общества может входить не более 50 участников (физических и юридических лиц). С момента превышения этого предела компания должна быть признана публичной компанией и перерегистрирована в публичное акционерное общество, независимо от ее внесения в устав.

Оба обязаны раскрывать внушительный объем информации о своей деятельности, предоставлении ценных бумаг и отчетности по финансам и бухгалтерскому учету. Раскрытие информации означает предоставление доступа к информации неограниченному числу людей, независимо от цели, для которой такая информация получена.

Нарушение требований к раскрытию информации может привести к санкциям по статье 15.19 КоАП РФ, штрафам до 1 млн рублей для юридических лиц и штрафам до 5 млн рублей для должностных лиц. Руководство компании может быть отстранено от своих обязанностей на срок до 2 лет [5].

Непубличные акционерные общества имеют много привилегий. Информация, установленная регулирующими мерами, не может быть раскрыта. Число акционеров непубличных акционерных обществ не превышает 50 участников. Непубличные компании не разрабатывают, не продают акции и не нуждаются в регистрации проспекта ценных бумаг.

В противном случае, необходимо убедиться, что вся информация, требуемая законом, размещена на нашем веб-сайте и на специальных сервисах, которые публикуют раскрытую информацию.

Нелегко сменить директоров акционерного общества или приобрести доли в управлении компанией. Решение о смене руководства должно быть заверено нотариусом или регистратором акционерных обществ, что значительно снижает риск захвата компании.

Перспективное акционерное общество может выпустить дополнительные акции и разместить их на рынке, тем самым получив стабильные дополнительные инвестиции. Их количество зависит от привлекательности сферы деятельности для инвесторов.

Несмотря на многочисленные требования к раскрытию информации, реестр акционеров защищен уполномоченным регистратором, и эта информация не подлежит разглашению. Данные об учредителях общества с ограниченной ответственностью можно легко найти даже в общедоступной части Единого реестра отечественных юридических лиц.

Подводя итог всего выше сказанного, следует отметить, что АО дорого и сложно, но в некоторых случаях это очень удобно и безопасно. Акционерные общества специализируются на крупных и средних предприятиях. Начинающим бизнесменам и малому бизнесу опираться на эту организационно-правовую форму явно не стоит.

Список библиографических источников:

1. Акционерное законодательство // Отечественная история с древнейших времен до 1917 года. Энциклопедия. Т. 1. М., 1994. С. 50.

2. Барышников, М.Н. Российские фирмы в XIX — начале XX в.: собственность, управление, индивидуальные и групповые интересы / М.Н. Барышников // Очерки истории российских фирм: вопросы собственности, управления, хозяйствования. СПб.; Изд-во СПбГУ, 2019

3. Ходжсон, Дж. М. Скрытые механизмы убеждения: институты и индивиды в экономической теории / Дж. М. Ходжсон // Terra Economicus: сборник статей российских и зарубежных экономистов начала XX века. М., 2018.

4. Федеральный закон от 26.12.1995 N 208-ФЗ (ред. от 07.10.2022, с изм. от 19.12.2022) "Об акционерных обществах" (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2023)

5. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях" от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 14.04.2023)

CHEMICAL SCIENCES

UDC: 577.352.2

Lebedev Vladimir Vladimirovich
Ph.D. in technical sciences, Assistant Professor, Assistant Professor of the department of plastics and biologically active polymers technology, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Miroshnichenko Denis Viktorovich
Doctor of Technical Sciences, professor, chair of the department of oil, gas and solid fuel refining technologies National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Lebedeva Katerina Oleksandrivna
Ph.D. student of the department of plastics and biologically active polymers technology, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Cherkashina Anna Mykolaivna
Ph.D. in technical sciences, Assistant Professor, chair of the of the department of plastics and biologically active polymers technology, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Kariev Artem Igorovich
Ph.D. in technical sciences, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-54-57

BROWN COAL HUMIC SUBSTANCES HYBRID MODIFIED BIOLOGICALLY ACTIVE POLYMERIC HYDROGEL MATERIALS RESEARCH

Abstract

A paper deals with biologically active polymeric hydrogel materials. Literature review was carried out and it was proved that humic acids using is perspective for the functional effect on the hydrogel biopolymer materials properties. Structuring processes and strength characteristics improving are the most changeable while using humic acids. Biologically active polymer hydrogel materials based on gelatin and sodium alginate, modified with lignite humic acids were designed and produced. The peculiarities impact of the received humic substances conditions from brown coal on their qualitative and quantitative composition were determined. By carrying out rheological, conductometric and microscopic studies, it was found that the modification of gelatin-sodium alginate systems with humic acids allows receive polymer hydrogels with high structuring degree. It has been found that effective processes for receiving biologically active polymer hydrogel materials based on gelatin and sodium alginate can be carried out in different humic acids concentration values while achieving an increase in hydrogel polymers structuring processes. It was found that the humic substances optimal content in gelatin-sodium alginate systems is no more than 5% by weight.

Keywords: *humic acid, brown coal, biologically active, materials, hydrogel, polymer, gelatin, sodium alginate*

Introduction

The modern trend in biologically active polymers advancement and materials based on them is the making effective systems for drugs and active substances delivery into the human body [1]. Biologically active polymeric materials for delivery systems are patches and plasters that contain active substances [2].

Polymers used to make bioactive polymer materials for drug delivery systems in the patches form must be water-soluble, biocompatible, and mechanically strong for dermal introduction [3]. The most common method of biologically active polymer materials production for delivery systems in the patches form is the solvent casting method. Due to their high efficiency, biologically active polymer materials for delivery systems in the patches form based on biopolymer hydrogels are most widely used today. The delivery mechanism in such polymer hydrogel patches is based on the fact that active substances in the hydrogel is delivered to the skin by diffusion [4,5]. The most effective modern hydropolymeric patches made of hydroxypropylmethylcellulose [6], hyaluronic acid [7], carboxymethyl cellulose [8], polyvinylpyrrolidone [9] and polylactic glycolic acid [10]. In polymer hydrogel biologically active delivery systems, the active substance is contained in all patch areas, the main substrate and the backing of the patch or plaster and is released at a slow rate while the patch is applied to the skin.

In our previous works, it was determined that humic substances have a functional effect on the hydrogel biopolymer materials based on gelatin and hydroxypropyl cellulose properties, especially for increasing structuring processes and strength characteristics [11, 12]. Therefore, it is interesting to study the possibilities of effective modification of biologically active polymer hydrogel materials based on gelatin and sodium alginate with humic substances for receiving systems for drugs and active substances delivery into the human body.

The aim of the article is brown coal humic substances hybrid modified biologically active polymeric hydrogel materials research.

Raw materials and test methods

The study's objects were:

- food gelatin brand R-11 (Ukraine);
- sodium alginate (China);
- humic acid, were received by extraction from brown coal.

Conductometric studies of polyvinyl alcohol solutions were carried out on a combined TDS-meter HM digital COM-100 (USA), scale range: specific conductivity: from 0 to 9990 mkS/cm; temperatures: from 0 to 55 °C; Error: ± 2%.

Microscopic studies were carried out using the electron microscope Digital Microscope HDcolor MOS Sensor (China).

The viscosity was determined according to ISO 2431. The method is based on determining the viscosity of a solution with free flow is taken as the time of continuous flow in seconds of a volume of 50 cm^3 of the test material through a calibrated nozzle with 4 mm diameter of a VZ-246 viscometer at a certain temperature.

Brown coal humic substances hybrid modified biologically active polymeric hydrogel materials received in the following way. First, a gelatin solution (7 % wt.), a defined amount of polymer was placed in 50 mL of distilled water (preheated at 90 ± 2oC) and stirred to obtain a clear solution. For the co-mixture of gelatin and sodium alginate, a defined amount of sodium alginate (2,5 % wt.) was added in the previously prepared gelatin (7 % wt.) solution and allowed to mix homo geneously on a Magnetic Stirrer with Heating Plate VEVOR 85-2 (United Kingdom). After that, by mixing, solutions with humic acids were obtained, in which the concentration of the latter was 5, 10 and 15 % wt.

Results and discussion

The conditional viscosity and conductivity dependence of biologically active polymeric hydrogel materials from gelatin, sodium alginate on the different humic acid content is shown in table 1.

Table 1

The conditional viscosity and conductivity dependence of biologically active polymeric hydrogel materials from gelatin, sodium alginate on the different humic acid content

Sample	Humic acid content, % wt.)	ν, s	μ , mkS/cm
Gelatin-sodium alginate hydrogel		114	2350
Humic acid	5	128	2650
	10	25	3450
	15	-	3610
Hydroxypropyl methylcellulose- sodium alginate hydrogel		1200	1630
Humic acid	5	1350	2110
	10	1400	2400
	15	1650	2950

* ν – conditional viscosity, s; μ – conductivity, mkS/cm.

It shows that the humic acids addition to the studied gelatin-sodium alginate systems leads to an increase in polymer structuring processes. Due to the significant structure formation processes intensification in gelatin-sodium alginate systems, the specific electrical conductivity increases from 2350 to 3610 mkS/cm and intense polymer system agglomeration occurs, which can be seen from microscopic studies (fig. 1).

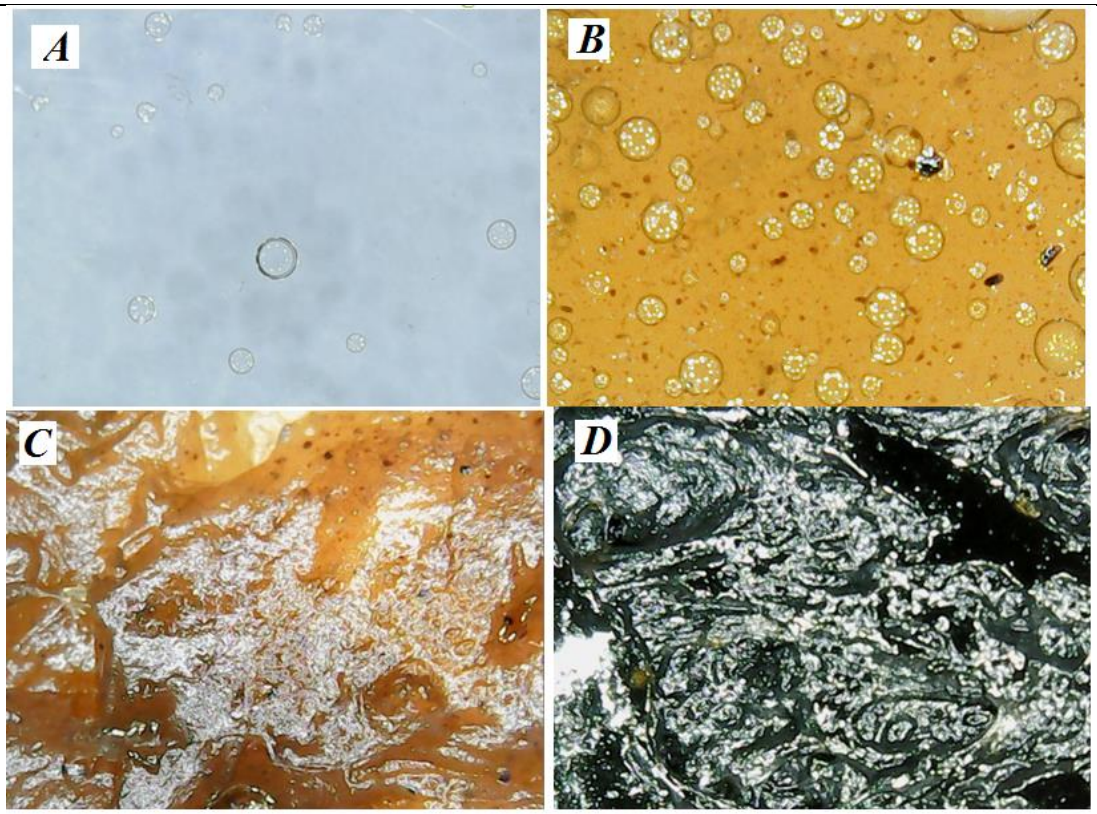

Figure 1. Microscopic studies of biologically active polymeric hydrogel materials: A - pure gelatin and sodium alginate hydrogel; B - gelatin and sodium alginate hydrogel + 5 % wt. of humic acid; C - gelatin and sodium alginate hydrogel + 10 % wt. of humic acid; D - gelatin and sodium alginate hydrogel + 15 % wt. of humic acid.

It should be noted that when humic acids content greater than 5% wt. there is a hydrogel delamination in an aqueous phase and a structured polymer phase (fig. 1). Such structure formation regularities are well consistent with specifics change in conditional viscosity in gelatin-sodium alginate systems: it increases from 114 to 128 seconds up to 5 % wt. humic acids content, and then sharply decreases to 25 seconds when the humic acids content increases to 10% wt. due to the aqueous and polymer phases stratification.

So it was found that effective receiving processes of biologically active polymer hydrogel materials based on gelatin and sodium alginate can be carried out in different humic acids concentration while achieving an increase in the hydrogel polymers structuring processes. It was determined that the optimal humic substances content in gelatin-sodium alginate systems is no more than 5 % wt.

Conclusion

Biologically active polymer hydrogel materials based on gelatin and sodium alginate, modified with lignite humic acids, were received and researched. By carrying out rheological, conductometric and microscopic studies, it was found that the modification of gelatin-sodium alginate systems with humic acids allows receive polymer hydrogels with high structuring degree. It was determined that the optimal humic substances content in gelatin-sodium alginate systems is no more than 5 % wt. In future researching to determine the most important transdermal characteristics of designed biologically active polymer hydrogels is very perspective.

List of references

1. Cabrera F.C. Eco-friendly polymer composites: A review of suitable methods for waste management. Polymer Composites, 2021. V. 42. P. 2653– 2677.

1. Altomare L., Bonetti L., Campiglio C.E., De Nardo L., Draghi L., Tana F., Farè S. Biopolymer-based strategies in the design of smart medical devices and artificial organs. The International Journal of Artificial Organs. 2018. V. 41(6). P. 337-359.

2. Kim S., Oh T., Lee H., Nam J. Trends and perspectives in bio- and eco-friendly sustainable nanomaterial delivery. systems through biological barriers. Materials Chemistry Frontiers. 2022. V. 6. P. 2152-2174.

3. Prausnitz M.R. Engineering microneedle patches for vaccination and drug delivery to skin. Annual Review of Chemical and Biomolecular Engineering. 2017. V. 8. P. 177–200.

4. Migdadi, E.M., Courtenay, A.J., Tekko, I.A., McCrudden, M.T., Kearney, M.C., McAlister, E., McCarthy, H.O., Donnelly, R.F.: Hydrogel-forming microneedles enhance transdermal delivery of metformin hydrochloride. Journal of Controlled Release. 2018. V. 285. P. 142–151.

5. Courtenay A.J., McAlister E., McCrudden M.T.C., Vora L., Steiner L., Levin G., Levy-Nissenbaum E., Shterman N., Kearney M.C., McCarthy H.O., Donnelly R.F. Hydrogel-forming microneedle arrays as a therapeutic option for transdermal esketamine delivery. Journal of Controlled Release. 2020. V. 322. P. 177–186.

6. Kim J.Y., Han M.R., Kim Y.H., Shin S.W., Nam S.Y., Park J.H. Tip-loaded dissolving microneedles for transdermal delivery of donepezil hydrochloride for treatment of Alzheimer's disease. European Journal of Pharmaceutics and Biopharmaceutics. 2016. V. 105. P. 148–155.

7. Du H., Liu P., Zhu J., Lan J., Li Y., Zhang L., Zhu J., Tao J. Hyaluronic acid-based dissolving microneedle patch loaded with methotrexate for improved treatment of psoriasis. ACS Applied Materials and Interfaces. 2019. V. 11. P. 43588–43598.

8. Mistilis M.J., Bommarius A.S., Prausnitz M.R. Development of a thermostable microneedle patch for influenza vaccination. Journal of Pharmaceutical Sciences. 2015. V. 104. P. 740–749.

9. Tang J., Wang J., Huang K., Ye Y., Su T., Qiao L., Hensley M.T., Caranasos T.G., Zhang J., Gu Z., Cheng K. Cardiac cell-integrated microneedle patch for treating myocardial infarction. Science Advances. 2018. V. 4(11) . P. 9365.

10. Li Y., Zhang H., Yang R., Laffitte Y., Schmill U., Hu W., Kaddoura M., Blondeel E.J.M., Cui B. Fabrication of sharp silicon hollow microneedles by deep-reactive ion etching towards minimally invasive diagnostics. Microsystems and Nanoengineering. 2019. V. 5. P. 41.

11. Lebedev V., Miroshnichenko D., Xiaobin Z., Pyshyev S., Savchenko D. Technological Properties of Polymers Obtained from Humic Acids of Ukrainian Lignite. Petroleum and Coal. 2021. V. 63(3) . P. 646.

12. Lebedev V., Sizhuo D., Xiaobin Z., Miroshnichenko D., Pyshyev S., Savchenko D. Hybrid Modification of Eco-Friendly Biodegradable Polymeric Films by Humic Substances from Low-Grade Metamorphism Coal. Petroleum and Coal. 2022. V. 64(3). P. 539–546.

JURISPRUDENCE

Олійник Анна Олександрівна
курсант ІІ курсу ФПФППД
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Толпеко Олександра Олександрівна
курсант ІІ курсу ФПФППД
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник - Копилов Едуард Володимирович
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАНЬ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Oleinyk Anna Oleksandrivna
Oleksandra Oleksandrivna Tolpeko
Supervisor - Eduard Volodymyrovych Kopylov

REGARDING ISSUES OF WARNING AND DISCLOSURE OF CRIMINAL OFFENSES BY CRIMINAL POLICE UNITS

Анотація.

У статті досліджено особливості та окремі питання щодо запобігання та розкриття кримінальних правопорушень підрозділами кримінальної міліції. На початку дослідження зроблено аналіз сучасного стану попередження та розкриття кримінальних правопорушень. Далі проаналізовано алгоритм роботи, методи та засоби, які використовують поліцейські для досягнення ефективної та якісної профілактики та розкриття кримінальних правопорушень. Досліджено питання проблем, які виникають на практиці у працівників кримінальної міліції та запропоновано можливі шляхи їх вирішення. Особливу увагу в статті приділено взаємодії підрозділів кримінальної міліції з громадськістю, яка є одним із ефективних методів профілактики кримінальних правопорушень. Взаємодія з громадськістю є потужним важелем виявлення злочинців та розкриття кримінальних правопорушень. Стверджується, що попередження та розкриття кримінальних правопорушень є важливими завданнями підрозділів кримінальної міліції.

Для ефективного виконання цих завдань необхідно розробити різноманітні підходи та стратегії, які передбачають співпрацю з громадськістю, розвиток професійних навичок працівників, використання сучасних технологій та вдосконалення системи освіти та навчання.

Досліджено питання проблем, які виникають на практиці у працівників кримінальної міліції та запропоновано можливі шляхи їх вирішення. Особливу увагу в статті приділено взаємодії підрозділів кримінальної міліції з громадськістю, яка є одним із ефективних методів запобігання кримінальним правопорушенням. Взаємодія з громадськістю є потужним важелем виявлення злочинців та розкриття кримінальних правопорушень. Стверджується, що попередження та розкриття кримінальних правопорушень є важливими завданнями підрозділів кримінальної міліції. Для ефективного виконання цих завдань необхідно розробити різноманітні підходи та стратегії, які передбачають співпрацю з громадськістю, розвиток професійних навичок працівників, використання сучасних технологій та вдосконалення системи освіти та навчання. Для ефективного виконання цих завдань необхідно розробити різноманітні підходи та стратегії, які передбачають співпрацю з громадськістю, розвиток професійних навичок працівників, використання сучасних технологій та вдосконалення системи освіти та навчання.

Для ефективного виконання цих завдань необхідно розробити різноманітні підходи та стратегії, які передбачають співпрацю з громадськістю, розвиток професійних навичок працівників, використання сучасних технологій та вдосконалення системи освіти та навчання.

Abstract.

The article examines specifics and individual issues related to the prevention and detection of criminal offenses by criminal police units. At the beginning of the study, an analysis of the current state of prevention and detection of criminal offenses is made. Next, the work algorithm, methods and tools used by police officers to achieve effective and high-quality prevention and detection of criminal offenses are analyzed. The issue of problems that arise in practice among criminal police officers is investigated and possible solutions are provided. The article pays special attention to the cooperation of criminal police units with the public, which is one of the effective methods of preventing criminal offenses. Interaction with the public is a powerful lever in identifying criminals and exposing criminal offenses. It is argued that the prevention and detection of criminal offenses are important tasks of criminal police units.

To effectively carry out these tasks, it is necessary to develop various approaches and strategies, which include cooperation with the public, development of professional skills of employees, use of modern technologies and improvement of the education and training system.

The issue of problems that arise in practice among criminal police officers is investigated and possible solutions are provided. The article pays special attention to the cooperation of criminal police units with the public, which is one of the effective methods of preventing criminal offenses.Interaction with the public is a powerful lever in identifying criminals and exposing criminal offenses. It is argued that the prevention and detection of criminal offenses are important tasks of criminal police units. To effectively carry out these tasks, it is necessary to develop various approaches and strategies, which include cooperation with the public, development of professional skills of employees, use of modern technologies and improvement of the education and training system. To effectively carry out these tasks, it is necessary to develop various approaches and strategies, which include cooperation with the public, development of professional skills of employees, use of modern technologies and improvement of the education and training system.

To effectively carry out these tasks, it is necessary to develop various approaches and strategies, which include cooperation with the public, development of professional skills of employees, use of modern technologies and improvement of the education and training system.

***Ключові слова**: профілактика кримінального правопорушення, розкриття кримінального правопорушення, підрозділи кримінальної міліції, вдосконалення роботи підрозділів міліції.*

***Key words:** prevention of criminal offense, disclosure of criminal offense, criminal police units, improvement of work of police units.*

В умовах сьогодення питання попередження та розкриття кримінальних правопорушень є одними з ключових в сфері правоохоронної діяльності підрозділів кримінальної поліції, оскільки для забезпечення безпеки населення та запобігання злочинності необхідно ефективно виявляти, попереджувати та викривати кримінальні правопорушення.

Однак, підрозділи кримінальної поліції у цій сфері стикаються з проблемами, а саме - неефективність роботи в області запобігання злочинності та попередження кримінальних правопорушень, недостатній рівень координації між підрозділами кримінальної поліції, низький рівень професійної підготовки працівників та відсутність високопродуктивних методів роботи. Варто відзначити проблему недостатньої довіри населення до кримінальної поліції, що ускладнює співпрацю з громадськістю та отримання оперативної інформації про можливі злочинні дії. Існують певні правові обмеження у проведенні дій з попередження та розкриття кримінальних правопорушень, що також ускладнює роботу підрозділів кримінальної поліції в цій сфері.

Отже, питання попередження та розкриття кримінальних правопорушень підрозділами кримінальної поліції наразі є актуальними та потребують комплексного підходу до їх вирішення з метою забезпечення безпеки населення та зменшення рівня злочинності. Аналіз Конституції України свідчить, що вищезазначені питання та їх забезпечення потребують негайного вдосконалення та уточнення [5].

Підрозділи кримінальної поліції займаються розкриттям та припиненням кримінальних правопорушень, а також попередженням можливих злочинів. Для цього вони використовують різні методи та підходи.

Один з найпоширеніших методів попередження кримінальних правопорушень - це проведення профілактичних бесід з особами, які на підставі попереднього досвіду чи інших ознак можуть бути втягнуті до вчинення кримінального правопорушення. Також підрозділи кримінальної поліції проводять різні акції та операції з метою запобігання конкретним видам кримінальних правопорушень [1, с. 220].

Проведення профілактичних бесід з особами, які на підставі попереднього досвіду чи інших ознак можуть бути втягнуті до вчинення кримінальних правопорушень, має свої особливості. Основною метою таких бесід є запобігання вчиненню кримінального правопорушення шляхом впливу на мотивацію особи та її свідомість.

Основні принципи проведення профілактичних бесід з такими особами полягають у встановленні довірливого контакту з ними, аналізі їхніх мотивів і поведінки, а також у побудові ефективної стратегії впливу на них. Для проведення таких бесід необхідно мати достатній рівень професійної підготовки, зокрема знання психології та соціології.

Однією з ключових особливостей є індивідуальний підхід до кожної особи. Перед проведенням бесіди необхідно вивчити деякі персональні дані про особу, її попередній досвід та поведінку, яка може вказувати на можливість вчинення кримінального правопорушення. Необхідно також враховувати особисті якості, ставлення до права, життєві цінності, звички та інші фактори, що можуть впливати на поведінку особи.

Другою особливістю є професійність та компетентність працівників кримінальної поліції, які проводять бесіду. Вони повинні мати відповідні знання та навички з психології, комунікації та переконання, а також розуміти, які питання можуть спровокувати негативну реакцію від співрозмовника.

Третьою особливістю є підхід, спрямований на позитивну мотивацію. При проведенні бесіди необхідно не тільки вказувати на наслідки вчинення кримінального правопорушення, але й надавати можливість зрозуміти, що відбувається навколо, які

існують альтернативи, і яким чином можливо уникнути кримінальної поведінки.

Четверта особливість - поважне ставлення до особистості. Кожна людина повинна мати право на поважне ставлення до своєї особистості. Працівник кримінальної поліції повинен створити відчуття комфорту та поваги до співрозмовника [2, с. 134-139].

Крім того, підрозділи кримінальної поліції активно співпрацюють з громадськістю та різними організаціями, що допомагає не тільки попереджувати кримінальні правопорушення, але і розкривати вже вчинені кримінальні правопорушення. Важливою складовою попередження кримінальних правопорушень є застосування превентивних заходів, зокрема попередження вживання наркотичних та психотропних засобів, алкоголю та інших шкідливих звичок.

Співпраця підрозділів кримінальної поліції з громадськістю є одним з ефективних методів попередження кримінальних правопорушень. Це може включати організацію зустрічей з місцевими жителями та представниками громадських організацій, проведення відкритих лекцій та семінарів з питань правової культури та попередження кримінальних правопорушень, вивчення специфіки місцевих проблем та залучення громадськості до їх вирішення.

Підрозділи кримінальної поліції можуть використовувати соціальні мережі та інші онлайн-ресурси для спілкування з громадськістю та надання інформації щодо попередження кримінальних правопорушень та заходів безпеки. Для цього створюються спеціальні групи та сторінки в соціальних мережах, де громадяни можуть отримати необхідну інформацію та з у випадку потреби звернутись за допомогою.

Взаємодія з громадськістю є вагомим важелем у виявленні злочинців та викритті кримінальних правопорушень. Громадськість може надавати інформацію щодо підозрілих осіб та подій, пов'язаних із злочинністю, що значно полегшує роботу поліції. Також можливо використовувати громадські мережі для поширення описів підозрілих осіб та інформації щодо розшуку злочинців.

Розкриття кримінальних правопорушень є одним з ключових завдань підрозділів кримінальної поліції. Проте, це завдання викликає низку проблем і труднощів. Основними проблемами є:

1. Недостатня кваліфікація працівників поліції. Розкриття кримінальних правопорушень вимагає від співробітників поліції високої професійної кваліфікації, знання вимог чинного законодавства, розуміння тактики і стратегії проведення розслідування.

2. Недостатнє фінансування. Розслідування кримінальних правопорушень вимагає великих фінансових вкладень у технічне та оперативне забезпечення, наукові дослідження, розвиток методик розслідування.

3. Недовіра населення до органів поліції спричиняє недостатній рівень співпраці громадян з правоохоронними органами, що ускладнює розслідування кримінальних правопорушень та суттєво впливає на її якість.

4. Складність розслідування певних видів кримінальних правопорушень. Деякі види економічних злочинів є складними для розслідування через відсутність доказів та труднощі у їх зібранні, необхідність проведення оперативного супроводження, експертиз, досліджень тощо.

5. Недостатня співпраця з іншими правоохоронними органами. Ефективне розслідування кримінальних правопорушень вимагає співпраці між іншими правоохоронними органами. Недостатня координація ускладнює процес розслідування та затягує його тривалість.

6. Брак оперативної інформації є однією з причин нездатності підрозділів кримінальної поліції у розкритті кримінальних правопорушень. Це має місце, якщо відсутня достовірна та обґрунтована інформація про правопорушення та правопорушників.

7. В ході розкриття кримінальних правопорушень виникають проблеми зі свідками та очевидцями, коли вони відмовляються надати показання. Це пов'язано з різними чинниками, такими як страх перед помстою, байдуже ставлення до вчиненого злочину тощо. Деякі інші чинники, такі як культурні та етичні, також впливають на свідків, особливо на тих, хто має особисті або релігійні переконання щодо співпраці з правоохоронними органами. Ці проблеми призводять до затримки процесу розкриття правопорушень і підвищує ризик безкарності злочинців.

8. Важливою перешкодою для розкриття кримінальних правопорушень підрозділами кримінальної поліції є корупція. Наявність корупції в органах поліції призводе до того, що кримінальні правопорушення належним чином не викриваються, а злочинці покриваються або вимагаються хабарі. Крім того, корупція впливає на свідків, які відмовляються давати покази. Це може призвести до того, що докази, які могли б допомогти розкриттю кримінального правопорушення, не будуть зібрані або не будуть прийняті до уваги. Отже, боротьба з корупцією в поліції є ключовим фактором для ефективного розкриття кримінальних правопорушень. Це може бути досягнуто за допомогою створення механізмів контролю та навчання правоохоронних органів, а також забезпечення суворого покарання для тих, хто допускає корупцію [3, с. 110-140].

Деякі дієві способи вирішення проблем у розкриті кримінальних правопорушень можуть бути такими:

Покращення роботи зі свідками: це передбачає розробку програми підтримки та захисту свідків, що забезпечить їх безпеку, надання пільг і заохочень. Безпека свідків є важливою умовою для забезпечення їх співпраці з правоохоронними органами. Підвищення довіри до поліції: часто свідки не бажають співпрацювати з правоохоронними органами через відчуття недовіри або страху. Поліція повинна докладати зусиль для забезпечення довіри

до себе серед населення шляхом прозорості в своїй роботі та дотримання етичних норм.

Покращення комунікації зі свідками: важливо мати вміння спілкуватися зі свідками та встановлювати з ними зв'язок. Поліція повинна вести прозору та ефективну комунікацію зі свідками, давати зрозумілі пояснення про їхні права та обов'язки, а також вислуховувати їхні свідчення та питання.

Застосування нових технологій: застосування нових технологій може полегшити взаємодію зі свідками. Наприклад, можна використовувати відеозапис свідчень або використовувати відеоконференції для спілкування зі свідками, які не можуть бути присутніми на місці події [4, с. 99-103].

Покращення співпраці з громадськістю: це може включати проведення освітніх кампаній та інформування громадськості про проблеми, пов'язані зі злочинністю. Також можна залучати громадських активістів до роботи з попередження та розкриття кримінальних правопорушень. Ось кілька способів, які можуть покращити співпрацю з громадськістю:

Залучення громадських активістів: Кримінальна поліція може співпрацювати з громадськими організаціями та активістами, які допомагають у попередженні кримінальних правопорушень та допомагають поліції у розслідуванні злочинів. Вони можуть допомогти поліції виявляти проблеми, які виникають у спільноті, та вносити пропозиції щодо покращення роботи поліції.Розширення комунікаційних каналів: Кримінальна поліція може розширити комунікаційні канали з громадськістю, зокрема, шляхом використання соціальних мереж та інших інтернет-інструментів. Це допоможе збільшити доступність інформації для громадськості, а також дозволить більш ефективно спілкуватися з громадою.

Організація спільних заходів: Кримінальна поліція може співпрацювати з громадськістю в організації спільних заходів, таких як форуми, семінари, тренінги та інші події. Це дозволить створити платформу для спілкування та обміну думками та допоможе збільшити рівень довіри між поліцією та громадою [1, с. 67-69].

Покращення роботи з доказами: це може включати вдосконалення методів дослідження доказів та використання новітніх технологій для збору та аналізу інформації. Покращення роботи з доказами може бути досягнуте шляхом впровадження наступних способів:

Створення ефективної системи збирання та збереження доказів. Поліція повинна мати ефективну систему збирання та збереження доказів, яка забезпечить їх належне збереження та аналіз. Така система повинна бути стандартизованою та відповідати сучасним вимогам.

Використання новітніх технологій. Сучасні технології, такі як аналіз ДНК, камери відеоспостереження та інші, можуть бути використані для збирання та аналізу доказів.

Розвиток співпраці з експертами. Експерти у різних галузях можуть надати цінну інформацію та допомогти у збиранні та аналізі доказів. Співпраця з експертами може бути важливою для розкриття складних кримінальних справ.

Підвищення кваліфікації працівників поліції. Працівники поліції повинні мати належну кваліфікацію та навички для збирання та аналізу доказів. Підвищення кваліфікації може бути досягнуте шляхом проведення тренінгів, семінарів та інших навчальних заходів.

Розвиток міжнародної співпраці. Міжнародна співпраця може бути важливою для збирання та аналізу доказів, особливо в складних кримінальних справах. Поліція повинна розвивати співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та координації дій.

Покращення системи навчання та підготовки: це може включати вдосконалення програм навчання для кадрів кримінальної поліції, зокрема навчанням роботі зі свідками, доказами та іншими аспектами розкриття кримінальних правопорушень. Існують наступні способи, придатні для використання:

Постійне підвищення кваліфікації працівників - забезпечення регулярних тренінгів, семінарів та курсів підвищення кваліфікації може допомогти поліції бути в курсі найновіших тенденцій у сфері кримінальної діяльності. Використання сучасних методів навчання - інтерактивні методи, онлайн-курси та інші технології для покращення якості процесу навчання.

Залучення експертів - використання експертів з різних областей, таких як юриспруденція, кримінологія, психологія та інші, може допомогти вдосконалити методики розслідування. Покращення системи оцінки роботи працівників - встановлення чітких критеріїв оцінки роботи поліції та надання зворотного зв'язку може стимулювати поліцейських до більш ефективної роботи.

Створення баз даних - розробка та використання баз даних може збільшити доступність інформації для розслідування кримінальних правопорушень. Забезпечення матеріально-технічних ресурсів - забезпечення поліції сучасними технологіями, засобами зв'язку та іншими ресурсами може покращити їх роботу та забезпечити швидше та ефективніше розслідування кримінальних правопорушень [4, с. 222].

Боротьба з корупцією повинна включати в себе запровадження механізмів контролю та внутрішньої перевірки в діяльності кримінальної поліції з метою запобігання корупції. Також є важливим підвищення рівня оплати праці правоохоронним органам та об’єктивні критерії у відборі кадрів. Напрями покращення ефективності боротьби з корупцією:

1. Підвищення прозорості і відкритості: відкрите управління та доступ до інформації збільшують прозорість та усувають корупцію. Публічне оприлюднення інформації щодо бюджету, діяльності поліції, закупівель та інших сфер державного життя та суспільства зменшують можливості для вчинення корупційних дій.

2. Політична воля: країни, які бажають боротися з корупцією, повинні мати достатню

політичну волю для проведення відповідних реформ та вжиття заходів.

3. Законодавча реформа: удосконалення законодавства є ефективним інструментом боротьби з корупцією. Суворіші закони та покарання для корупціонерів зменшують рівень корупції в цілому.

4. Розвиток культури невідворотності: навчання суспільства та громадян правильним поведінковим стандартам та етичним принципам допоможуть створити культуру суспільства щодо неприйняття корупції.

5. Підвищення заробітної плати держслужбовців: низькі заробітні плати можуть змушувати шукати додаткові джерела доходу, що сприяє корупції. Підвищення заробітної плати може зменшити потребу у відшкодуванні доходів через неправомірні дії.

6. Розвиток механізмів звітності: удосконалення механізмів звітності та моніторингу допоможуть контролювати діяльність службовців та зменшити ризик корупції [1, с. 123].

Попередження та розкриття кримінальних правопорушень є важливими завданнями підрозділів кримінальної поліції. Для ефективного виконання цих завдань необхідно розвивати різноманітні підходи та стратегії, які включають в себе співпрацю з громадськістю, розвиток професійних навичок співробітників, використання сучасних технологій та покращення системи навчання та підготовки.

Профілактичні бесіди дають змогу попередити кримінальні правопорушення. Необхідно зосередитись на зборі достовірних доказів та покращити роботу зі свідками. Боротьба з корупцією повинна стати пріоритетним завданням правоохоронних органів.

Отже, покращення роботи підрозділів кримінальної поліції в попередженні та розкритті кримінальних правопорушень потребує системного та комплексного підходу, який включає в себе впровадження нових підходів та технологій, високої професійної підготовки та впровадження ефективної системи контролю.

Список використаної літератури:

1. Бакаянова Н. М., Кубаєнко А. В., Свида О. Г. Організація діяльності Національної поліції України та оперативних підрозділів [Електронне видання] : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання) / Н. М. Бакаянова, А. В. Кубаєнко, О. Г. Свида. Одеса : Фенікс, 2020. 251 с.

2. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.

3. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокуренка ; [О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокуренка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 432 с

4. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Мукоіда Р.В., Любчик В.Б., Пишна А.Г., Берендєєва А.І., Афонін Д.С. / за ред. Корнієнка М.В. Одеса: ОДУВС, 2021. 349 с.

5. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Міжнародний юридичний науковий електронний журнал № 5-450 від «1» червня 2022 р.

Referens

1. Bakayanova N.M., Kubayenko A.V., Svyda O.H. Organization of the National Police of Ukraine and operational units [Electronic edition]: a textbook (for full-time higher education students) / N.M. Bakayanova, A.V. Kubayenko, O.H. Svyda. Odesa: Phoenix, 2020. 251 c.

2. Police activity: textbook / S. Vitvitsky, V. Tulinov, O. Murdova and others; edited by Prof. S. Vitvitsky. Kyiv: Dakor Publishing House, 2021. 372 c.

3. Administrative Activity of Police Bodies of Ukraine: textbook / edited by Doctor of Law, Associate Professor V. Sokurenko ; [O. I. Bezpalova, O. V. Dzhafarova, V. A. Troyan and others ; foreword by V. V. Sokurenko] ; Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv National University of Internal Affairs. Kharkiv: KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS, 2017. 432 c

4. Police activity: a textbook / Mukoida R.V., Liubchyk V.B., Pyshna A.G., Berendieieva A.I., Afonin D.S. / edited by Kornienko M.V. Odesa: ODESA STATE UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS, 2021. 349 c.

5. Kopylov E.V. Formation of the security environment of society and the state in the modern world. International Legal Scientific Electronic Journal No. 5-450 of June 1, 2022.

УДК 342.1:364.4

Свистунова О.В.
Національний університет «Запорізька політехніка»
DOI: 10.24412/2520-6990-2023-12171-63-65

РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПОЛІТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Svistunova O.V.
National University «Zaporizhia Polytechnic»

THE ROLE AND PLACE OF SOCIAL PROTECTION IN THE POLICY OF THE WELFARE STATE

Анотація

У статті проводиться аналіз наукових досліджень щодо соціального захисту громадян як системи відповідних гарантій, суспільних відносин, державної політики, соціального інституту. Підкреслено, що проблема визначення соціального захисту громадян України пов'язана з подальшою розробкою теорії соціальної держави, яка сприятиме формуванню правової основи сучасної соціальної держави, що гарантуватиме для кожного члена суспільства гідного рівня існування. На цій основі вироблено ряд наукових висновків і пропозицій щодо правових гарантій забезпечення конституційного права на соціальний захист.

Abstract

The article analyzes scientific research on the social protection of citizens as a system of appropriate guarantees, public relations, state policy, and a social institution. It is emphasized that the problem of determining the social protection of Ukrainian citizens is related to the further development of the theory of the welfare state, which will contribute to the formation of the legal basis of the modern welfare state, which will guarantee a decent standard of existence for every member of society. On this basis, a number of scientific conclusions and proposals regarding legal guarantees of ensuring the constitutional right to social protection have been developed.

Ключові слова: *соціальний захист, соціальна держава, соціальна політика, соціальні права, соціальна стратегія.*

Key words: *social protection, social state, social policy, social rights, social strategy.*

Рівень соціального захисту у державі безперечно залежить від чинних механізмів функціонування правової держави й від тих структурних змін, які відбуваються в суспільстві та в органах державної влади в процесі розбудови соціальної держави. Загальновідомо, що поняття соціальна держава співвідноситься з тими чи іншими соціальними правами, які ця держава зобов'язується забезпечити, а й з певним типом соціального середовища, державної політики, що пов'язується із втіленням в суспільне життя норм та принципів соціальної держави. Якщо соціальне середовище створюється на ринковій основі життєдіяльності суспільства та пов'язує суспільство й державу принципами та методами ринку, то результатом такої взаємодії буде забезпечення широкого права власності та багатоукладності економіки, що своєю чергою впливатиме на досягнення цілей соціальної держави. Звісно, що цілі соціальної держави залежать не тільки від методів соціальної політики держави, а й від створення законодавчої та адміністративної структури соціальної діяльності держави. Соціальний захист виступає як один з інструментів, за допомогою якого держава може позитивно впливати на нормальне життя людей та задовольняти їх соціальні потреби. З'ясування ролі та місця соціального захисту в політиці соціальної держави набуває особливої актуальності у складних умовах сьогодення, адже проблеми правового забезпечення соціального захисту потребують вирішення особливо і в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі наукових поглядів дослідити роль та місце соціального захисту в політиці соціальної держави та сформувати висновки, що можуть бути підставою для подальшої поглибленої розробки теорії у сфері правового забезпечення конституційного права на соціальний захист.

Для того, щоб дослідити роль та місце соціального захисту в політиці соціальної держави, перш за все, необхідно визначити поняття «соціального захисту». Дійсно, учені-правознавці зробили вагомий внесок у створенні і розвитку теорії соціальних прав, але проблематиці правового забезпечення соціального захисту приділяють невелику увагу. Вчені розглядають термін «соціальний захист» як економічну або юридичну категорію. Окремі визначення цього терміну надавалися вченими з теорії держави і права, а також вченими різних галузей права: конституційного, адміністративного, трудового та права соціального забезпечення. Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить про те, що сьогодні існують різні підходи до розуміння терміну «соціальний захист». У Великому енциклопедичному юридичному словнику, виданого за редакцією Ю.С. Шемшученка, соціальний захист розглядається як система юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів держави щодо захисту населення від соціальних ризиків. Під соціальними ризиками розуміються події, за яких через незалежні від людини обставини виникає небезпека втрати матеріальних засобів для задоволення її першочергових (базових) потреб, необхідних для збереження і відтворення повноцінного

життя як члена людського суспільства. Відповідно до міжнародної і зарубіжної юридичної практики до соціальних ризиків, які є підставою для соціального захисту, належать безробіття, старість, інвалідність, втрата годувальника та інші [1, с. 852]. Крім того, соціальний захист у науковій літературі розглядають як систему відповідних гарантій, суспільних відносин, державну політику, соціальний інститут тощо. М. Туленков визначає соціальний захист як систему, певну інтегровану цілісність, що складається з таких елементів, як соціальне страхування, соціальна допомога, соціальне забезпечення та соціальні гарантії, орієнтовану на сталий людський розвиток. Перед цією системою, згідно з проведеним ним аналізом, стоять широкі стратегічні завдання, пов'язані з розвитком політичної, економічної, соціальної сфер сучасного суспільства, завдяки чому вона істотним чином впливає не тільки на соціальну стабільність, але й на розвиток людських ресурсів шляхом підтримки визначеного рівня добробуту, стимулювання споживання, розширення номенклатури соціальних послуг тощо [2, с. 40].

Зрозуміло, що проблема визначення соціального захисту громадян України є пов'язаною з подальшою розробкою теорії соціальної держави. У сучасній юридичній науці існують різні погляди щодо специфіки функціонування соціальної держави та забезпечення соціальних прав. На думку вчених, реалізація соціальної політики відбувається за специфічними напрямками: створення умов для соціальної безпеки людини та суспільства; соціального захисту особистості, незалежності її від держави за допомогою розвитку соціально-ринкової економіки; формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту; досягнення соціальної злагоди в процесі суспільного розвитку; соціально-правове регулювання ринку праці, здійснення політики зайнятості; створення умов для заохочення продуктивної соціально-правової діяльності; створення умов для забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини, її сім'ї; розробка та створення гнучкої, динамічної системи оплати праці на основі формування нової структурної моделі заробітної плати; впровадження цілісної моделі соціального страхування з усіма видами соціального страхування [3, с. 211-212]. Звісно, у загальному розумінні під соціальною політикою розуміють систему цілеспрямованої діяльності суб'єктів державної політики, яка здійснюється на основі певних принципів з метою забезпечення соціального захисту та створення умов для формування безпечного соціального середовища людини й суспільства. Тобто, необхідний рівень соціального захисту є індикатором людського виміру соціальної політики. Соціальні програми та проєкти, що втілюються державою за допомогою чинної соціальної стратегії, мають підвищувати загальний рівень життя. Тому соціальний захист завжди буде пов'язаний із стратегією соціальної держави.

Як ми вже підкреслювали, при розв'язанні питання про співвідношення соціального захисту та соціальної політики, доводиться стикатися з певною методологічною важкістю, пов'язаною насамперед із тим, що і соціальний захист, і соціальна політика конструюються через поняття «діяльності» [4, с. 81]. Ефективність діяльності соціальної держави залежить від безлічі факторів: наявності багатогалузевої економіки; синтезу планових та ринкових механізмів регулювання виробництва; встановлених у національному законодавстві відповідних гарантій у сфері забезпечення громадянських прав і свобод; наявності дієвої системи соціального захисту. Ми погоджуємося з думкою В. Москаленко, що соціальний захист необхідно розглядати, як один із пріоритетних напрямів діяльності соціальної держави, де він є одним із завдань соціальної політики поряд із забезпеченням зайнятості населення, охорони здоров'я, якісної освіти, наданням житла та субсидій для сплати за комунальні послуги [5, с. 43]. Отже, під соціальним захистом слід розуміти встановлені у національному законодавстві гарантії для його правового забезпечення у сфері охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, оплати праці та інші заходи, необхідні для нормальної життєдіяльності людини й функціонування держави.

На сьогодні, коли частина економіки не працює, простежується нестача у державі коштів на соціальний захист, тому необхідно суб'єктам державної політики здійснювати таку соціальну діяльність, щоб кожний громадянин який потребує підтримки, її отримав. Зрозуміло, що в умовах воєнного стану, коло людей, які потребують підтримки від держави, принципово розширилось. Значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. З початку введення воєнного стану всередині країни зареєструвались як внутрішньо переміщені понад 2,8 мільйона людей. Потребують також допомоги люди, які залишаються на окупованих територіях, в місцях активних бойових дій, та з деокупованих міст, які не виїжджали з них [6]. Соціальна держава насамперед повинна виступати у суспільстві гарантом, метою якого є соціальний захист для кожного члена суспільства який потребує гідного рівня існування незалежно від обставин, які склалися.

Отже, конституційне право на соціальний захист охоплює всі соціальні права в державі. При реалізації громадянами права на соціальний захист проявляється сутність держави та її соціальне призначення.

Список літератури

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: «Юридична думка», 2012. 1020 с.

2. Туленков М.В. Соціальний захист у соціологічному вимірі : монографія. К. : ІПК ДСЗУ, 2010. 178 с.

3. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія.К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2000. 600 с.

4. Свистунова, О.В. Соціальний захист громадян України як об'єкт конституційно-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал ЗНУ*. 2021. №12. С. 80–82.

5. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. Наукові записки. Том 21. Політичні науки. НаУКМА: 2003. С. 41–44.

6. Лазебна М.В. Для відновлення країни нам необхідні будуть програми соціальних інвестицій, інвестицій в людей. URL: https://www.unian.ua/society/ministr-socpolitiki-marina-lazebna (дата звернення: 15.04.2023).

Colloquium-journal №12 (171), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.
Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.
Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.
Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.
Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,
Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»
Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa
Annopol 4, 03-236
Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

http://www.colloquium-journal.org/